

•SVJETSKA BIBLIOTEKA•

Broj 46

Silvije Strahimir Kranjčević

**ŽIVOT I PROBRANE
PJEŠME**



IZDANJE KNJIŽARE V. VOŠICKOG U KOPRIVNICI.

**Čitajte, preporučajte i naručivajte jedino
VELIKI NARODNI
ILUSTROVANI KALENDAR**

**NAJOBSEŽNIJI, NAJBOLJE UREĐENI I LIJEPO
OPREMLJENI KALENDAR OVE GODINE.**

EVO ŠTA PIŠE „PODRAVSKI GLASNIK“ :

Ovih dana izašao je iz štampe: „Veliki narodni kalendar“ za g. 1922., što ga je izdao domaći naš knjižar gosp. V. Vošicki. Kalendar je vrlo lijepo i ukusno opremljen, te se može u svakom pogledu takmititi s najboljim našim kalendariima. Već sam naslovni list, koji je prema narodnim motivima, vrlo ukusno i umjetnički u bojama izradio g. Kukec upravo nas udivljuje. Kalendarski dio sadrži osim svetačkih imena katoličkih i pravoslavnih i popis narodnih imena. Izlaz i zapad sunca pa mijene mjeseca ističe se na čelu originalna, umjetnički izrađena vinjeta, koja doslovce ili pak alegorički prikazuje značenja ili osebine pojedinih mjeseci.

Osim kalendarskog djela zaprema ovaj kalendar 110 str. poučnoga i zabavnoga štiva, kao i točno uređeni »Saimovnik«, te će moći da u tom pogledu točno odgovara svrsi.

Sve u svemu : jedan lijep i uspij kalendar. Pa jer je to prvi pokus u tom pogledu, našega ambicioznoga i poduzetnog knjižara i nakladnika, g. V. Vošickoga – možemo mu iskreno reći, da je uspij, te mu ovaj kalendar najtoplje preporučamo. Cijena mu je obzirom na današnju skupoću, opsežnost i obilje radnja te ukusnu opremu razmjerno prema drugim knjigama umjerena naime 30. K.

NARUČIVA SE U SVIM KNJIŽARAMA.

Nakladnik V. VOŠICKI u Koprivnici.

»SVJETSKA BIBLIOTEKA«.

Broj 46.

SILVIJE STRAHIMIR KRANJČEVIĆ

ŽIVOT I PROBRANE
PJESME

У У

PREDGOVOROM POVRATIO L.J. DLUSTUŠ. UREDIO R. F. MAGJER.

KNJIGOTISKARA VINKA VOSICKOG U KOPRIVNICI 1921.



Langmuir

SVEUČILIŠTE
JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U OSIJEKU
GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA
OSIJEK
Broj inventara: 366.433
Signature: 886.2-1

GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA
OSIJEK



871311627

*Meni Bog je pjevat reko,
I ja vršim božju volju —
I ja jedem srce svoje !*

S. S. Kranjčević

U spomen desetgodišnjice Kranjčevićeve smrti objelodanio je Ljuboje Dlustuš u almanaku i kalendaru »Jeka od Osijeka« za god. 1919. Kluba hrvatskih književnika u Osijeku svoju književnu studiju o rečenom pjesniku, koji je svojedobno u kraćem opsegu priopćio u sarajevskom »Školskom Vjesniku«. Tom prilikom izrazila je naša javnost želju, da se pomenuti prikaz otisne posebno i pribere rukovet najznačajnijih pjesama iz svih dojakošnjih Kranjčevićevih knjiga, koje su sve od reda rasprodane. Tako je došlo do prvoga izdanja ove knjige, koja je za kratko vrijeme posve raspačana, a stručna je kritika i novinstvo u svakom pogledu poхvalila.

Budući da se Kranjčevićeve pjesme sveđer potražuju, priredili smo ovo drugo ispravljeno i popunjeno*) izdanje, koje predajemo našoj javnosti živom željom, da Kranjčević najde na što bolje razumijevanje, koje mu kao najvećem novijem hrvatskem pjesniku i pripada.

Nakladnik.

*) Drugom izdanju dodali smo ove pjesme: Noć na Foru, Ah, sve je sanja pusta, Vili piesme, Iza spuštenih trepavica, Mramorna Venus, U maskiranoj gomili, Pristup, Sijelo i Pred kraljevskom pločom u Baški.

Dan 29. listopada 1918. deseta je obljetnica smrti najznamenitijega hrvatskoga liričara novijega doba, Silvija Strahimira Kranjčevića. Nikoji se naš pjesnik poslije Preradovića nije poput orluštine tako vinuo nebu pod oblake, niko nije tako zalazio u duboke tajne rovove ljudske duše, da odanle vadi zlato i dragu kamenje; nikoji nije tako umio prebirati po tankim strunama ljudskoga srca, kao Silvije Kranjčević. On je hrvatski narod obdario pjesmama, kojima bi se dičlo svaki veliki narod, samo što bi one u velikoga naroda našle veću cijenu i prohođu, a pjesnik puno veću slavu, nego kod nas. Nije ni oči našega svijeta minulo sjajno blistavilo njegovih pjesama, ali više se u nas osjetio njihov sjaj, nego što im se upoznao duh; Kranjčevićeve su pjesme svojim žarom mnogima zagrijale srca, ali malo ih je, kojima je duh njihov zanio duše, pak da bi se onda održali na visini, gdje bi osjetili potrebu da ostanu s njime u trajnu domišlju.

Kranjčević nas je obdario pjesmom, iz koje pali i svijetli božanska iskra, i dužni smo mu za nju zahvalnost. A tu zahvalnost ne možemo načemu pjesniku bolje ukazati, nego ako njegovu pjesmu prigrelimo, ako se u njezine misli zadubimo, ako još otvorimo i srce i dušu, da nam onamo prisvijetli, da zagrije klice, što ih je Stvoritelj onamo položio, pak da ih na život probudi i razvije. Kada Kranjčevićeve pjesme koga zagriju, dušu mu zanesu i na plodovit je rad potaknu, onda su izvršile svoju misiju, i pjesnik će na drugom svi-

jetu očutjeti radost i blaženstvo nad takim uspjehom. Ove i ovakve su eto misli povodom ovome mome prikazu, kojim ideje i razmatranja pjesnikova hoću da bliže primaknem dušama čitatelja. Osjećam potrebu, da se ovako odužim miloj uspomeni pjesnikovoj, osjećam se na to i zvanim, jer sam iz drugovanja s njime za života njegova upoznao zlatnu dušu njegovu, i jer sam se kao valjda niko drugi zanimalo za njegovu poeziju, zalazio joj u dubljine i razmotrio je u tančine.

NEKOLIKO CRTICA O PJESENiku.

Bilo je nekako god. 1887., kada preda me u Moštaru, gdje sam nekoliko dana boravio u službenu poslu, na ulici iskrsnu mladac, svjež kao rosna kaplja, očiju kao dvije žeravice, živahan i bodar, da mi se javi, pada mi se potuži na neku nepriliku svoju. Zavoljeh ga od prve, i nijesam ga više puštao iz vida, dok ga ne ugledah na meti, na koju je trebao da dođe, a gdje najzad u njemu nađoh prijatelja i pobratima.

Teško mi je drukčije zamišljati Silvija, nego živa i okretna, gdje se raduje vedrini i suncu, gdje uživa u bujnoj zeleni i šarenu cvijeću, bodra i vesela duha, razgovorna, domišljata, nestasna, peckava. Milo mi je bilo s njime drugovanje, mio razgovor o svem i svačem, o velikim svjetskim problemima, o javnim poslovima naroda i naših krajeva, o socijalnim i uzgojnim pitanjima i prilikama. U svemu je dolazio s gotovim nazorima, koje bi do potrebe žilavo i domišljato branio; ako bi se pak diskusija odveć zaoštrela, a težina bi ga razloga dognala do jarka, preko koga se nije dalo preskočiti, onda bi prepirku znao završiti šaljivom doskočicom ostavljajući polje nenadanom do-

sjetkom časkom smetenu protivniku. U ozbiljnu razgovoru umio je međutim i izmjeriti težinu objektivnih razloga, pak svoje prema njima ili ispraviti ili popuniti. Nije lako popuštao u svojim nazorima i bio je u njihovoj obrani uporan, ali nikada ne bijaše svadljiv ni pakostan. Mržnja ni osvetljivost u srcu njegovu nije imala mjesta. Otmen karakter i ljubezan drug omilio je svakome kolu, u kome se našao.

Silvije se rodio u istom orlovsrom gnijezdu, gdje i njegov znameniti predčasnik u kolu hrv. pjesnika, Lavoslav Vukelić – pod tvrdim Nehajem u prodičenom uskočkom leglu, u Senju, godine 1865. Ondje sunce žari, pa iz pukotina u golom stijenju na život mami mirisne trave i cvijeće: ondje bura svira i zviždi kao nigdje, pak ti studen kroz kosti goni, a duboko more do dna burka; onuda se s brda i galija ori hrvatska pjesma, a čilo i jedro pleme s ponosom priča o ljutoj borbi svojih djedova onamo s nemilim Osmanlijom i na žalost – sa rođenim bratom u susjednoj Bosni, ovamo s okrutnim njemačkim generalima. Napile se one stijene i uskočke i dušmanske krvi; s dvije su strane zatitali onaj junački soj, ali ga nijesu zatrli.

Sam veli o dojmovima prve svoje mladosti:

Čučeć na jadranskoj stieni

Dvojstrukе zvijezde gledah : zvijezde neba i vode,

Pučinom tamo dalekom maglene vijo sam sjeni,

Noćna gdje jedra biserom plove . . .

Moja je plivala duša sjajne kroz one atome,

Slobodna dalje i više između bezdani dvije,

Ko da je velika ptica, gledajuć u dnu pod njome

Obijesno gdje joj krilo se vije.

To je okolina, u kojoj je naš Silvije ugledao sunce i rastao, to je okolina, koja je u duši Silvijevoj stvorila prve — mahom velebne — dojmove. Umnici krilata duha obično su sinovi majke nježne, topla srca i poletne duše. To se evo i ovdje slaže. Evo, šta njegova — takoder već pokojna — ljuba priča o njegovoj majci. „Draga su braća letjela po kojekakvim pustolovinama, a on bi ostajao kod kuće, kod svoje mamice, koja ga je najvoljela od svoje djece. Mazila ga, milovala, davala mu kojekakve miloštice, dok su se ostali vani naganjali. A on je rado bio kod kuće; sjedio je u kuhinji kod svoje mame, koja mu je pri povijedala čudne zgodе iz svog života. Bila je nervozna gospođa veoma tankih živaca, tako da je često vidjela, što drugi nijesu vidjeli ni osjetili. Pričala mu priče o vilama, avetima i t. d. A on je slušao. Bože, kako je slušao! Mamino pri povijedanje nadomjestile su kasnije knjige . . .“

Baš je samo ovaka majka i mogla da uzgoji ovakova pjesnika. A i za njena se sinka može reći, da je bio veoma tankih i veoma čutljivih živaca, tako da je često — i kako često — video, što drugi nijesu vidjeli ni osjetili.

Kad je bio u petom razredu, umrla mu je ona zlatna majčica.

Ja sam sebi tu majku onako zamišljao, kada sam prvi put upoznao Silvija.

Kada je svršio gimnaziju u Senju, poslaše ga kao vrsna đaka u collegium germanicohungaricum u Rimu, zavod, što ga uzdržava naša monarhija za odgajanje bogoslova, koji idu za višim obrazovanjem. Silvije je onamo otisao ocu za volju, ali budući da nije u sebi čutio poziva za svećenički stalež, nije mu podnosila

duša, da ostane ondje. Kako se slučajno u Rimu desio veliki vladika Strossmayer, javi se njemu i otkrije mu srce, na što mu ovaj dade preporuku za čuvenoga našega historičara dra. Račkoga u Zagrebu, i Kranjčević ode u Zagreb.

*

Godine 1908. oženio se Silvije lijepom i vrijednom kćerju c. i kr. kapetana Kašaja, svojom Elom, pregnutljivom učiteljicom, koja se u tadanjem sarajevskom stručnom glasilu, Školskom Vjesniku, dosta puta javljala zanimivim prijevodima iz francuskih i njemačkih pedagoških listova, a i originalnim radnjama iz školske prakse. Našao je ženu, kakva mu je trebala. Našao je ženu, koja se umjela snaći u duševnom životu neobičnoga muža svoga, koja je umjela s interesom pratiti njegov duševni život i rad, i tako svome mužu biti ne samo vjerna ljuba, već i intimna drugarica, kojoj se mogao u svemu povjeravati, s kojom je provodio ugodnu dokolicu, i koja bi mu povrh toga još mnogi časak osladila glasovirom i pjesmom. O svemu što je radio, s njome bi se porazgovorio, a kako je i sama uživala u duševnoj zabavici i u carstvu misli, bio joj je stalan vodić i svjetovalac uživajući i sam u zamjernom napredovanju ljubljene žene, koju je pri svem tom umio sačuvati od trzavica, što su pretresale njegov nemirni duh. Vrijedila mu je pak ta njegova vjenčana druga tim više, što je pri svem tom i uza sav svoj prilježni i valjani učiteljski rad dospijevala i da bude čestita kućanica i poslije brižna majka, a još kasnije — na žalost — i najpožrtvovnija dvorilja u teškoj bolesti Silvijevoj.

Da, ovakav stetan kućni život zavidni bogovi klasičkoga doba nijesu podnosili, pa kanda se ta praksa i poslije do danas održala. Podmukla bolest stala Silviju potajno podgrizati život. Dok su i ljekari i on pravo razabrali, što je po srijedi, bijaše prekasno. Ode u Beč, gdje mu na mjeđuru izvedoše tešku i opasnu operaciju, ali i ova mu više ne pomože. Vratio se godinu pred smrt, na oko popravljena zdravlja, i ako dosta slab; iza toga se stao sve to bolje opravljati, pak smo se počeli nadati, da će ipak najposlije ozdraviti, i ako mu ljekari nijesu mnogo nade davali znajući, da mu je organizam stalno pokvaren. Živa želja naša podržavala je na silu naše nade, pogotovo pošto je neko vrijeme proboravio na Kiseljaku, pa poslije u zemaljskoj bolnici, te se odovud vratio rumen, živ elastičan. Naš se optimizam energično borio protiv nemile sumnje i bojazni. Proslavismo i 25-godišnjicu njegova pjesnikovanja, a sarajevski beletristički list »Behar« cijeli mu je 6. broj posvetio. Tu mu na široko prikazasmo život i rad. Slutili smo, da se uza sve povoljne pojave ne možemo tvrdo uzdati u dobru kob Silvijevo, pa htjedosmo, da ga još za života okitimo lovoricom. I Društvo hrvatskih književnika u Zagrebu preglo je, da učini svoju. Priredilo je divot-izdanje izabranih pjesama pjesnikovih uz pretplatnu cijenu od K 20 po komadu. Mislilo je time pomoći pjesniku, koji se u teškoj bolesti nemilo istrošio, pa u dug pao. Poziv na pretplatu našao je sjajan odziv, preplate stigoše sa svih strana iz svih staleža i od velikih odličnika. To je zadnje slavlje, što ga je u životu dočekao. Nekako polovicom oktobra leže i opet. Mišljasmo isprva, da je nešto prolazno, što će za koji dan proći. Ali izmučenu

patniku već je klonula snaga, malen uzrok bio je dosta, da ga satre. I životna ga energija ostavila, dotužile mu velike muke i patnje. »Ta ja na milimetre umirem«, rekao bi. Ostala mu samo još želja, da barem na miru i bez bolova umre. Sluteći, da mu se primiče kraj, određivao je štošta, tobože u bezazlenu razgovoru: da mu se ne priređuje sjajan sprovod, da bude samo jedan svećenik i t. d. I za jelo izgubio je volju. Kad mu je supruga 24. listopada ujutru donijela kavu jutrenjaču, otklonio ju je riječima: šta će mi to, to nema više nikakve svrhe! Od tog časa oblađao ga san, iz kog se samo na trenutke budio. Blaga duša, dobri vladika dr. Šarić došao mu na zamolbu, da mu dade crkvenu pripravu za zadnji put. Kako li mu bijaše pri duši, kad je u takom stanju ugledao prijatelja, koga je baš on prije deset godina vjenčao! Kad ga je nekoliko puta glasno zovnuo, otvori Silvije oči, a rastuženi vladika reče mu: »Poljubi, Silvije, onoga Isusa, kojega si u životu toliko ljubio!« Silvije maknu usnama na cjelov pružena mu raspela, i opet zaklopi oči. To mu bijaše zadnji cjelov. Kada ga poslije zabrinuta ljuba stala dozivati, i milovati i moliti, da je barem pogleda, onda još jednoć rasklopi oči, usta kanda htjedoše nešto progovoriti, ali ne moguće, htjede podići desnicu, ali ne bijaše više snage. Pade opet u san, da se više ne probudi. 29. listopada u $1\frac{1}{2}$ sata o podne ispusti poštenu dušu...

Jednu mu želju ne ispunismo: sprovod mu i protiv njegove želje bijaše veličajan, kakav se rijetko viđa u Sarajevu, i ako bijaše bez glazbe i samo jedan svećenik. Civilni doglavnik zemlje glavara barun Benko došao je glavom, kondolirao bezutješnoj udovi i ispo-

ručio joj saučešće poglavara zemlje, te ga ispričao, što nije i on došao: bio je taj dan zapriječen dočekivanjem vojske, koja se baš onda iz Pljevalja vraćala. Ispratismo ga 31. listopada u 3 sata poslije podne do hladne rake. Uz civilnog doglavnika svi prvaci zemaljske vlade, načelnik glavnoga grada Esad - ef. Kulović, učiteljstvo svih nastavnih zavoda u gradu, uz učiteljski zbor učiteljske škole i učiteljski pripravnici, odličnici iz svih slojeva, bez razlike vjere. Osobito nas se ugodno dojmio velik broj muslimana. Valjda sve, što ima mlade inteligencije muslimanske. Dokaz, da je nezaboravni pokojnik pogodio one temelje, na kojima se može podići nada sve nam potrebna zgrada narodnoga jedinstva, da je umio taknuti one žice, koje nam svima jednako u srcu ozvanjaju.

Društvo hrvatskih književnika zastupao je na brzjavni poziv profesor učiteljske škole, Josip Milaković, domaće književnike vladin perovođa Ivan Miličević; Hrvatski pedagoški književni zbor ovdašnji članovi Zbora. Pred standom otpjevao je Zaičevu žalosnu pjesmu hrvatsko pjevačko društvo »Trebević«. Na vratima groblja izreče mu oprosno slovo u ime Društva hrvatskih književnika prof. Milaković, a u ime domaćih književnika Ivan Miličević, u ime učiteljstva učitelj učiteljske škole Dvorniković. Na grobu mu vrlo lijepo otpjevaše Eisenhutovu tužaljku učiteljski pripravnici.

Gruda za grudom rušila se na ljes, i ono, čemu se svom silom opiralo sve naše mišljenje i čućenje, sve naše želje i sve naše vjerovanje, bijaše tužna činjenica: Silvija Kranjčevića ne bijaše više na zemlji... Sad neka mu ta zemlja ispuni onu i odveć skromnu molbu, što ju je za života napisao u svom »Ditirambu« majci zemlji :

À kada puknu i harfa i srce,
Onda nam budi mrtvima barem
Majčica bolja, kada za vijeka
Tebi smo samo pastorci bili.

*

Mali anđelak, što ga je pjesnik za života milovao, trogodišnjica sitna mala Višnjica, ostavila je babajka za života. Poslašć je prijateljima, da ona neopisiva tuga ne smućuje srce dječije. »Tata spava«, bio je zadnji dojam od njena tatice. À kada se vratila, začudila se, gdje «tate nema»! Otišao je dragom Bogi . . . À jednoga joj je dana, — kada su joj i majku sahranili kraj njena »zlatoga«, — »pamučno koljeno« pokleknulo na stude- noj humci dobrega tatice, koji ju je toliko puta ljuljuš- kao na koljenu, pa je zeleno još djevojče grčevito za- jecalo. I ona će sve više i više razumijevati veliki događaj u svome životu. Ona je dobroj svojoj teti gospodji Plavšić, ostala na amanet. À vrloj je teti sveta briga, kako da Višnjica shvati, da joj valja biti dosto- nom kćeri Silvija Kranjčevića. Sva je prilika, da joj to lijepo ide od ruke, pak će doći vrijeme, kada će Viš- njica tatu opet naći kod kuće živa — u njegovim pjesmama.

KRANJČEVIĆ KAO NASTAVNIK

O tome prenosim amo, što sam 1908. povodom 25-godišnjice Silvijeva pjesnikovanja napisao za sarajev- ski »Behar«.

U ozbiljnu času, kada je konačno valjalo odlučiti o svojoj budućnosti, riješio se naš prodičeni pjesnik za stalež, koji mu se po njegovu pozivu činio najide-

almiji: za učiteljski stalež. Prekide filozofske nauke u Rimu, te ode u zagrebačku učiteljsku školu, da se ondje spremi i da ispit položi za narodnog učitelja. Ode sa zavoda s kvalifikacijom za više narođene škole.

Mladu i poletnu, željnu živa rada i korisna stvaranja, nehtjelo mu se običnoga svakidanjeg rabotanja pri kojoj školi u svome zavičajnom kraju; nesvijesna težnja za nečim višim, prostranijim, vukla ga drugamo, na polje manje obično, s većim zadacima, s daljim ciljevima. Baš se u ono doba desilo, te se upraznilo učiteljsko mjesto pri trgovackoj školi u Mostaru. Hercegovina, kršovita zemlja, sa svojim golijetima i vrletima, s pjenušavom brzotekom Neretvom posred njih, s visokim poljanama u ogradi šumovitih pristranaka i golih hridova; ponosna zemlja hercegova, štono od vjekova rađa stasite ljudine kao hrastova debla, čvrste volje i tvrde vjere baš kao tvrde litice hercegovačke; majka oglašenih junaka, kojoj je zahvalni sin, prosvijetljeni hercegovački vezir Alipaša Rizvanbegović. Stočević ogoljelo tijelo stao zaodijevati zelenom maslinom; rođeni kraj fra Grge Martića ona zemlja s krvavim poprištima Čengić-age i neustrašivih boraca: — ovaka zemlja kako da ne zanese, kako da sebi ne privuče mladu, pjesničku hrvatsku dušu! Posve je naravno, da je naš Silvije bez predomišljavanja posegao za učiteljskim mjestom u Mostaru, na kome ga već vidimo početkom godine 1887. Ko ne poznaje tadanje bosanske trg. škole, pomislio bi: čudne li opreke, pjesnik i trgovina; šta li će poletna pjesnička duša u takoj školi, koja svoje učenike ima da pripravlja za životni poziv, trijezan mimo ikoji. Ali takve nijesu onda

bile trgovачke škole Bosne i Hercegovine, ni po zamisli, ni po uredbi. To su bile škole, koje su mlađariji davale opću spremu za praktične pozive, poput nižih razreda srednje, ili poput više narodne škole, a samo su u najvišem razredu pripravljale izravno za trgovачku struku; to su bili rasadnici svijesnoga i naobraznoga građanskoga staleža, koji je prvi uslov savremenog napretka jedne zemlje, budnoj narodnoj svijesti i ustrajnu zauzimanju naroda za interes svoje i za interes zemlje. Razumije se, da je naš Silvije u takom okviru brzo našao dolično mjesto, i da je od prve shvatio svoju zadaću na tome mjestu. I mlada srca njegovih učenika u čas se zagrijaše za vatretnoga, mlađoga nastavnika, koji im je isticao krasotę materinskog jezika i učio ih, kako valja ljubiti svoj divni materinski jezik i dići se njime.

Nikada plemenita duša našega pjesnika nije bila jednostrana, vazda je ona s jednakom ljubavlju obuhvatala sav narod bez razlike vjere i imena; ama rođen na hrvatskoj grudi od hrvatske majke, nikad on nije zatajio svoje hrvatsko ime, vazda se dičio njime. Pa i u Mostaru. U prijateljskom kolu i na javnim mjestima. Niko mu to pošten nije zamjerio, ni njegovi učenici, makar da su u roditeljskom domu od mlađih nogu mahom bili zadahnuti živom narodnom sviješću, jedni u jednom, drugi u drugom pravcu; nijesu mu zamjerili ni njihovi roditelji, bistra njihova pamet u čas je razabrala, da im je došao brat i donio iskreno bratsko srce. Ali se našla klevetnička duša, koja je u Mostar došla iz drugih krajeva, te našega Silvija kod vlasti ocrnila, da je zanešenjak, da u narod unosi smutnju; ocrnila ga i kod građanstva, gdje klevete, iznesene na

Kranjčevića, ipak manje nađoše odziva. Sve o sve učinilo se ipak, da će biti bolje, ako se on makne iz Mostara. Prešao je u trgovačku školu u Livnu. Ondje su mu dani više manje jednolično tekli. I tu mu međutim ne bijaše vjekovati; za nedugo vrijeme nađe se Kranjčević pri trgovackoj školi u Bijeljini i najposlije u Travniku. Za njegova učiteljevanja u Bijeljini osvanuše njegovi pjesnički prvi jenci, njegove Bugarskinje. Neobični pjesnički dar Kranjčevićev od prve bijaše svakomu jasan, već za kratko vrijeme pripoznalo mu se odlično mjesto u našem književnom svijetu. Kako je baš bila prazna učiteljska stolica za hrvatski jezik pri učiteljskoj školi sarajevskoj, postaviše ga pozvani faktori na to mjesto, za koje je po njihovu sasvim opravdanu shvaćanju trebao baš ovaki čovjek. I ne može se mladim ljudima, naročito budućim narodnim učiteljima, željeti bolji nastavnik, osobito za njihov materinski jezik, nego pjesnik njihova roda i plemena, koji se zanosi za najviše ideale, kome je uz to glavna misao i težnja duševni napredak naroda, i u koga se s pjesničkim genijem udružila blaga i poštena duša. Njegovi su učenici čutjeli, kako ih grijе toplo srce njihova učitelja, u njihove se duše u sav mah prospala svjetlost njegova umlja, a zanosila ih bujica poletnih misli, koje su mu navirale na usta, — zanosila ih daleko, daleko, kuda mu dosta puta više ne mogoše slijediti. I ako su pogdjekoji dosta puta sustali na pola puta, kasnije im godine sve to prizvaše u pamet, poslije im se samo kazalo. I time je ispričana i njegova nastavna metoda, koju on sebi, dabome, nije upriličio po »normalnim stupnjevima«. Genije ne gradi, već stvara, on ne loži peći, da vještački grije odaie, već on suncem obasjava, i kud mu se zrake

prospu, ondje život budi. Zaista, niko ne može biti pozvaniji, da budućim narodnim učiteljima bude učiteljem materinskoga jezika, već pravi narodni pjesnik. Može se doduše dogoditi, da pri takome nastavniku »padeži« ostanu gladna djeca, »vremena i načini« da tonu u magluštini, ali u školi takoga nastavnika kraljuju velike misli narodnih umnika, koje tamo učenicima tumači i u srca sadi najpozvaniji tumač, jedan iz kola tih umnika. Učenici ovakoga učitelja ne mogu a da poslije ne budu apoštoli dragocjene riječi, što ju je narodu na amanet ostavio veliki um pjesnika: »ljubi rode jezik vrhu svega, za njeg živi, umiri za njega!« A kod učitelja, koji budu propovjednici ovake ljubavi, naći će poslije po potrebi milost i »padeži, vremena i načini«, pogotovo kod pjesnika, koji je u svojim pjesmama najveću pažnju ulagao u čistoću i pravilnost jezika, kojemu su oblici i pravopis bez mane, dok su mu stihovi do u tančine izdjelani i dotjerani. Zanimljivo je, kako se često u njima služi klasičkim heksametrom. Uz to mu je svuda snažna i lijepa narodna dikcija. Takav je pjesnik kao učitelj svojim učenicima živa gramatika.

Današnje vrijeme štokako sudi o potrebama naroda i na prvo mjesto postavlja vapaj: hljeba, hljeba, gospodaru! Kranjčević je na ovo odgovorio svojom pjesmom »Svijet i pjesma« (Izabr. pjesme str. 4—47.) Ko međutim umije da dublje misli, ko umije da pronikne u jezgru i suštinu života, priznat će, da najveću blagodat nosi omladini i narodu onaj, koji omladini umije u srce zasaditi živu vjeru u Boga i u ljude, i koji je umije naučiti, da ljubi i da razumije velike umove i pjesnike svoga naroda, pogotovo hrvatskoga

naroda, koji se velikim pjesnicima može podićiti mimo
tkoji drugi.

Malen smo narod, pa nam je razmijerno i malen
broj ljudi višega dara. Pogotovo u ono doba u Bosni
i Hercegovini! I kada se koji nađe, htjelo bi ga se
Imati na sto strana. God. 1895. osnovaše u Sarajevu
lijepi beletristički list »Nadu«. Treba mu urednik. A
koga će da se prihvate, već opet Silvija! I tek što se
»Nada« pojavila, našla se na doličnoj visini, prednjačila
je svim listovima te ruke u Hrvata i Srba. Vidjesmo
časkom na duševnom polju ostvarenu misao Tvrtkovu:
sve što bijaše znatnijih duhova i svjetlijih umova i u
jednih i u drugih, stročilo se u srcu Bosne, u Sarajevu.
Ali prevarila nas nada, ostavila nas »Nada«. Mjesto
pjesme bulbulove đulu o zori, mjesto pjesme staroj
slavi i starim junacima rekoše, da treba udarati u
kulknjavu »hljeba, hljeba, gospodaru!« I ugasoše »Nadi«
plamen — poslije deset godina lijepa živovanja, — da-
kako s velikim godišnjim deficitom. Rado je čitali ljudi,
ali rado ne pretplaćivali.

Kada je dakle god. 1904. prestala izlaziti »Nada«,
vrgoše Silvija na čelo trgovackoj školi u Sarajevu. Pa
ako je ko imao sumnje, kako će se to složiti i Merku-
rov krilati štap, taj je ubrzo uvidio, da se prevario.
Svojstvo je genija, da na svakom mjestu umije naći
pravi put, da svagdje umije naći jezgru i suštinu. To
se odmah pokaza, čim je Kranjčević nastupio upravu
trgovacke škole. Prva mu se misao javila: budući
trgovci, građani treba prije svega da su pošteni, pri-
stojni, moralni ljudi. Sarajevska se trgovacka škola po
prilikama, kako su se ondje razvile, za neko vrijeme
bila prometnula u pribježište svake ruke dječaka, ka-

nijesu valjali ni u kojoj drugoj školi, stale se tu jatiti ptice, koje nijesu bile ni za kakvo drugo jato. Energijom, kojoj se od blage duše Silvijeve niko ne bi nadao, stade on u sav mah trijebiti korov iz pšenice. Za kratko vrijeme ne bijaše u zavodu ni jedne liske ni lole.

Druga krepst, koja se traži u trgovca i građanina, našla je također brižna staratelja u Kranjčevića: red i čistoća. Skladna njegova duša ne može da trpi nesklad; prozaička metla i Peruška ima da upriliči dolično mjesto Merkurovoj šipki, baš kao i guslama.

Ljubav i pogodljivost među nastavnicima, ljubav i snošljivost među učenicima glavno je bilo načelo Silvijevo kao upravitelja i uzgojitelja. I valja reći: u njegovu zboru vladao je sklad, među učenicima trgovačke škole vladao je mir i društvenost, ondje se nijesu čule svađe radi narodnog imena, a još manje radi vjere. A najljepša mu bijaše svjedodžba, najljepša nagrada, ljubav i poštovanje, koje su mu prinosili njegovi mlađi drugovi učitelji, ali isto tako i učenici, koji su veseli i sretni bili, kad god im se upravitelj zavoda pojavio u kolu njihovu.

KRANJČEVIĆEVE Pjesme.

Kranjčevičeve pjesnikovanje može se razdijeliti na tri perijode, koje su označene glavnim edicijama njegovih pjesama: za prvu perijodu Bugarkinje, za drugu izabrane pjesme u izdanju Matice Hrvatske i Trzaj.

Prva je pjesma Kranjčevičeva, Zavjet, štampana 1883. u Hrvatskoj Vili, dakle kada mu je bilo 18 godina. Pročitavši tu pjesmu reče Kumičić, »To će nam biti najbolji hrvatski pjesnik«. Kasnije su mu

izlazile u »Vijencu« i u splitskoj »Nadi«, a 1885., dakle kad mu bijaše 20 godina, pribrao je ove svoje pjesme i izdao ih pod naslovom

BUGARKINJE

(bugariti – jadikovati, dakle moglo bi se reći »Jadikovke«). Ima tu 70 pjesama na 152 stranice. Šteta, što ih je pjesnik tako okrstio, nijesu to tek jadikovke, nego su to pjesme, koje bude, sokole, oduševljavaju. Sve su te pjesme odreda žarke rodoljubne pjesme, pa i one erotičke na kraju više su zapravo patriotske, nego erotičke. Profesor Šrepl ocjenjujući »Bugarkinje« reče, da u Kranjčevića im a žive mašte, vrelo i srdačno čuvstvo i mnogo pravog pjesničkog zanosa. U istinu je to zbirka rodoljubnih pjesama, punih plemenita žara, koje oduševljavaju i zanose. Bugarkinje bi trebale da našoj mladeži budu psaltir, koji bi joj dušu nosio u više sfere, koji bi je učio ozbiljnu shvaćaju života, istinskom rodoljublju; tu bi ona knjigu trebala premetati danju i noći, pjesme iz nje na pamet učeci, neprestano ih u pameti držeći.

Na čelu je »Bugarkinjam« posvetnica »Usposleni Augusta Šenoje«. Vidi se, da mu je Šenoa dao prve pobude pjesmi, otadžbeništvu i rodoljublju; on mu je bio prvi pjesnički uzor, prvi ideal radnika na polju domaće knjige. U toj posvetnici prihvatio je u formi i Šenoine jambe, i razabire se ton Šenoine pjesme lijepo, gdje mu zbori:

Ab tebe, tebe nisu cienit znali,
Ti mrtva glavo, al pjesniče živi,
Pojimat sad tek genija su stali:
Al pravda zbori: nek se kaju krivi !

Ti trudne noći nama si žrtvovo,
Zaradit krušca, dok si moro danju !
A tad si plaman i plamno maštao,
O ljepšoj dobi, ljepšem ob uzdanju.

Gospoda naša raj su slavan snila,
Dok ti nam slavu pisao si znojem,
Ali nisu onda nikad pomislila,
Da klet čemo ih — a na grobu tvojem !

Baš živom željom nekoć sam se nadio,
Da i mom oku čas će sreću doniti,
Kad pred te čelo spustio bih mlado,
Kad geniju bih mogo se pokloniti !

I čas je došo ! ali jao, jao,
Još prije tvoja slomiše se krila ;
Kod križa tvog mi korak zadrhtao,
Nad grobom mi se želja ispunila.

I nad tim grobom stvara se Silvijeva odluka :

Ah daj, da i ja na toj stazi mojoj
Božanstvu s grijeha ne budem si kriv ;
Nek duh se misli u vijek klanja onođi
»Vilovat do vijek, ili mr̄'vovat živ !«

Ne bijaše mu na žalost suđeno »vilovat do vijek« :
dvije godine pred smrt slomila ga bolja, i on je pune
dvije godine »mrvovao živ«.

Pjesma njegova Hrvatskoj trebala bi da bude
našoj hrvatskoj mladosti jutarnja i večernja molitva.
Kako li je duboko našemu Silviju sudbina otadžbine
zahvatila dušu ! On živi i diše sa svojom majkom Hrvat-
skom: njezine brige njegove su brige, njezine patnje
njegove su patnje, njezine nade njegove su nade, nje-
zina duša njegova je duša...

Pun ponosa i boli u duši veli on:

Sto ćeš? je l' da kucaš neljudem o vrata.
Da moljakaš ono, što te Bogom patri...?
Joj, ta tebi mnogi ne bi od Hrvata
Dao ni da žila otopiš o vatri!!
Već bi klete ruke pograbile tebe,
Uz konopac da te preprodadu grješno;
Što da majka ti si — mateć tek za sebe,
Osim zvonke kovi sve je njima smiešno!

S kolikim li pietetom među ostalim veli:

Sve je moje pusto, cielim, majko, plamom
Pred tebe se spuštam, jer si sve mi milje;
Jednom dušom dišem — tebi žrtvovanom,
Jednu crkvu imam — tvoje je okrilje!

Onda dalje:

Oj Hrvatska sveta, kad ču tako za te
Pod žrtvenik klonut čelā moći vedra?
Kad te, majko, traci slobode pozlate,
I mrtva će meni uzdrhtati njedra!
Možda za te slave ti ćeš, tugo moja,
I moj uz grob stati, pa zaplakat tio:
•Snivaj, tužna žrtvo, iza nepokoja --
Mrtav si mi ponos, živ mi vjera bio!

Pravo je za se prorokovao.

Zanosna mu je pjesma »Narodu«, u kojoj je pažnje vrijedno pjesnikovo jadovanje nad neskladom u narodu, starom narodnom nestrećom:

Što još driema, — daj probudi Bože,
Što je budno — to jače ražati,
Preni braću, da se sloganom slože,
Osvesti nas, osvetniče stari!

Ta od Soče do Dunaja bladna,
Sve od Drača do Rabice vode,
Svud su braća i jednako jadna.
Hl dost jaka, da Kajina rode !
Sve se trga — vjeru zmiji daje :
Jer Hrvata Hrvat ne poznaje !

U krasnoj pjesmi »Hrvatskoj majci« veli među ostalim:

Znaj, djeca tvoja da su samog neba,
Za osvetnike da odgojiš plod :
Ta sad, il nikad značajeva treba
Taj izmučeni i nestretni rod !

Pa onda, kako da majka uzgaja mladoga Hrvata:

I pričaj njemu : kakva bje nam slava,
I pričaj njemu: na što sad smo spali,
O krvniku i odsječenih glava — — —
Io svem, čim su darivat nas znali !
Dà, sve te, majko, crtaj mu strahote,
Što Hrvat ih je pretrpio rob ;
Na odbiru da smrti il stamote
Svom dušom radje on izbere grob !

Oj pazi njega, sva nam on je nada,
Budućnost na njem temelji se zlatna,
Nek vikne jadu, nek zarana strada ;
Jer patnje samo čeliče Hrvata !
Nek s ljutim mlad se pobratimi gladom,
Ko tvrda neka otvrđne mi hrid —
Tko za rana si srce kriepi radom.
Tek od tog roda može biti prid.

Pjesma »Bog i Hrvati« označuje Kranjčevića kao vatrena pristašu tadanje »stekliške« struje u narodu.

Izdajstvo oštro žigošć u pjesmi »Plaća Pravdi«:

Božji si bio — svoj da spaseš narod,
Izdo si Boga — svoju prodo braću,
Pučkoj si sreći imo biti zarod,
Zgazio krst si — za kukavnu plaću ! !

Da ti je suza zemljom potopljena,
Krvavim znojem svemir opet prazni,
Toš ni početka tvojim patnjam nema —
I Bog je preslab, da izdaju kazni !

Bludnoj si koži mehku postelj stero,
Tlačeni brat tvoj dok na zemlji snio,
Sirotu biednu s kolibe istjero
Ju din za dinar — proklet, proklet bio ! !

Kako li je samo sve to, što dosad navedosmo,
užasno savremeno !

Ciklus pjesama pod naslovom »Hrvatica kod kolijevke« tako je neobičan, te su pjesmice tako nježne, a tako potresne. Kao što Silvija svuda kao crna sjena prati sudbina njegova naroda, tako majka njegove pjesme u svom čedu u kolijevci samo gleda budućega borca, osvetnika, patnika. Evo da između ostalih iznesem V. pjesmu :

Hvala Bogu, za sve hvala,
Mili sinko moj!
Kad te začeh, već sam znala,
Da je bieda prekukala
U osvitak tvoj !

Spavaj milče — duša tvoja
Cilj mi ima svet :
Bit će, sine, krvna boja ---
A taj narod, tugo moja —
Živ je razapet !

Snivaj, sinko, dokle mati
 Na tvoj pazi san !
 Snivaj, sinko, Bog će dati,
 Tad će poznat i Hrvati,
 Što je noć, što dan !!

Prelistavajući tako tu zlatnu knjigu, gotov si, da od ispisanih iz nje stihova — sve ljepših od ljepših i znamenitijih od znamenitijih — sačiniš novu knjigu, Ipak mi se još ne da oprostiti se od njih. Kako da ne istaknem onu ozbiljnu, veličajnu, svetošću zadahnutu pjesmu »Grobovi«:

Molite !
 I sjetite se, kud vam korak kleca
 U ovaj tren ;
 Oj sjetite se, ne na jednog sveca,
 Koj zginu tu i zadnjim uzdisajem
 Za svoga puka blepće zagrljajem
 Uminu — — propet — umoren — — !
 Uminu — da nad zvjezdan sjaj
 Med iskre krvnog kriesa,
 Da ustreći bogolik raj,
 Da posveti nebesa !
 Jer prve zvjezde, što su oko glave
 Oplele vienac božjoj dici
 Plamenite su — al krvave,
 To su — mučenici !
 Kleknite ! na zemlji osta njibov prah,
 Svetinja naša, blago naše !

Na drugom mjestu :

Ah još je burni gromorio poj,
 Kad prvog kralja kruna ovjenčala,
 A već je negdje, tajni Bože moj,
 I motika grob kopat stala !

— kimnu vrag i isceri se kob,
A mi smo pali.
Ta strta kruna prvi bio grob,
Što na svom smo ga polju posijali !
O otad, Bože, — je l' to osud tvoj,
Iščaram kletve na šiju otaca ?
Hij, otad, cijeli narod moj
Obukao je košulju mrtvaca
I — posta rob !

Kakvi su mu samo divni stihovi na kraju pjesme
•Najvećemu mučeniku“ — dakako, hrvatskomu
narodu:

Nije ljudska miso, da po zemlji plazi,
Već da sine hrila, ko i smrtno tane ;
Nit je suza puka, da se po njoj gazi,
Već da vatrom pali, a kad treba plane !
Gasi nam se zadnja voštanica nade,
Ne gasi se sama, već na suncu bliedi ;
Mač se stari budi — ej gle, i on znade,
Da za novu žrtvu i star oštrac vriedi !

Kao da je gledao naprijed u današnje doba, zbori
mu oštrim prijekorom pjesma: Stisni novčić...

Stisni novčić ! joj iz tvrde kovi
Krvca pišti — — ruku ti krvari,
Ti bezdušni otimaču stari !

Gledaj zlato — jur mu sjaja nije,
Uzdar ga je zamaglio bijede ;
Kletvom tvoji milijoni vriede !

Pozri djecu ! jao tebi, jao,
Grob im rani iskopao ti si,
Bolje da ih ni rodio nisi !

Gledat će ih — vlas će s glave tvoje
Prosied spuznut — nad lešinom milom
Znat će, kakvom kletva bije silom !

Stisni novčić — joj iz tvrde kovi
Krvca pišti ! pandže ti krvati,
Jao tebi, otimaču stari !

Zgodna su mu zadnja dva stiha u pjesmi : *Mignite m...*

Srce nam je nalik liesu,
Gdje mrtvaci mrtvi nijesu !

Sjeni majke četiri su pjesmice uspomeni majke, tako pune žalobite miline, tako pune nježne ljubavi sinovske, tako pune tužbe na svijet i patnje, da im je teško odoljeti, a da s pjesnikom ne zaplačeš. Ne ću ništa odanle vaditi, treba ih u cijelosti pročitati, a vrijede da se čitaju.

Ima Silvije i svoju erotiku mladih dana. Neobična je to erotik, nema joj ravne u našoj poeziji. Dok drugi mite miljenice srca svoga snijući im raj na zemlji i zlatna brda, on svoju diku zove, da se žrtvuje s njime za narod i njegove ideale i da mu pomogne nositi narodni križ. U jednom sonetu svojega sonetnoga vijenca, — najljepšega, rekao bih u hrvatskoj poeziji svih vremena — veli Kranjčević :

I — žrtvuj se ! u pjesnika ćeš svoga
Ti naći ljubav — al u mnogom trenu
Orosit suza vedru će ti zenu ;
Crn kruh je plaća duha vilenoga.

U jednom pak (14.) pjeva Silvije :

Oj, žrtvuj se, i daj me, daj me spasi,
Pa sjaj mi trajno, kad si zasijala
Na grud, gdje j' svaka žica popucala,
Tek ona ne, što plačnu pjesmu glasi.

Oj žrtvuj se, ta ja te znam da si
Poštene majke mlijeko usisala,
Odgojiti kada tako te je znala,
Prvenstva vjenac da ti čelo krasí !

Sve prve stihove iz 14 soneta svojega vjenca nizao je Silvije u lijepi 15. sonet, što evo slijedi:

Tamninom misli ustale se moje — — —
Ali sad u tami žižak zadrhtao,
I makar na nj da grozni vibor pao,
Neumrl sjaj mu — ljubav sama to je
Za tobom, koju med anđele broje
Oltari srca, gdje sam proplakao,
Nek tvoj bi mene plamen ogrijao,
Nek usrećiš me dahom duše svoje !
Ah, zlato moje, križ naroda moga
I ja još moram primiti na ramena !
Ah — kud ćeš trhom lanca vlastitoga !
Ali Žim da zgrijem brata zapuštena ?
Kad moje, dušo, ognjište se gasi
Oj žrtvuj se i daj me spasi.

Istu crtlu pokazuju i njegove »Večernjice», pune tih sjete i milinja, pod kojim se razabire kucaj uzburkana srca.

*

Izabrane pjesme u Matičinu izdanju prikazuju Kranjčevića na kulminaciji pjesničkoga stvaranja; u Trzajima se očituje klonulost duše izmučene dvoumicama i nurnarnjim neskladom.

OPĆA KARAKTERISTIKA KRANJČEVICEVIH PJESAMA

Nije Kranjčević svagdanji pjesnik poprečne vrste; nijesu njegove pjesme sentimentalno snatrenje iz zeleno doba, niti je Kranjčević tek prigodničar, koji svečanu raspoloženju daje poetična izražaja, ili koji za bilo kakve ideje hoće da zagrijeva, pak da ih tim putem propagira: Kranjčević je pjesnik posve drugoga reda, to je ozbiljan pjesnik neobične nadarenosti, kome se duh kreće u visokim sferama, koji u kolu svojih ideja pretresa najviše svjetske probleme, i kome misli zabavlja mjesto čovjeka u vasioni, njegova životna tragika i njegova budućnost.

Riznica, iz koje on uzima građu za svoje tvorevine i za njihov dekorativni nakit, to je vasiona, iz koje on ono, što mu kad zatreba, uzima s lakoćom brze pameti, pa to duhovitim načinom reda i niže; smion polet fantazije i objesno podrugivanje, meka lirika i plamsava strast, frapantne antiteze i lijepе poetičke prisopodobe, zanosne himne i sjetne elegičke strophe, — sve se to izmjenjuje bujno i šaroliko, pak čitatelja podržaje u napetosti i priteže mu interes; njegove su satire začnjene finom ironijom i pustim, često jetkim humorom, njegova simbolika sjeća na mistične podobe Schneiderovih kartona: ponekad postizava namjeravani efekt nenadanim trivijalnim zakretom, a da ipak jedva kad izlazi banalan i plitak. Njegovi formom uzorni stihovi sjećaju na njegova uskočkog predšasnika Vukelića, naročito u uskočkim elegijama; dikcija mu je jedra, pravo narodna. Pri svem tom njegove pjesme, naročito »Izabrane« i »Trzaji« — po svojoj visini i po

obilju misli, što se u njima kriju, ni po čem nijesu lako, popularno štivo ; to je nasuprot većinom samo brana za ozbiljne, kritičnu суду vične čitaoce. Nije čudo, da ga se dosta puta krivo shvaćalo i da se u Kranjčevićevim pjesmama nalazilo štošta, što u njima nema. Iz pogdjekojih alegoričkih i simboličkih mjestata, iz smione kakve fraze, iz pojedinih dijelova istrgnutih iz sveze sa cijelošću izvodile se bezboške tendencije ; — onamo ga je opet u neki mah stala svojatati ona, u nas novovjeka struja, koja zamišlja beskrajnu vasionu i vječiti poredak u njoj bez misli, kojoj puki slučaj gradi neizmjerni svemir i uvodi zakone u nj i koja ne pripoznae absolutne moralne potencije, ona opasna struja, koja hoće na silu da ruši moralne temelje životu našega naroda i da ga u propast sunovrati. Vidjet ćemo, da se prvi varaju u Kranjčeviću, vidjet ćemo i to, da je teška uvreda za njega, dovditi ga i u kakvu svezu s onom širokom, ali plitkom strujom, gdje se pod firmom slobodne misli i slobodne riječi kidaju sve moralne spone društvenoga organizma. Niti sam ja, nit iko razuman može biti protivan slobodnoj misli i riječi, ali samo kad je ono, što pod etiketom misli traži slobodna izražaja, u istinu misao. — zrela, solidno i do kraja ispredena misao.

Kao u Goetheova Fausta, očituje se u Kranjčevićevim pjesmama neobuzdana težnja za ispitivanjem posljednjih uzroka bivstva, samo s rezličitim rezultatom : Goetheova veličajna tvorevina pojekuje u psalmičkim korovima i u zaglavku mističkoga zбора :

Alles Vergängliche
Ist nur ein Gleichnis,
Das Unzulängliche

Hier wird's Ereignis,
Das Unbeschreibliche
Hier ist es getan . . . ;

ta nas tvorevina dakle dovodi do apsolutnoga, do vječitoga svijeta ideja, kuda nas podiže ljubav i milosrđe:

Das ewig weibliche
Zieht uns hinan.

Kranjčević nasuprot doskora sustane i za prvi mah opusti krila, zaustavlja se pri pitanju: zašto suze, i pjesma mu se gubi u praznini:

Čemu si ljudma u glavu
Stavio mozak — i čemu ljudi,
I više : Čemu suze ? !

(Trzaji, str. 26.)

pak :

I ginu u dubini — ko snieg u crno ždrielo,
I nestaje ih tamо bez osvita, bez išta,
Ko kaplja, što iz gore na svjetlo izbi bielo,
Pa prošuškavši poljem, u ponor mre i — ništa.

(Ibid., str. 15.)

Ili :

Tješi srce, sviet što ljubi
Uz sve varke i gorčinu,
Da se zuza u prah gubi,
A pjesmica u — praznину !

(Ibid., Str. 47.)

U jednoj mu se tački:

... i smrt i život roči

U nirvansku pustolinu.

(Ibit., str. 116.)

Besposlica je baviti se tim vječito nerazrješivim zagonetkama ; ali temu, »zašto suze«, tu on ventilira

u svim mogućim varijacijama. Zašto u tom svijetu nebrojenih neizvjesnosti i zagonetaka toliko ljudi moraju da nose tako tešku kob, zašto su zemaljska dobra tako nejednako podijeljena, i zašto pravda svuda tako često ostaje kratkih rukava ? Dakako, da ga tako česte pojave te ruke, koje mu uzbudjuju maštu i ljudsko mu čućenje bolno pokreću, vode do crnih misli i vode ga do razmatranja, kako to : dok religija i dobri običaji, red i zakon, vladaju na površini, dotle u dubini gospoduju staleške predrasude, bezređe i bezakonja ; jači se služe svojim pogodnijim prilikama, da slabije varaju i štetu im nanose ; otud onda dolazi bijeda i nevolja, od koje ljudski rod stradava ; zato se oni, koji se tome opiru, te bi htjeli da ljudski život svode na prirodne i svrhom ljudskoga života na zemlji određene staze bez milosrđa proganjaju.

Oštrijem noktom, pravilnom crtom
Odsieca razum čovječe pute,
A živa i divlja slobodna narav
Skokom krvuda i svesilno hoće !
A red i društvo, dogma i moral
Vapiju : treba pako proširit.
Što ga božja vječna providnost
Sazdale tješnje,

Nego što prava zahtjeva ljudska !
.... Srce je grješnik,
Grješnik i sunđac !

(Trzaji, Monolog, str. 22.—26.)

Vječna misli — a ti prostre stol ljubavi za sve ljude,
Šarenim ga prostre cviećem i dade mu kupu mira.
I zalogaj svoga kruha — nu pogledaj kako Jude
Pjenušicu slatko srču iz vječnog ti iz putira.

(Ibid., str. 133.)

Jataganu — veli pjesnik ironički (Izabrane pjesme, str. 129.) — prošlo je vrijeme, sad vlada kultura, da-nas ne treba muškog srca ni handžara, danas hoćemo da zatremo divlje klice, rastopit ćemo željezo jataga-na, pa otuda tanane žice vući, da njima pohvatamo divlja srca, koja se vazda samo na nepravdu tuže, i da na ona usta brnjice metnemo, koja taj lijepi svi-jet kude.

S oblaka pjesan začuh,
Da život nije san
I ljubav da je sunce
I vječni majske dan.
Ti milosrdna laži,
Što lanuo te raj !
Gle, omamno li sine
Tvoj kratki, kratki sjaj !
Il otrov je il mehlem
Taj biser s oka tvog ?
(Trzaji : Ah sve je pusta sanja, str. 95.)

Hristove se nauke i namjere krivo shvaćaju, pa se lako događa protivno od onoga, što je on htio :

Dà, ukidoste ropstvo i cirkus i bijenu,
Pa odvedoste ljudstvo u kršćansku arenu !
I u u sjajnim ložam, u zlatu i u slavi
Pod viencem i pod mitrom na debeloj si glavi
Zapremili ste i vi i vaše gospe biele
Na pozornici sveta sve najprve fotelje !
I gledate na igru od biede i od jada,
Gdje čovječanstvo mučno ko On pod drvom pada !
I tamnice o crne, gdje mnogi plač se gubi,
Kad takovi su ljudi : il umri ili ubi !
djevojčice gole, a spred sita suca,

Ah imale bi obraz, da nemaju želuca,

Ah Golgota je pusta i vjetrić tamo tajni

Tek cvili : •Eli ! Eli ! lama azavtani !?

(Izabrane piesme, str. 98. i 90.)

Da se u tim stihovima oštro osvjetljuje istinski život, kako nam danomice izlazi pred oči, ko će to po-reći: kao što nam u drugu ruku Evanđelje potvrđuje, da su crne slike te ruke pred pogledom uprtim u budućnost izazvale bolni poklik : Eli. Eli, lama azavtani !

SVEMIR

mu je »sve luđski hram«. gdje se pohranjuju relikvije mučenika, težnje za napretkom i istinom (Trzaji, str. 30. i d.).

O BOGU

govori Kranjčević samo s najdubljim strahopočitanjem. Bog mu je stvoritelj i svedržitelj vasionе, on je sve-duh, koji sve oživljava, svevidni duh, sveznalac, vječ-na ljubav i milosrđe, vječna misao Drago mu je za-dupstti se u božansko biće i željno ga traži, pa onda sasvim u duhu Faustova prologa kliče :

Na griještu srca plamene krvi

Istinu tražim. Gospode, za rćeš

Kazniti volju, kojom te žudim ?

(Trzaji. 24.)

Pa onda:

.... A ti, o suče,

Ti ćeš se tada meni nasmješit,

Ko što si često na mene gledo

Kroz šaren-dugu i bieli oblak,

Kada sam biesan, tražeći pravdu,

Srnuo ljutits utrte ceste

Vičući : Cemu si ljudma u glavu
Stavio mozak — i čemu ljudi
I više : čemu li suze ?
(Trzaji, Monolog, str. 22 – 26).

Eto, on pripoznaje to svoje srtanje s utrte staze zabludom, ali on vjeruje u milosrđe i neizmijernu dobrotu vječitoga suca, koji će se tim zabludama »nasmiješiti«.

Svoj prvi idejal, što ga u svojim pjesmama tajanstvenim načinom i svaki put s očitim bolom ponovno spominje, on će ponijeti

..... tamo, tamo,
Gdje će Bog nas vidjet samo
Sveznajući, svevideći.

(Trzaji, str. 124.)

Kada prosječnoga čovjeka tolike nepravde i nevolje, što ih danomice gleda na zemlji, zavode na sumnje o vječitoj pravdi, onda ga naš pjesnik postavlja pred velikoga Stvoritelja neizmjerne vasione, i pita ga: otkuda to on, ograničeni, sitni stvor zemaljski, hoće da shvaća osnove i ciljeve vasione, u kojima njega tek zapada uloga kao prašak sićušnoga kotačića ili šarafića. Tako od prilike izlazi smisao riječi, što ih Bog veli Mojsiji na njegovu vruću molbu, neka bi egipćanske silnike udario svojim prokletstvom, pa neka bi oslobođio Izraelce. Jehova mu odgovara:

A luda želja! da, al ljudska jest!
Da kunem kletvom krvne silnike,
Da bijem narod, a zbog naroda,
O stvore moj?! A za što da bih ja
Zbog jednog stvora drugi kido stvor?!

Gle zapad tamo, istok amo gled'

I sjever ondje i ovuda jug,
A sve sam ovo napunio ja
Života klicom, svim je mio viek
I svačije je pravo dibati.
A ti sad tražiš, sam da pogazim
U prirodi mi zakon najveći !
Al da je tebi stati onamo,
Početak gdje je mojem pogledu,
Tad vidio bi ti, što je sićušna
Ta tvoja ljudska, krvna željica.
S visina mojih, ljudski jadniče,
Jednako mal je piramide rt,
Ko rov, što neznani izbací ga krt,
I bespomoćna sve je natega !

Na ovo se Mojsije prikloni, pa veli:

„Nedohvatni su sudi, Gospode,
U kojima se nama pojavljaš
I zakoni su tvoji vječiti,
A da bi crv tvoj mali, sićušni
Sa stožerima tvojim drmao“.

— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —

Ali Mojsiju ne prestaju mučiti sumnje i dvoumice
i on opet priklapa i pita:

Pa, Gospode, o reci vječiti,
Te l' ljudsko čedo za to stvoreno,
Da u prah pada ropski kukavno,
I one ruke, u koje si ti
U tajne sveta postavio ključ,
O reci, jesu l' tako slabašne,
Da niesu vriedne s tobom, Gospode,
A u čast tvoju, vladu dieliti ?

— — — — — — — — — — — —

Na silne ovake Mojsijeve molbe odgovara mu onda Jehova :

„Po riečima te poznam smjelima,
Da imaš krila, koja užvija
Plamičak sveti, što sam potako
U srce prvog čovjeka,
Dok boljim pojmom grlio sam svjet.
Ojadniče, kad prokleh onda rod
I sve, što smrtna žena baštini
Od zagrljaja s muškim plemenom,
Zaboravih u srdžbi pravednoj,
Da duh svoj u tom rodu ubijem,
Da utrnem mu onu iskricu,
Što u grud sam mu svetu metnuo
Ko odliku u cielom stvaranju...“

(Izabrane pj. Mojsije, str.- 127).

Imat ćemo još prilike vratiti se na ovu veličajnu pjesmu, iz koje ćemo sada zapamtiti, da je Bog i onda kada je čovjeka prokleo, u duši ljudskoj ostavio svoju božansku iskru, koju mu je u duši užegao, kad ga je stvorio.

Spasitelja naš Silvije u svojim pjesmama naročito spominje s takom ljubavlju, s takim toplim pietetom s takom nježnošću i s takim zanosom, kako smo to dosele jedva još gdje nalazili u našoj poeziji. Kako mu je samo uzvišena i sveta misao, što je poletno iznosi u krasnoj pjesmi »Mir vam,« gdje onako divno veli Isusu Hristu :

Pa kad dođeš, a tvoji te apostoli ne spoznadu,
On (piesnik) će prvi k tebi pasti, iz naručja toplih tvojih
Ponosno će podignuti onu glavu gordu, mladu.
Hvatajući s tople usne, vječna misli, — vječna žrtvo,
Navještaje vječnog mira, nakon bura i oluja.
U krilo će past ti onda — on i harfa past će mrtvo :
Čemu piesnik nakon tvoje velepjesni ; Aleluja ! ?

Dakle u velepjesni »Aleluja« dosligla je pjesma vrhunac ; kada sav ljudski rod zapjeva tu velepjesan onda pjesničkom stvaranju i smišljanju idejala ne će više biti mesta.

Na stanovište Kranjčevićeva naspram religijske misli imat ćemo prilika kasnije se još osvrnuti.

PESIMIZAM

Kako se iz dojakošnjih citata moglo vidjeti, provlači se kroz Kranjčevićevu poeziju donekle crna žica mračna pesimizma : sve je isprazno i bez svrhe, a ljudi su takvi: umri ili ubij.

U tome je Kranjčević dijete svoga vremena. Stanovita savremena filozofija, koja je u novije doba u znanosti doživjela potpun debacle, slabo ga je čemu boljemu mogla naučiti ; plitak i besmislen fenomenalizam gospoduje u današnjoj poprečnoj inteligenciji, i uza nj rođeni mu sin, relativizam : nema absolutna dobra ni zla, svakomu je dobro ono, što se njemu čini dobro, a zlo, što se njemu čini zlo. Svet nije postao po kakoj namjeri ni svrsi. Svet nema nikake svrhe, niti išta u svijetu ima kakvu svrhu. Nema istine, već za svakoga ono ima da bude istina, što se njemu istinom čini, Isto je tako svakomu ono lijepo, što se njemu lijepim čini. Pojam savršenstva ne može opstajati : što se smatra raznim stupnjevima savršenstva, to su samo razne forme individualnih svojstava. Prema tomu ni za umjetnost ne mogu postojati nikakve absolutne norme : umjetnost je svako stvaranje, koje se ljudima sviđa. Nema dakle ni absolutne estetske vrijednosti : svirka pastirova na fruli ima istu vrijednost

kao i kakva arija iz Wagnerove opere; tam=tam na defu ima istu estetsku vrijednost, kao i Straussov valcer. Kako komu, dabome. Svako vrijeme ima svoje idejale, pa i čovjek ima svaki svoje idejale. I svi su ti idejali ravnopravni, nikoji nema veće cijene od drugoga. Mala je samo zabluda pri tome temelj: to je mišljenje, da su idejali produkti ljudskoga duha. Ako u vasioni nema misli, koja ih je proizvela, koja je zakone u nju unijela i koja ih drži, onda je zbilja tako. Da sušta materija sa svojim mehaničkim silama neznana postanja proizvodi zakone, koji onda vladaju i u organičkom i u duševnom životu, do takog se zaključka može doći, kada misao sustane na pola puta, te ukaričeni lanac uzroka i učinaka do kraja ne goni. Inače bi se već pri toj činjenici moralo zapeti, da normalno organizovani ljudi na svoj zemlji na jednakim stupnjevima kulturnoga razvitka dolaze u glavnom do jednakih istina i do jednakih idejala. Onda bi se razumjelo, da ljudi ne staraju, nego da nalaze istinu, da ljudi ne stvaraju, nego da nalaze idejale. Nalaziti se pak može samo ono, što već opстоji.

U poeziji je Kranjčević u pesimizmu, kao i mnogi drugi moderni pjesnici, sljedbenik lorda Byrona, s kojim on dijeli nezadovoljstvo svim, to opстоji. Pa ipak on ne ide do kraja njegovim tragom. I on prezire ljudstvo u svakidašnjoj mu trci i jagmi za sitnim potrebama i interesima, i u njegovim se pjesmama očituje neobuzdana žudnja za slobodom; i on u gorkom bolu nad tolikim razočaranjima bezobzirce ruši od starijih vremena naslijedene oltare, na kojima se pali tradicionalni tamjan. Ali ipak, — kako se dosele već moglo razabrati, i kako ćemo još jasnije pokazati, nije Kranj-

čevičev pesimizam beskonačan i bezutješan, kao u Byrona i njegovih epigona, koji razorivši stare idejale ne dodoše do toga, da na njihovo mjesto postavljaju nove. To nije dopuštao bistri duh Silvijev. I sreća da je tako, jer inače njegova poezija — pogotovo danas — ne bi imala nikakove vrijednosti za nas. Pesimistički pjesnici, koji ne umiju da u svijetu razabiru duh opstojnosti, temeljna načela, po kojima se sve kreće i razvija, nego se kratkovidi svuda samo zaustavljaju pri crnim pojavama, takvi su pjesnici velika šteta narodu, oni su pravi paraziti na narodnjem duševnom životu; njihova malodušna, banalna kuknjava umara, uzima mlađemu svijetu svaki polet, zastire mu crnim oblačinama i sunce, koje mu staze osvijetljuje, i idejale, koji bi mu imali određivati pravac; mlađarija mora da klone, u nje ponestaje svaka težnja za daljim, za višim ciljevima, ona gubi svaku energiju, pak se bez nutar- nje snage i bez svijesne volje ne obuzdano prepušta časomičnim užicima, u njima gnezne, u njima tone. Pojave u našoj mlađoj generaciji ponekad kanda zbilja opravdavaju svaki pesimizam u našem narodnjem životu. Kolike li razlike između te generacije i generacija ilirskog doba! Ali treba čitati pjesme iz ilirskoga doba, od kojih se više njih i danas još pjevaju, kako je tu sve vedro i veselo, kako se tu sjaje narodni idejali, kako se tu slavi krepšt i ljepota, kako li se mladost potiče i hrabri na odvažna i smiona djela za opće dobro, za narod, za otadžbinu. Eno: »Lijepa naša domovino«, »Bojna trublja trubi sad, proti dušmaninu«, »Nosim zdravu mišicu i srce junačko« i druge te ruke. Pa ni u ljubavi ne zaboravlja se krepšt i narodni idejal;

Struka mi vilinskoga,
Uma pako božanskoga
Lica biela i rumena,
Čela vedra i poštena.

Pa ipak:

Ah ne ljubim te rad toga,
Već što s' roda ilirskoga.
Jer kada mi n a š k i kažeš:
Ja te ljubim, tad ne lažeš.

Ovaka je poezija podobna da pobuđuje najplementnije instinkte i da pokreće najbolje duševne funkcije. Neka se sad prema tomu čitaju štokake pjesme po našim savremenim beletrističkim novinama. Ili u njima kipi pusta seksualna strast, ili se u njima afektira nekakav svjetski bol; sve je to bez idejala, bez poleta, bez nade. I to ima da bude duševna hrana našoj mlađoj generaciji! Kada na oko uzmemu današnji javni život u Hrvatskoj, kada gledamo, kakvu su je zatekli veliki događaji najnovijeg doba, onda se s užasom pitamo: kuda se to brodi? Ali moderna je parola l'art pour l'art — umjetnost za umjetnost. Ovo dakako posve pristaje u okvir načela, po kome ništa u svijetu nema svrhe. Umjetnik, pjesnik nije nikakav moralista, nikakav odgojitelj, nikakav misionar; šta se njega tiče, kako se kome sviđaju, kakav li utjecaj vrše njegove tvorevine, on stvara prema svojoj individualnosti i prema svojoj umjetničkoj individualnoj snazi i — prema ukusu društva, kojemu će za što bolju cijenu prodati svoja djela. Pa neka bude tako; ali mi, drugi konzumenti, koji smo u velikoj većini, i ako ne možemo bogato plaćati, imamo pravo primati i odbacivati umjetničke tvorevine prema tomu, kako nalazimo, da su

prema našem ukusu i prema našim potrebama, prema tomu, kakvom su individualnošću zadahnute. Nikoja umjetnost, nikoja umjetnina ne može se posvojov vrijednosti mjeriti s vrijednošću narodnog duševnog zdravlja, s vrijednošću solidnoga napretka, života i opstanka narodnjega.

U pogledu poznatoga tipa dekadentskih naših »pesimističkih« pjesnika ostavio je naš Silvije prokšenu, ali vrlo uspjelu satiru pod naslovom »propali genij« »Trzaji, str. 69.):

Bio negdje mali vo,
Što inako je »tele« ;
On čutio je višu bo,
To jest: bje čuvstven vele !

Ta satira trebalo bi da se često citira.

Kako gore nasjekoh, nije se Kranjčević poput Byrona i njegovih epigona zaustavio na sterilnom pesimizmu, u njega je živa vjera u Boga, u poziv i budućnost ljudskoga roda, te je on bistro poznao ideal, koji u današnje doba sja pred očima ljudskoga roda osvjetljujući mu staze, kojima mu valja stupati u dalnjem razvoju svome; taj mu je ideal

RAD U SLUŽBI KULTURE I NAPRETKA

Svjetska mu je misao »in labore requies« (Misao svijeta, Izabr. pj., str. 39.), to mu je formula, koja ima da ljudski rod oslobađa od njegovih patnja :

Sveta bašto Getsemanska, sveta vodo od Kedrona,
Recite mi, gdje je ona tajna zvezda vasiona ?
Po vama su suze pale na iskrene dvije oči
I sva bijeda čovječanstva u njima se posvjeđoči.

Popila ih crna zemlja, popilo ih žedno more,
Od vjekova ljudskih muka u oko mu sakrivena,
A vječna je suza bila - Njemu samo posuđena.
Od vjekova ljudskih muka uoko mu sakrivena.
Dizale se za njom ruke, one oči pune bola
Na podnožju Akropole, na proplanku Kapitola,
Posred dima barikada zvalo se je njenо ime,
Tražio ju staklen pogled ispod noža guilotine.

Kako se vidi, Kranjčević iz evanđelja izvodi ideal ljudskoga roda, iz suza Spasiteljevih u Getsemanskom vrtu. One su suze, onaj je krvavi znoj bio posvećen sudbi ljudskoga roda, baš kao i onaj bolni poklik »Eli, Eli lama azavtani!« Ali te je suze popila crna zemlja, popilo ih more, ostala je »priča za dječinje razgovore«. Misao je jasna: pjesnik razlikuje u evanđelju slovo, spoljašnje pojave i događaje od duha, - od onog duha, što ga slovo naviješta, kojim su sve one pojave i događaji proniknuti, koji sve oživljava; od onoga duha, kojim ima da bude zadahnuta moralna evolucija ljudskoga roda u pravcu sve više plemenštine, u pravcu savršenstva. Ono prvo - spoljašna strana - svakomu izlazi na oči, hvata se srca, vrši sugestivan utjecaj, ono prima obični razum poprečnih ljudi, koje pjesnik vrsta u jednu kategoriju, u kategoriju »djece«. Ali duh evanđeoske priče ljudski rod teže shvaća, evanđelje se propovijeda, a protiv njegove se nauke griješi; ljudski rod stradava unatoč uzvišenoj evanđeoskoj nauci, evanđeoski idejal nije ostvaren, eto: ostalo je slovo bez duha, ili kako pjesnik veli: ostala je pusta priča za dječije razgovore. I pjesnik se u časku očajno pita:

....ili su lažni ideali, ili laže ovo doba?

I sada dolazi »epilog«, gdje pjesnik svoj problem rješava u formi pjesničke priповijesti, pa onda završuje u duhu evanđelja:

Glas se začu sa nebesa : Amo k meni, pravde
žedni,

Amo k meni uvriđeni, poniženi,
gladni, bledni,

— Bogu hvala ! muški zbori, briše s čela znojne kapi.
Gledao je pun veselja, gdje se zvezda na njeg smije.
Pa je protro' zadovoljno žuljevite ruke dvije.

I podiže čekić teški miškom tvrdom kao kamen,
»Naprijed !« reče, a nebesa namignuše na to : Amen !

Ova je pjesma jedna od najuspjelijih Kranjčevićevih tvorevina, ona je pravi biser u našoj poeziji; ona je po temelju, na koji se naslonila, i po tendenciji u svaku ruku dragocjena.

Socijalne prilike, socijalna nejednakost i nepravda, socijalna bijeda problemi su, koji jednako muče pjesnikovu dušu. Prožet duhom Evanđelja nikako ne može da podnosi, da jedni pate i stravaju, dok drugi plivaju u raskoši i obilju. On zato živo osjeća nepravdu, koju vidi u zapostavljanju radničkoga staleža, gdje baš ovaj izgrađuje temelje svakom blagostanju, svim nasladama i užicima života ljudskog. U radu vidi pjesnik glavnu polugu ljudskom napretku, i po tome radnika ide velika cijena. Pjesnik ga zato rado spominje i više mu je namijenio ponajljepših svojih pjesama. Nije mu dakako pri tome na umu divlja, pustom sebičnosti vođena borba jednoga razreda protiv svih ostalih; surovo demagoštvo nada

sve mu je mrsko bilo, niti u njega ima smisla ni srca za prostačinu, što u prazničke dane vrijeme trati po krčmama u piću i zabavi nedostojnoj čovjeka. On hoće radnika, nutarnjom kulturom dostoјna njegove zadaće i društva, ali i društvo dostoјno takvog radnika; — pjesnik hoće jednom riječi — demokratsko društvo u najplemenitijem smislu te riječi, gdje će radnik kao ravnopravan član naći mjesto, kakvo mu dolikuje. Evo da iznesem nekoliko kitica i njegove pjesme «Radniku.»

Amo ruku, junače, pruži žuljnu,

Amo ruku, nabore da ti mučne

Pjesnikova drhtava usna, druže,

Štujući ljubne !

Strmiš takav, gvozdenu dižuć mišku

Spram nebesa, jedini krvi smrtne

Komu pa tri čelo da kruni svoje

P o b j e d n i m z n a k o m .

K a d n e b i a l e m i ž u t o z l a t o

Izmet bili napora samo tvoga,

Nevredan očica onih malih

Dječice drage,

Koju babo uzgaja, kazujući

Žuljnu desnu, ručicam kad mu glade

Mišku tvrdnu, njihov dok andeo šapće :

M o l i i r a d i !

Pregni samo ! Tvrde si protri dlane,

Gordi mužu; u čijem srcu zbori

Isus Hristus: Sinovi da smo ravni

Jednoga oca !

Sud svoj o besvijesnoj masi, o bezglavoj množini, o njegovoj psihi, izrekao je sasvim dostoјno u velebnoj svojoj pjesmi »Mojsije.« (Izabr. pj., str. 120. i d.) Evo, šta veli:

Kad okrenu se (Mojsije) svome narodu,
Da nađe тамо наде, okrepe,
Ал они народ, боља одлика,
Сагradio си теле злаćено
И теле слави, а не Јехову !

Pa onda :

Oprosti, вјечни, силни, свемоžni,
У народу је криви пророк прав
И народи су дјечија велика
Što лако им је купити граšке...

Pa kad je narod već stigao obećanoj zemlji Hana-anu na dohvati, još mu je krivo, pa jadikuje:
Ај, то је dakle земља Ханаан ! ?
И за то си нас вуко пустаром.
Да још нам за њу валија стрмоглав
Низ ово грдно брдо стрнути,
Да панемо на хладна огњишта !
И ко је теби право подао,
Слободи да нас водиш сијовно
По својој волји, — ко на узici,
Од лонца из земље мисирске ? !

На погледу овога kratkovidosti, овога nezahvalnosti klonuo je i onaki div, kao Mojsije :

Tek primio se srca očajno
I dvije mu очи суза zalije.

*

Biblija nam priča, kako je Mojsije posumnjao, da li će i sam Bog narod ovako niske misli, moralno tako slabo razvijen, dovesti do određene konačne mete, u obećanu zemlju, i kako je Bog zato njega kaznio time,

što je smio iz daleka samo pogledati ubavi Hanaan,
ali mu ne bješe suđeno nogom stupiti u nj.

Taj je motiv upotrijebio Kranjčević, da u refrenu
nekoliko puta ponovi svoju misao o vjernosli, koju
pjesnik — umjetnik, genije, — duguje idealu svome :

I tebi baš, što goriš plamenom
Od idejala silnih, vječitih,
Ta sjajna vatra crna bit će smrt,
Mrijeti ti ćeš, kada počneš sam
U ideale svoje sumnjati !

Evo nam pjesnik, koji je to očevidno sam u dnu
srca očutio, veli, da samo onaj može uspjeti, koji ni
u kakvim prilikama ne gubi vjeru u svoje ideale, ko-
jega ne razoriv optimizam sveudilj drži, a da ne klo-
ne; naročito pak u »silne vječite« ideale nije
slobodno sumnjati.

*

U pjesmi «Excelsior» slavi Kranjčević

LJUDSKU MISAO

kao glavni elemenat napretka, evolucije.

... Okrštena u slobodi
Niti moli, niti prosi.

Ona se ne da mititi, ne da se zastrašivanjem na
stranputicu zavoditi:

Svoj je oltar i svećenik — posvećenoj u izbici
Sebe štuje na propelu.

Tu je za ljudski rod najuzvišeniji primjer strada-
nja za istinu. A

ISTINA

mu je glavni i konačni cilj, za kojim bez prestanka ide:

Dreškom rukom naprije kaže — uviek naprije,
naprije samo

Poput groma grmi : Umah otvarajte vrata širom !
To je za nas, što smo trgli u vis s bunom i nemirom,
Otvarajte, ne čekamo !

I ona će silom ući, a svevidni Dub će reći :
Dobro došla, kćeri moja, de iščupaj korov gusti.

Neshvaćeno što mi misli posijaše vieci pusti,
Dok stadoše tamjan žeći ! (Trzaji, str. 130.)

Da, pobrkalo se ponekad vjerovanje i mišljenje, pobrkao ga je i pjesnik. Za postavljanje stalnih moralnih temelja ljudskome društvu pokazala se sama ljudska misao još u sva vremena posve nedostatnom, u svako je doba još vrijedio onaj: praestet fides supplementum sensuum defectui.

Pokornički psalam sveta je stvar, pokajnik je čovjek u najsvetijem stanju duše svoje; to je čovjek, koji je upoznao sama sebe, pak se snagom volje svoje riješio da će napustiti krive staze i poći pravim putem. Ali »pokornički psalam« sam po sebi dakako nije dovoljan elemenat intelektualnoga napretka, poziv čovjeka nije, da se gubi u religioznom snatrenju, a misao svoju da zapusti. Sam ga svevidni duh upućuje: sad podi sumnjat dalje!

Dakle

SKEPSA

bez kraja i konca! Dok ljudski rod bude živio na zemlji, bit će mu suđeno tražiti istinu, konačne uzroke,

konačni cilj svemu, vazda će tražiti, ali nikada ne naći, vazda će ostati sumnja, kao pokretalo težnje za napretkom, kao pokretalo ozbiljna duševna rada, ovoga najsolidnijega temelja moralnoga života. I kad se konačno zemlja sledi, kad na njoj zamre svaki život, zadnji će čovjek — »posljednji Adam« — umirati s pitanjem na ustima:

I prostro se je izdahnuvši tako
Cijelog ljudstva oboren lik,
A bledim noktom zadnje što je mako :
Napisao je u led — upitnik ...

(Izabr. pj., Zadnji Adam str. 92. i d.)

Ali u idejale »silne, vječite« nije slobodno sumnjati rekao je pjesnik:

I tebi baš, što goriš plamenom
Od idejala silnih, vječitih,
Ta sjajna vatra crna bit će smrt;
Mrieti ti ćeš, kada počneš sam
U ideale svoje sumnjati.

Ovo dvoje vazda treba držati uporedo, kada se govori o Kranjčeviću, on jest i teći će vazda uporedo i u ljudskom životu.

Pjesmi je poziv, da izmiri cba ta gledališta:

Huja, urla vjetar hladni nemilo se ganja,
I obara silnim krilom sve bez smilovanja.
I čini se: svjet se vrti o slatkoj tuci;
Raduju se za to janjci, da se brane vuci.
I viekom će da se gosti kurjačina sura ;
Hranila ga prije glupost, danaske kultura !

Dakle u dušvenom životu od kulture isti efekt, kao i od gluposti! U tako očajnoj situaciji lijepa je uloga pjesmi:

U guslama šapće nešto, što mi nade budi
U rukama sliepca davnā jadale su jade,
Mladoj ruci sad ih vila u baštinu dade,
A ljubi ih duša žarka, grli vjera čvrsta,
Ta z a r n i e s u n a c i n j e n e o d g o l g o t s k o g
k r s t a ?

A onda ovo krasno mjesto:

Pa kad drhtne struna glasna, gudalo se vine,
Začuju se glasi kano grobu iz dubine,
A uz glase kao da se i molitva vije :
Nek čuvamo ono, što na suđnu srca grije
Nek čuvamo zapis tajni, što ga sliepac stari
Ostavio u guslama, da unuke žari,
Da nas drži, da nam čemer ne otruje grudi :
To je z a n o s , k r i l o d u š e , koja napried žudi!

(zabr. vi., Svijet i pjesma, str. 44)

Sasvim je prema duševnom pravcu Kranjčevićevu
da on slavi

SLOBODU

kao neminovni uslov za napredovanje na putu do istine
i pravde. Tvrde kule despotizma i nepravde, koje
ljudski rod sapinju u slobodnu normalnu mu razvoju,
treba kršiti.

God. 1905. u Savremeniku štampana pjesma
»V i z i j a« ukazuje nam danas Silvija kao proroka
današnjega vremena i današnjih događaja, Nikoju
književnost nije Silvije tako ponno pratilo kao rusku,
pa se po tome može razumijeti, kako je shvatio duh
ruskoga naroda i sudbinu Rusije. Znamenit je roman
Dostojevskoga Zločin i kazna, gdje babu krvopiju libvar-
ku – običnu despociju, ubija dak Raskolnikov, – ruska
nauka i prosvjeta. Taj po misli izrečenoj u njemu ale-

gorički gogađaj daie Silviju motiv za njegovu pjesmu,
koju evo u cijelosti iznosim:

Ne, car se ne kruni — ni Bog se ne molí,
A zvono zvoni... tutnji, grmi...
Matučka Rusija sa Ive Velikog*
Podniemila se u dim crni,

Što gust se podiže na dveri kremljske.
Ko smrznut uzdah svetog grada.
Gdje Vasilij Blaženi** strahovit danak sna,
Kako raste batikada!

Ne, car se ne kruni, — ni Bog se ne molí,
A mati Rusija gledi... sluška...
Pred njome beskrnjno groblje se otvara,
Car Kolokol*** se čak ljudiška.

To idu legije iz crnih podzemlja,
Sve idu dugo... dugo... duže,
U kolievci im Bog zvezde darovo, —
Car totac Sibir, crno, uže.

Ali dugi njihov red sa Trga Crvnog
U okna Kremlju drsko gviri,
I čini mi se: ah Gerasim**** li se to
Nijem pope... oči širi...!

* Ivan Veliki, 82 m visoki toranj na Kremlju u Moskvi.

** Vasilij Blaženi u ruskom mongolskom slogu od Ivana Grozjnog 1554. građena crkva na Crvnom trgu pred Kremljem.

*** Car Kolokol - carsko zvono, visoko 8 m, teško 2000 metričkih centi. Ima pod njim mjesta za 20 ljudi. Kako je palo s tornja, sada puknuto stoji pri podnožju Ivana Velikog.

**** Gerasim, nijem kolos u Turgenjeva crti Mumu, koji se pokorno podvrgava hitovima slabijih od sebe = niski narod. Šv. Gerasim pada na dan 17. marta, kada je ruska revolucija 1918. bila u najvećem jeku.

Ta on je usto sa trula ležišta,
On - prezren, topče uzaludno
I sad sa Kremlja baš u rusku gleda noć,
O nekud čudno... čudno... čudno...

I čuju u taj čas - ko nešto j' lupnulo
Na Spaskim vratima* nešto teška,
A čvrstim korakom ko da je izišo
Sad Raskolnikov... sve se smješka...

I gleda dugi red i što su puknula
Tolika srca u njih sviju
U rusku viknu noć, u cieli viknu svjet:
Sad ubihbabu - krvopiju

Nije li ta pjesma mogla biti ispjevana poslije ruske revolucije? Ko zna, neće li je poslije nekoliko stotina godina kakav učeni cjeplidlaka iznijeti za dokaz, da je Silvije Kranjčević god. 1918. još bio na životu!

Po mističkoj formi, u koju je pjesnik zaodio svoje proročanske misli, izlazi ta pjesma zaista jeziva.

* Klasična mu je u istom pravcu pjesma »Ressurectio« (Izabr. pj. 90.), gdje mu juriš na bastilu služi kao motiv:

Kroz noć vrve mrkle sjeni, pa valjaju kam i dravlje
I penju se divljom vikom, na stratiila ko će prvlje

Vrh gomile stoji samo iedan čovjek na lik sveca.

Ni i kleca niti pada, već granitna kao stiena

Stoji velik usred grada od olova ražarena.

Podigo je desnu ruku, o njegovu kažipitu

Sve se kreće, sve se vitla u požaru i barutu.

* Spaskija vrat a ulaz u Kremlj, kuda su carevi polazili na krunidbu.

•Za Francusku !• neko viknu – njemu oko suzom sinu
Vidi mu se, i on negdje imao je domovinu !
»Na osvetu !« viknu drugi – opet mu se oko sveti,
Vidi mu se : trpio je, al ne umje da se sveti,
Već ustaju čvrstom stopom, barikada sve se trese,
Na gomilu glavom manu i naprijed podiže se,
Po koracim velikima na krvave grede gazi
Za njim rulja poderana po utroj srne stazi.
I pokliče : „Za jednakost i za bratstvo i slobodu“ !
I pojuti za neznancem na velikom njeg'vom hodu.
Poznao ga nije niko i okle je međ njih došo,
Pobiedivši niesu znali, kud je tajni stranac — pošo,
Samo oni, što su zrnom pogodeni smrtno pali,
Nazriješe ispod suze, što im zadnja oči zali :
Iz neznana da je došo i u neznan da se vinu,
Ko meteor, što na časak rasvijetli pomrčinu.
Gledahu mu sjajnim tragom, izdisahu lako, tio :
Hrist je ovo s križa sašo, sad je evo u
nas bio !

Površno posmatranje lako bi dovelo do shvaćanja, da Kranjčević u ovoj svojoj pjesmi Hrista angažira za revoluciju. To bi involuiralo izobličenje – u najmanju ruku da reknem – historijskoga jednoga karaktera, ali se pjesnik nije učinio krivcem takoga djela, jer takve tendencije nema u njegovoj pjesmi. Oduševljenje za otadžbinu skupilo je ljude, i Hrist se ukaže u njihovu kolu. Njegovom je pojavom domoljublje posvećeno. Oni traže oslobođenje od silništva, i Hrist ide pred njima. I sad zaori glas: »osveta!« a Hrist misli na to, da je i on trpio nepravdu, ali pomisli na osvetu nema u njega – njemu pri tome »oko suzom sinu«. On ideju dovede do pobjede, »al ne umije da se sveti«

— nestade ga između boraca. Što se dalje događa, ne događa se više u njegovo ime. Ovo je karakteristično i za Kranjčevićev duševni pravac; to je shvaćanje čovjeka plemenite duševne kulture.

To shvaćanje i dolikuje

PJESNIKU LJUBAVI

kakav nam se Kranjčević uopće prikazuje, među ostalim naročito u pjesmi »Ljubavi«.

Ko će srnut gluh i slijep,
Kuda glave spasti nije.
Ko će mrijeti mlad i lijep
Mirno kako svetac mrije?
Mriet će, koga sred njedara
Rajem puni cvijet ubav,
Koga srce divom stvara
A h s ljubavi a za ljubav.

(Izabr. pj., str. 50. i d.)

Slijepac to je — život ljudski,
Vod mu dobri — ljubav mila.

(Život i ljubav, Izabr. pj., str. 47. i d.)

S time je u živoj opreci, kada pjesnik na drugom mjestu (Trzaji, Monolog, str. 22. i d.), veli:

U mračnoj noći lutanja našeg
Dršće pred smrtnim očima slabim
Tek jedna zvezda sebične strasti.
U srcu sve je pohlepa pusta,
Zlu je i dobru sebičje klica.
I ovo krilo narode vitla
Tamo od Kajna : bljebac i časti
— Povesti duša !

Ovdje pesimistično raspoloženje pjesnikovo posve prirodnu stvar prikazuje crnju nego što jest, dok drugi jedan momenat uzima samo s površja, te nutarnji motiv, zamjenjuje spoljašnjim pokretalom. Dakako da je »zlu i dobru sebičje klica« ali ne u tome smislu, u kome mu se Kajn prikazuje kao začetnik. To je »sebičje« prirodan i posve nedužan motor sve dотле, dok ono svoju korist ne traži na račun i štetu drugoga. Duša povijesti nadalje nije »hljebac i časti«, već je duša povijesti nekad besvjesna, nekad svijesna težnja ljudskoga roda za napretkom, za usavršavanjem; hljebac i časti spoljašnja su poticala na tome putu. Da na oko uzmemo jedan, prividno posve neznatan momenat u duševnom razvoju ljudskom, koji se tečajem historije u raznim, većim i veličajnjim oblicima neprestano ponavlja: šta je nagnalo pravovjeka u predistorijsko doba, te je koštano ili drveno svoje oruđe išao ukrašavati krstićima, kolutićima, životinjskim oblicima? Hljebac i časti?

Ili koje znamenovanje u životu i razvoju ljudskoga roda ima onaj upitnik »zadnjeg Adama« na samrti?

Još je jedno mjesto u toj pjesmi, gdje je pesimističko raspoloženje pjesnika časkom zavelo na stramputicu:

Ah da, i onda, suzna kad oka
Gledamo, gdje se u muci smrtnoj
Trza pačenik, ah da, i onda.
S tuđe kad boli prosuzi oko
Mislimo: alje umirat teško!
Istrab je onu saže o vodu
Na očima nama izove se: suza!

Je li to iko na sebi iskusio? Ako se časkom osvrnemo na takve momente u našem iskustvu, lako ćemo se uvjeriti, da takve refleksije nema u onim trenucima, nego da se u duši našoj pokreće prirođeno nam simpatetičko čuvstvo.

Ali je zato tim ljepše ovo mjesto, koje ću sada navesti i koje je samo za se zrno čista bisera:

Hvala, o nebo, što dade nam suze.
Dosta je, dosta, sućut da čija
Briše ti s čela patničke kapi,
Ne žaleć pri tom marame svoje!
Vjerujem tvrdo, jošte da niesu
Svi dobra srca pomrli ljudi,
Marame bar što žalili ne bi!
I to je mnogo; no zatukrepost
Mudrac je malo, dosta tek — čovjek!

U ovim se stihovima gubi onaj pošlijedak refleksije pjesnikove, po kome ljubav ne bi bila drugo, nego (prema realistama, naročito po Herbartu) tek plod sinteze duševnog života ljudskog, kojemu je početak i temelj predodžba, cvijet njegova razvoja. Savremena psihologija (Wundt, Ribot) kao i skolastička, shvaća simpatiju, samilost kao primarno čuvstvo. Tek je glavno, da pjesniku biće bez ljubavi i samilosti nije čovjek, a čovjek mu je više nego mudrac.

*
»Ja sam vječna istina«, veli

GLAD

(Izabr. pj. Prvi grijeh, str. 177.); a zločin joj odgovara: »Ja sam kaplja iz tvoga izvora«. Ovo ćemo drugo pripoznati, pogotovo kada se ta tvrdnja ne po-

stavlja kao nužna. Za prvu tvrdnju, koja glad označuje vječitom istinom, vrijedi ono, što naprijed rekoh: glad je u duševnom životu i razvoju spoljašnje pokretalo, i dakako još u većoj mjeri izražaj nagona samoodržanja. Svakako dakle glad sudjeluje pri poticajima, da se traži vječna istina. Nego glavnije je, što sada slijedi i gdje se očituje dublja intuicija pjesnikova. Svi mi poznajemo silu gladi, ona je u životinje svemožna, ona je u nje najjače životno pokretalo. Pa ipak glad ne može da nadvlada Evinu ljubav; umirući od gladi još ona Adama doziva:

O dođi mrtva bar mi ljubni usta,
Bar svojom rukom složi me u grob !

Na ciničke riječi, što ih je Adam prihvatio od Lucifera:

A šta će nam nebo i pako ;
U gladnih i sitnih je posebna čast,
Tek jedi, a ne pitaj, kako !

odgovara Eva očajno :

I zaklinjem te time,
Što pod srcem ti nosim.

Javlja se eto

MAJKA

U nje je ljubav beskrajna, nevinost i krepost njoj je sveta.

Cinizam i frivolnost do nje nema pristupa, oko nje je čista atmosfera. Tu su dva elementa jedan naspram drugog, između kojih nema pomirenja:

»I još mećem neprijateljstvo između tebe i žene, između sjemena tvoga i njezina; ona će ti na glavi stajati«. (Izabr. pj. str. 220.)

UMJETNOST U SLUŽBI KULTA

I u Kranjčevićeve pjesme uljegao je onaj s nekih strana isticani nazor, da su spoljašnja pomagala kulta, kao hramovi, obredi i sl. zapreka izravnu uzdizanju duše k Bogu, pregrada između čovjeka i Boga, ometanje intimne nabožnosti.

Veličajna priroda božja s beskrajnom množinom raznolikih svojih pojava, sa svojim vječitim zakonima i nedohvatnim tajnama pravi je božji hram, gdje ćeš prije Boga naslutiti i gdje mu se bliži čutiš, – tako vele.

Ovaj se nazor ističe donekle i u dražesnoj mu nadi sve inače pjesmi »Hrist djetetu u crkvi« (Trzaji, str. 48.). Dijete mu nikako ne pristaje u onu ozbiljnu okolinu, ono mu je u onoj polutamnoj atmosferi nesrođan elemenat, njegovo prisuće pometu duh i ton, koji ondje vlada:

Kud si zalutalo dijete ? Što će na mramornoj ploči
Pamučno tvoje koljence ?

— — — — —
Pođi, o pođi odovud ! Ne smetaj likove stare ;
Ozbiljni, kameni sveti u te sa posmjehom gvitre,
Majčici bliedoj pod križem lica se s dragosti žare,
Hibroće sav „Dies irae“ !

Upućuje dijete u prirodu, pak mu među ostalim vanredno lijepo veli :

Kada na nebnoj kadifi kao na vezenoj grani
Proplanu biserne zvjezde, srebrne lune obručak,
U tu će kutiju divnu Otac te sklopiti sami
— Alem na svilni jastučak.

Zajedno sklopit će s tobom lepire stobojnih krila,
Ptice i zlaćene bube, bijelo, rudašto janje ;
Svu noć će slušati ando, kako je šuštala svila.
Gdje su vam igrale sanje.

Otkuda ovakvo mišljenje u pjesnika ? Realne ga pojave ne potvrđuju. Djeletu je mio ukras i sjaj hrama i crkvenih obreda, ona okolina više u njega pobuduje misao na veličje božje i pietet naspram Stvoritelja, nego krasote i sjaj prirode. Onoga pastira, što bez prekida provodi dane pod sjajnim suncem, sred šarena cvijeća, sred gajeva i dubrava, sva ta veličajna krasota ne navodi na to, da po njoj naslućuje svemoć i ljubav božanstva, njemu nebesa nijesu »knjige od vijeka, gdje svim prstom Višnji piše.« Za ono dugo čislo zaključaka od učinka na uzrok, koji konačno dovodi do prauzroka svemu, treba prosvijetljen, misaon duh. Znamo, kako i ovaj dosta puta ondje zabasa.

Najviše umije i najviša umjetnost od vijekova su se udružili, da u hramu božjem sve tako uđese, kako će i pri prostu čovjeku što jasnije u svijest privesti božje prisuće. Govore mu slike, govore mu kipovi, govori mu svake ruke nakit, govore mu ondje na osnovne im ideje svedene sve prirodne ljepote, govori mu divno smišljena simbolika, očituju mu se najsvetiјe misli u uzvi enoj riječi, koja se ondje naviješta. I sve ovo skladno navraća dušu na jedan smjer, uzdiže je iznad sklonosti nižega reda, iznad svagdašnjosti. Najviši umovi, prvi umjetnici udružili su se, da najbolje

svoje tvorevine posvete slavi Boga velikoga. Ne govori ondje sa pozlaćenog stropa »demon sa dies irae.« Duh, koji ondje vlada, to je duh vječite ljubavi. Dies irae nije drugo, nego negativna strana one ljubavi svega onoga veličja i slave, sankcija vječitoga zakona, i zapravo naravni pošljedak onoga puta, što ga čovjek sebi odabere: ko ne će k Bogu, personificiranomu najvišem pojmu svakoga savršenstva, svake pravde i dobrote, taj se nužno odvraća od Boga i ide smjerom protivnim od njega.

Šta li je našega čutljivoga pjesnika navelo na ovakvo shvaćanje? Istina je, što god ljudi stvaraju, nesavršeno je. Dosta puta udara nam u oči, kako se i najdivnijim spoljašnjim pomagalima kulta nabožnost izvraća u zgoljne formalnosti, u riječi bez misli, u forme bez duha. A onake čutljive duše onake brze pameti tako su brze na generalizovanje, pak se onda pitaju: kad je tako, čemu onda sve to? A ne postavljaju sebi pitanja: bi li bez toga bilo bolje? Je li bez nutarnje vrijednosti, bez vrijednosti po sami normalni život čovjeka jedamput, recimo, u sedmici dolaziti u hram božji s namjerom, da ondje svoje misli, sva svoja čuvstva pribere u misli na svoga Stvoritelja? Pa makar mu ta namjera vazda potpuno i ne uspjela. Ozbiljne, istinske namjere vazda su faktor podizanja, oplemenjivanja u duši. Da je naš Silyije bio seoski pjesnik, da mu je pred oči izlazio onaj isto tako velebni kao ganutljivi prizor, gdje se u hramu božjem od svoje dobre volje sakupljaju hiljade glava, pa se iz hiljade grla zanosito pjeva božja slava, došao bi on do druge

misli. Ne bi ga ni to mimošlo, da bi uvidio, kako je možan faktor uređeno bogoslužje u moralnom životu naroda. Pa i djece. I pogotovo djece!

Razumijem ja međutim pjesnika i s druge strane. Poletnu njegovu duhu veličajna je priroda, neizmjerna vasiona najpouzdaniji vjesnik veličanstva, svemožnosti, posvudnosti božje. On umije čitati one »knjige od vječka, gdje svim prstom Višnji piše«. A što je i najsavršenije djelo ljudsko naspram svoda nebesnoga, osuta zvijezdama! Za što u mene spoljašnjim pomagalima unositi misli i čuvstva, koja se u meni na pogledu neizmjernoga djela božjega same rađaju? Koju vrijednost zapravo imaju onake, meni izvana sugerirane misli i čuvstva? Nemojmo mu to zamjeriti: pitao je tako od prilike i jedan od najvećih duhova svih vremena. Eno veliki Augustin u jednom od posljednjih poglavlja svojih »Ispovijesti« zahvaljuje Bogu nakon dovršena bogoslužja, što mu je dao milost, te je sabrane misli i pobožne duše izvršio sveto djelo; ali ga odmah za tim muči sumnja: da li je ta sabranost i pobožnost u istinu sama od sebe nikla u njegovoj duši i iz nje, ili je to samo bilo prolazno raspoloženje njegove duše, koje je nastalo utjecajem skladna, divna pjevanja u crkvi? Bit će nam slobodno spram toga pitanja postaviti drugo pitanje s psihološkoga gledališta: pa neka bi tako bilo, kako se Augustin boji; bi li takvo stvaranje duševnoga raspoloženja u nas bilo bez vrijednosti za naš duševni, za naš moralni, za naš religijozni život? Nije razum jedini put, kojim dolazimo do viših spoznaja, nema pogotovo u nas običnih smrtnika ni one bujne maštje, koja pjesnika i bez drugih pomagala zanosi u

više sfere, pak nam dobro služe razne stimulancije, koje nam uzbudjuju srce, a ovo onda potiče funkcije razuma na sređeno, skladno djelovanje i svraća nam volju na dohro.

Pa ipak je našem Silviju

CRKVA

mjesto, gdje od tegobe života i bolova srvana duša nalazi utjehe. Evo, kako on divno završuje milu vnu pjesmu »Hrist djetetu«:

... Onda, ab jednoga dana, rednju kad ispiješ kupu,
Tvoje kad ostari srce, život se ohladi vrući,
Hitro kad nekada krilo mrtvu se spusti trupu
- Već ćeš mi klecavو uči !

Gledat češ krvava mene – mrtva na drvu i platnu—
Kako mi ugasle oči prepasno nad sebe vire,
Gdje me sa bogata stropa gleda na osnovu zlatnu
— Demon sa. Dies irae!

Gorki i čemerni grč će učiti usnice smrtne,
Kako se ljubi i moli.
Podigni krst svoj i podi ; prije neg slaba ti mine
Noga kraj školjke zavodu, nagni se nad
nju i sokaj
Suzicu u nju izazmi — vjeruj mi, čovječji sine,
Nećeš joj oslabiti sokaj!

Divna su ovdje istaknuta tri momenta: velika na
krstu ljubav i bol, što iz nje izvire, gdje se uza sve
to ipak nije ukinuo onaj »dies irae«; onda kako se otu-

da pokajnik uči ljubiti i moliti, i najposlijе suza, koja se otuda rodi i kane u svetu vodu, suza, koja nije manje sveta od one svete vode...

FILOZOFSKE IDEJE U KRANJČEVIĆEVIM PJESMAMA.

Po ukupnom svom pjesničkom stvaranju izlazi nam Kranjčević pjesnik velikih svjetskih problema, među kojima je glavno mjesto zapalo zakučaste probleme ljudske duše i moralnoga života. Njegovo je posmatranje svijeta u neku ruku antropocentričko, osnovno mu je gledište u njegovu posmatranju, kakva nam se vasionā, pa i sam stvorac prikazuje u odnošaju naspram čovjeka. U posmatranju i shvaćanju čovjeka ishodište mu je njegova vlastita individualnost, te je Kranjčević po tome u svjetskom posmatranju u glavnom subjektivan pjesnik. Pojava bi mu pljenila tankočutna osjetila, on bi je onda obasjao žarkom svojom fantazijom, pak bi je upodobio prema najočitijim njenim odnosima, prema svojim čuvstvima i odnosima.

Silvijeva je poezija u našoj poetičkoj literaturi jednim svojim dijelom kao Beethovenova »Sonate pathétique«: počinje teškim upitim, izvijaju se bolni uzdasi, pregone se vjetrovi, bjesne oluje; časom ih zamjenjuje umiljata pjesma, molitva puna bola i nade, pa opet bura i tutnjava groma. Onda se razmaknu oblaci i jarko sunce obasja zemlju, razliježu se svečane himne, Ali duh časom opet klone, izmjenjuju se tužni elegični motivi, malodušje i bojazan, pa meki, utješni glasovi: najposlijе se sve smiri, skladni akordi blaže ti dušu, i onda na svršetku – bolan, očajan krik – bez nade...

Takva je ta Beethovenova sonata, takav je jedan dio Kranjčevićeve poezije. Ne će biti tek slučajno, da je Silvije vrlo volio tu sonatu. Često puta, kad bi došao k meni, zamolio bi me, da mu je odigram na glasoviru. Sjećam se, kako smo se razgovarali, kakav bi se uz nju divan, veličajan dao napisati tekst.

Silvijeva je duša bila kao bistro gorsko jezero, u kome se ogleda i jarko sunašće i tmaste oblačine, zvjezdano nebo i crni mrak. Svaki bi vjetrić uzbibao to jezerce, a kad bi ga uzburkale teške oluje, onda bi mu talasi izbacivali, što je bilo na dru: tu je bilo čista bisera, uz biser i šljunka.

I kada taj biser proberemo i nanižemo, onda imamo čislo zanimljivih pogleda u svijet i u ljudsku dušu. Kranjčević nije bio pjesnik-filozof, ali je bio filozofski pjesnik: on je gradio sustave od građe, sredane po vječitim i neoborivim pravilima logike, ali je stvarao maštom.

Nameće se pitanje: je li mašta udesan instrumenat za takvo stvaranje, za rješavanje najviših problema, i može li se njenim tvorevinama pripoznati realna vrijednost.

Čini mi se, da tako istinito i potpuno nigdje nije određen pojam mašte i njezin rad, kako ga je odredio Wundt. Evo što on veli: »Fantaziju od memorije razlikuju kao takvo svojstvo, po kome predodžbe možemo da reproduciramo u promijenjenu obliku. Nego takvo određenje toga pojma nikada ne dostaje. Istina je doduše, da fantazija one elemente, od kojih ona svoje sveze gradi, mora da uzima iz riznice, što je memorija drži; ama i one funkcije, koje još posvema odnosimo na ovu posljednju, već nijesu bez promije-

njena poređenja predodžaba; da nikoje sjećanje ne doziva nam prijašnje doživljaje bez svake promjene. Obilježje, po kome se razlikuje fantazija, upravo je u načinu, kako se vežu predodžbe. Memorija ih svijesti izručuje prema asocijativnim njihovim svezama. Red, kojim one slike slijede u sjećanju, štono se smatraju tvorevinama same memorije, podoba po tome sasvim slobodnome tijeku asocijativnih nizova bez određena ograničenja. U radu fantazije nasuprot može se u svakom slučaju, pa makar regulatorna djelatnost volje koliko uzmakla, dokazati vezanje predodžaba po nekom određenom planu. Svaka radnja fantazije otpočinje prema tomu nekom skupnom predodžbom, koja se u prvi mah samo neodređenim crtežima javi pred sviješću; onda pojedini dijelovi sve jasnije izbijaju jedan za drugim, i tako se razvije tvorevina fantazije time, što se prvobitna predodžba raščlanjuje na svoje sastojke. Tu radnju logičnog procesa mišljenja razlikuje u jednu ruku osjetna živost i nazornost predodžaba, u drugu nedostajanje pojmovnih elemenata i jezičnih simbola, mjesto kojih eto osjetne pojedinične predodžbe učestvuju u tome procesu. Tako nam radnja fantazije izlazi kao mišljenje u slikama. Ona je bez sumnje, kako u općem, tako i u individualnom duševnom razvitku prvobitna forma mišljenja, koja se tek u temelju procesa, što su se nadovezali na obrazovanje govora... pretvorila u logičku formu mišljenja. Uza sve to postoji uz ovu i nadalje nazorna radnja fantazije, te ona u mnogim slučajevima pripravlja logički rad misli pretječući ga općenitijim njihovim vezanjem u konkretnoj formi. Za to

se s punim pravom može reći, da mašta ima dijela i pri znanstvenim tvorbama. Umjetnička djelatnost ima pak svoje visoko znamenovanje po tome, što se u njoj intelektualne funkcije mahom vrše u formi rada fantazije» (Wundt. *Grundzüge der physiologischen Psychologie*, I. 490. i491.)

Kada ovakome radu fantazije prethodi solidna filozofska erudicija, onda ona vidi pred sobom stalan put i gotovu građu, koju ona sada kiti, usavršava i u stalnom pravcu dalje upodobljava; bez toga ona tražeći luta, ne razlikuje utrte staze umlja od nedohodnjaka besvijesne strane ljudske duše, složene od čuvstava i nebrojenih instinkтивnih pobuda. Pošljedica je tomu lutanje i zapadanje u suprotice.

I Kranjčevićeva nije bila do zadnje niti ispredati tanko predivo logičke pređe, ali je u njega bilo bistro oko, živa i pouzdana nutarnja intuicija, koja mu je davala građu za »mišljenje u slikama«, uz to je u Silvija bila poštena duša, koja je iskreno i s naporom tražila, pa i nalazila istinu. Pripisivalo mu se, naročito u pesimističkom pravcu njegova maštanja, da se u štočemu povodio za Schopenhauerom, pače se to utvrđivalo poređivanjem nekojih mjesta iz Schopenhauera, s nekojim stihovima Silvijevim. Meni je Silvije poricao, da je uopće čitao Schopenhaueru, a kako ga ja znam, ni vjerojatno mi se ne čini, da bi u njega strpljivosti bilo provlačiti se kroz mračna i zakučasta razmatranja toga svoje ruke filozofa. U njegovoј ga priručnoј knjižnici nije bilo. Kad sam mu pak jednom napomenuo Schopenhauerov nazor o vizijama i duhovnim prikazama (u *Parerga und Parali* pomena): nazor, koji sam našao i u isusovačkom djelu *Philosophia Lacensis*, —

Silviju je taj nazor bio posve nepoznat. U ostalom šta bi bilo, da je Kranjčević baš i prihvatio koju ideju i od Schopenhauera? Ideje su novac duševnoga prometa, izmjenjuju se, uzimaju, prihvataju, mijenjaju s ažijom i bez ažije, u isti mah i u razna doba na raznim krajevima jednake se kuju, prelaze iz jednoga naroda u drugi i s koljena na koljeno, prelaze s jednoga kraja na drugi. I Silvije je pripadao zajednici, gdje je taj novac u prometu. Kome je poznata staroklasička književnost, naći će i iz one riznice misli u Kranjčevićevim pjesmama. Zapinjući za riječi, a ne ponirući u duh Kranjčevićevih tvorevinu, ne uočiše ljudi bivstvenu razliku između Kranjčevića i Schopenhauera: Schopenhauer je do kraja pesimističan filozof, Kranjčević je u bitnosti pjesnik ljubavi.

*

Kako već rekoh, poštena je duša Silvijeva iskreno tražila istinu.

I tako kanda je najposlije ipak i u njega sred šarena kola dojmova i čuvstava, maštinih siika i refleksija, došlo do kristalizovanja nekoga sistema; naročito se njegov oratotij

»PRVI GRIJEH«

(Izabrane pjesme, str. 173. i d.) može smatrati izražajem njegova objektivnoga naziranja o svijetu; ondje je izložen u neku ruku njegov credo. Evo ču da ovdje navedem neka karakteristična mjesta iz toga pjesmotvora. U tome oratoriju crta Kranjčević sudbinu čovjeka, koga on — baš kao Madács u »Čovjekovoj tragediji« — simbolizuje u Čadamu i Evi, dok mu Lucifer pred-

stavlja pesimistična dvoumnika i ispitača, duha suprotnosti i negacije poput Mefista u Goethevu Faustu. U tome oratoriju govori kor demona (Izabr. pj. str. 187.):

Lud je poso svetit svjet,
Jahat na oblaku ;
Pitat zašto cvjeta cvjet,
Što je mrak u mraku ?
Sudbina je redom sve !
U igri postanja,
Luda je, tko pije sok
Sa stabla spoznanja !

Lucifer veli o sebi (str. 183.):

Ja duh sam svjež – izvana zelen bor,
Ali srž je trula: i vjera i nada !
To drvo, gle, prokletsvo mi je sve:
Ta jabuka ko vječni pali plamen,
To srce tu ko tvrdi oklop – kamen,
U kojem miso vri, i pokoj mre,
A duh sam ja i vječne želje žar
Pa ipak padoh – živ – a mrtva stvar,
Igračka puka
Na talasu strasti
Padam i padam, al ne da mi pasti
Otajna ruka —
Ćutim je svigdje,
Ne vidim nigdje

Tomu nasuprot pjeva kor genija (str. 185.):

Tvoja sreća u duši ti klije,
Tvoju sreću tvoja miso prede;
Budi ptiče, što se zrakom vije
Više nego l' seže kreljut biede —
Vjeruj, ljubi, nadaj se i – snosi ;
Srcem čut ćeš: za što si i tko si !

Ovo lijepo sjeća na Goetheove riječi

Der Geisterwelt ist nicht verschlossen,
Dein Sinn ist zu, dein Herz ist tot !

Na drugom mjestu pita genije Lucifer-a (str. 188.):

Želiš li sreću ?

Lucifer :

Istinu !

Genije :

Vjeruj !

Lucifer :

Vjerujem u svoje oči, uši i sebe sama !

Ovo je jasno: tu su jedna spram druge postavljene
state dvije opreke: vjera puna predanja i nade,
i gordi, skeptički ispitački duh. Sreću čovjeku
donosi samo vjera. Inače se u oratoriju gorkom ironi-
jom karakterizuje sudba ispitača: demoni strasti rugaju
mu se, što u takome radu nema naslade ni uživanja.
Dobri mu genije poriče sposobnosti uživanja.

Baš kako ono Mefisto veli u Faustu:

Ein überirdisches Vergnügen !

In Nacht und Tau auf den Gebirgen legen,
Und Erd und Himmel wonniglich umfassen,

Zu einer Gottheit sich aufschnellen lassen,

Der Erde Mark mit Ahnungsdrang durchwühlen,
Alle sechs Tagewerke im Busen fühlen.

In stolzer Kraft, ich weiss nicht was ? geniessen,
Bald liebewonniglich in alles überfliessen,
Verschwunden ganz der Erdensohn — — —

A prije toga:

Ich sag' es dir : ein Kerl, der spekuliert,
Ist wie ein Tier, auf dürrer Heide,
Von einem bösen Geist im Kreis herumgeführt,
Und rings umher liegt schöne, grüne Weide.

Inače Kranjčevićev »Lucifer« nije čist tip; pola Faust, pola Mefisto.

U njemu je simbolizovan za više posmatranje, za više spoznaje, za dublje prodiranje u bivstvenost stvari kao i za određivanje moralnoga poziva i moralnoga života ljudskoga sterlini pozitivizam. Ali jedno je pri svem tom immanentno ispitaču, pa i pozitivističkom: stalna, neodoljiva težnja za istinom. To dakle nije đavo, ovaj je, kako Mefisto veli:

... Der Geist, der stets verneint ...

A inače Lucifer po ulozi, koja mu je u oratoriju dodijeljena, jest pravi, pravcati đavo: laža, varalica, zavodnik.

I još jednu u gornjem valja ispraviti: po shvaćaju, istaknutu u oratoriju, isključivali bi se uzajamno znanstveno ispitivanje i vjera. Iskustvo ovo ne potvrđuje. Da navedemo samo nekoliko primjera: religioznost slavnoga Newtona poznata je, tako i Pasteurova; isusovac P. Wasmann danas je prvi kapacitet u izučavanju mrvljeg života, a među antropoložima je u prvim redovima. Vjeri ostaje onaj teren, na koji znanost ljudska nikada ne može doprijeti i ona odanle autoritarno određuje moralni poziv i moralni život ljudski.

*

U Silvijevoj nam se poeziji ističu dva oprečna stanovišta, koja se uzajamno bezuslovno isključuju, i koja ne mogu zajedno biti u grudi jednoga čovjeka. U nekolicini pjesama posvemašnja negacija, poricanje svake svrhe i svijetu i čovjeku, po kome mu svako ispitivanje o svijetu i čovjeku izlazi besposlicom, a

pjesma mu se u ništa gubi, smrt mu se i život roči »u nirvansku pustolinu«. — U drugom pak, većem dijelu njegovih pjesama vjera u poziv ljudskoga roda, žarka, iskrena, personificiranje najplemenitijih idejala u Isusu Hristu, vjera u poziv ljudskoga roda, žarka, iskrena, bez idejalnoga shvaćanja nemoguća ljubav svoga roda i plemena. Kako to da protumačimo? Nikako drukčije, već ovako: rekosmo, da je Kranjčević dijete svoga doba. One njegove zastranice mahom su grijesi njegova doba; u njima nam na pjesnikova usta govori njegovo doba. One pak poletne misli, kojima se vinuo u harmoničke sfere vječite istine i vječitih idejala, jesu misli ravno iz njegove duše; u onim pjesmama, kojima nas zagrijava i zanosi za sve, što je najljepše i najuzvišenije, govori nam Silvije sām, govori božanska iskra u njegovoј duši.

Sad možemo razumjeti onu trzavicu u njemu, koja se živo čuti iz njegovih pjesama. Konačno je moralo doći do preloma i on je sebi morao postaviti ono pitanje:

Il su lažni idejali, ili laže ovo doba . . .

Kranjčević je tu dilemu sretno riješio, većina njegovih pjesama, i to baš najvrsnije i najkrasnije njegove nam to pjesme kažu; njegovo rješenje glasi: **ovo doba laže**. Današnji svjetski rat, taj grozni slom sавremenoga ljudskoga društva strahovita je tomu potvrda.

KRANJČEVIĆA RODOLJUBNA POEZIJA.

Najsimpatičniji i najsavršeniji je naš Silvije kao rodoljubni pjesnik. Tu je on bio u svom pravom

elementu. Prikazao sam "već njegove Bugarkinje. Njegove »Uskočke elegije« mahom su suho zlato. Iz svakog stiha pali žarka ljubav rođene grude i naroda, a onakve tipove, kao što je »Naš čovo«, »Stari oporbenjak«, »Iseljenik«, pa »Velebitska baka«, može samo da slika srce, koje istinski ljubi i koje s topлом simpatijom posmatra ljudе i život oko sebe. I ondje ima suza, a sve su one suze svete, i na često pitanje pjesnikovo: za što suze? moglo bi se s obzirom na sve suze odgovoriti: te su suze za to, da ukrase narod i otadžbinu, kao ono što rosa na suncu resi rastinje, i da krijepi narodni život, kao što rosa krijepi rastinje; to su suze kao one u kamenice, što prelaze u biser. Teško bi reći bilo, koja je od onih pjesama najljepša. Onaj »Oproštaj« tako je gorak, tako je bolan, a uz to tako razumljiv, da po njemu tek možemo shvatiti riječi pjesnikove na čelu »Trzaja«: i ja jedem srce svoje! Zapamtit ćemo pjesnikovu tako lijepo izrečenu molbu na kraju:

Oj sahrante suzu taku,
Možete joj dušu spasti ;
Napoјte se suzom onom.
Jošte ćete ljepše cvasti.
Zadojite svojim mirom,
Srca, krši i doline,
I onda će duša ona
Da se smiri i počine . . .

U pjesmi »Moj dom« (Izabr. pj. 138.) istovjetuje se pjesnik sa sudbom svoje domovine, te se baš čuti, kako mu svaka riječ iz duše izvire :

I sve, što po njoj gazi, po mojem srcu pleše,
Njen rug je i moj rug ;
Mom otkinuše biću sve njojzi što uzeše,
I ne vraćaju dug.

Pa onda »Pre d k n i g o m p o v i j e s t i r o d a m o-
g a« (Str. 133.):

A kad dođe umrijeti,
Njenoj sreći moja krvca, —
Metnite mi blizu srca
Poviesti nam listak sveti !
I kako se ptica vije
Moj će dašak da se gubi :
Jer se lako, lako mrije,
Kad se poviest svoja ljubi !

Ove pjesnikove riječi neka upamte oni naši za-
sljepljenici, koji bi dičnu hiljadugodišnju povijest kra-
ljevine Hrvatske i hrvatskoga naroda htjeli prebrisati
spužvom. Može li biti veće sramote za jedan narod,
nego da u njega ima i takvih sinova ?

*

Gorka je, a tako opravdana satira u pjesmi »S a n
i j a v a« (Izabr. pj.), gdje se nemilo žigoše nehaj,
lakoumlje, kratkovidost, nesklad u životu našega, svim
otrovima kobne historije otrovanoga naroda :

Gledao sam čudne slike, sve i svašta,
Ponajviše svojevoljna siromaštva.

A onda naša nesreća, koju svi vidimo, i od koje
smo kao hipnotizirani, mogli bismo je se preko noći
riješiti, samo što eto ne ćemo :

I uzalud — u tog moga jadnog svieta
Manjkala je još i bratska sloga sveta :
Do po čaše složno pili i još kako,
Od po čaše — i sve podi naopako !
Sve ti jedno drugom prijeti, grdi nešta,
Po sredi je vjera, pravo i koješta.

Još se koji mudrac nađe brže bolje,
Pa ih buškaj nek, se bratstvo jače kolje :
I dokle se braća tako revno biju,
Mudraci im ispred nosa vino piju !

Međutim vrijeme prolazi, prolaze godine, prolaze
vijekovi. Eto što će biti u ovim krajevima, gdje naš
narod danas živi, ako ovako dalje pođe :

Onda vidjeh istu zemlju, al ne ljudе !
Drugi jezik, tude pleme i sve strano.

— — — — —
Manje vike, manje buke, više rada,
Manje pijanih i veselih, manje glada !

A kako će to pozniye pleme jednom suditi o nama ?
Evo kako: dijete se igra, pa kopkajući po zemlji namje-
ri se na jednu kost i donese je dedi, da ga pita, šta
je to, kakva li je to kost. A deda ?

Gleda dedo, s dlana na dlan tako meće,
Misli dugo, pa sigurno onda reć će :
E moј sinko, hiljade su tome ljeta,
To su kosti pretpotopnog — magareta !
I otpljucnu : — Stid mi krvav podbi lice
I zgrozih se nad sudbinom povjesnice . . .

O kad bi nam još za vremena svima htio krvav
stid da podbije lice nad sudbinom, koju m i s e b i
s a m i p r i r e đ u j e m o !

Možda će nam se Bog ipak smilovati, pak nam još
za vremena otvoriti pamet. Tome se i pjesnik nada,
genije našega naroda, naša vila to mu proriče :

I do vieka, zar nam, majko, nema ništa,
Do kukati vrhu kama i grobišta ? !

Vila odgovara:

Vjeruj diete ! Evo plamte gorski rubi,
Na rastanku sunce noći oči ljubi,
I nada se tako budi svježa, nova,
Po kamenju narod ljubi prah djedova!

Pa ruš'te se stari zidi, miti davne,
U srcu nam nove kule niču slavne —
I svemu će suđen-danak jednom doći,
Sviest naroda neće mrijeti, neće
proći!

(Izabr. pj. 148.)

Bog ga čuo!

Naš je svijet odnemario pjesmu. I naše škole. Zašto ? Čim ćemo bolje mladeži srca razgrijati, čim je prije zanijeti za narodne idejale, nego poviješću njena naroda i pjesmom. Deklamovanje je nekako izašlo iz mode, kao i sve, što je lijepo, plemenito, uzvišeno, a sve se više širi nehaj, kruti materijalizam, surovost, prostota. Kranjčevićeve rodoljubne pjesme divna su građa za deklamovanje, one su podobne svetim žarom raspaliti srca, osobito omladini narodnoj. Bez njih ne bi smjela biti nijedna kuća, nijedna knjižnica naša.

ZAGLAVAK

Veći dio ovog prikaza napisao sam god. 1908. iza smrti pjesnikove u sarajevskom »Školskom Vjesniku«. Mila mi, makar i žalobna zabavica bijaše poslije opet zači u duševni domjenak s pjesnikom o kolu njegovih ideja. Podvrgoh tadanji svoj prikaz reviziji; donekle sam ga proširio, štošta u njemu izmijenio i usavršio. Ništa nijesam uljepšao, ali ni zastranice nijesam krio. Uljepšavati nije trebalo, a one zastranice nuždan su bile pošljedak Silvijeva razvoja. On nam i u njima izlazi plemenit. On i pored tih zastranica ostaje sjajan pjesnik, kojim će se hrvatski narod vezda dičiti. Prerano nas je ostavio.

O kako sam mu se radovao, kad mu se ono godinu pred smrt opet stala vraćati snaga, i on opet izišao živ, bodar, elastičan, kakvog sam ga u najbolje dane znao! Radovao sam mu se naročito s dva razloga.

Prvi je razlog, što sam se još velikome od njega nadao. Moj je Silvije bio pre svega još neprevredna šira. On je počeo ulaziti u godine, gdje jenjavaju strasti gdje krv tiše struji, a umna snaga raste, pa bi on štošta u svome mišljenju i u svojim djelima ispravio i usavršio, on bi se još visoko bio uzdigao. Kako je bio ozbiljan karakter, drago mu bijaše sve se više udužljivati u ozbiljna pitanja. Ovo, što naprijed rekoh, izložio sam u glavnome u zapiscima živu prijatelju tri godine prije njegove smrti. Kada sam ih natrag zatražio, zamolio me je, da mu ih još ostavim. Ostale su kod njega do smrti njegove. Došla ljuta bolja, koja ga,

je dan za danom, godinu za godinom na teške muke metala, ponekad upravo mrcvarila. Slabo je više bivalo dokolice i duševnoga raspoloženja za plodna razmatranja.

Drugi je razlog, što sam se radovao, da će Silvije konačno ozdraviti, i što mu onda mišljah riješiti pitanje: za što боли, za što suze? Rekao bih mu: da ne bijaše tih bolova, tih suza, zar bi ti ikad ovako upoznao čestitu, plemenitu dušu vjerne ljubbe svoje, kao što si je upoznao u teškoj bolesti svojoj? Zar bi se ona bez tih teških prilika ikada razvila do one savršene samozataje, do onoga potpunoga prijegora, do one heroičke požrtvovnosti, s kojom je nad tobom drhtala, s kojom je svaki tvoj bol dijelila do najtanje žilice svoje, pa ipak svoju duševnu patnju pred tobom krila; s kojom te je dvorila i njegovala, kao majka čedo u povojima žrtvujući ti noći, žrtvujući ti dane, proučavajući tvoju bolest, tvoje rane, upućujući se u najteže poslove bolesničke dvorbe po uputstvima ljekara na udivljenje njihovo? Pa uz to još savjesno i uspješno vršeći svoje dužnosti kao učiteljica, ljubljena i poštovana od svojih muslimanskih učenica kao malo koja!

U dobru je lako dobar biti,
Na muci se poznaju junaci!

Ovaka spoznaja vrijedi bolove i suze. Ćutio je to Silvije i razumio, nije on bio neblagodaran; ali kolika bi ih tek sreća oboje nagradila za ovoliko patnje, da mu je bilo ozdraviti! Bog je drukčije htio, a naša nije prosuđivati Njegove odluke.

Nedohvatni su sudi, Gospode,
U kojima se nama pojavljaš,
I zakoni su tvoji vječiti. —

riječi su, što ih Silvije Mojsiji meće u usta.

Naš je Silvije odveć žestoko urgirao rješenje nedokučivih, vječitih problema, odviše su ga mučila ta zakučasta, nerazrješiva pitanja, pa ga je ovako nestrljiva pozvala Providnost u visoke, vedre, sjajne sfere, gdje je riješene našao sve one zagonetke, što su ga umarale, gdje je sve jasno, gdje je sveopći sklad i mir, kako ga je on žudio.

*

Od našega Silvija sačuvat ćemo, što nam je predao na amanet u svojim pjesmama: vjeru u Boga, vjeru u vječite idejale, u potrebu i vrijednost rada, u moć kulture; vjeru snagu i budućnost našega raskomadanoga i rascjepkanoga naroda na temelju poznavanja njegove historije, na temelju prilježna i ustajna rada, na temelju bratske ljubavi i sloge.

*

Silvije Kranjčević ostavio je sebi u narodu trajan spomenik u svojim pjesmama. Narod treba da ih prigrli, ali treba da mu on ukaže i svoju zahvalnost i svoje poštovanje čitajući ih i udubljujući se u njegove misli. Silvije Kranjčević u mnogoj se svojoj pjesmi ukazuje više nego narodni pjesnik; ima pjesama, u kojima on pred nas izlazi kao narodni prorok.

*

Bilo je govora o tome, ne bi li se tijelo pokojnikovo prenijelo u Zagreb, da se sahrani u arkadama na Mirogoju među prvacima naroda. Nema sumnje, da bi ono mjesto dostoјno bilo Silvija, kao što bi i on dostojan bio onoga mjesta.

Ja sam međutim u svoje vrijeme preporučio, da Silvije ostane sahranjen u Bosni, pak mi je milo, da je tako i učinjeno. Spomenik mu je podigao hrvatski umjetnik Valdec, a odonda mu je došla njegova vjerna ljuba, njegova Ela, da bude sahranjena kraj svoga »zlatoga«, kako ga je do smrti nazivala.

Silvije je Bosni služio svega vijeka svoga, Bosna je Silvija hraniла до смрти, он је у тој земљи извршио најбоља и најплеменитија дјела своја, он је у тој земљи окушао најљепшу срећу и препатио најтеže мuke, он је ту земљу онако ljubio, kao i onu tvrdу klisuru под гордим Nehajem, на којој су njegovi djedovi uskočivši onamo iz Bosne savili gniazdo — on ovome kraju pripada. Bosna mu je dala groba, она mu grob i kiti svoјим cvijećem.

Ljuboje Dlustoš

ZAVJET

Neljubit tebe, mučenički dome
Za tebe nedat isti život svoj,
Oj kak bih mogo, kada na tlu tvome
Sa mliekom majke duh usisah tvoj?

Dà, ljubim tebe, al ljubavi sila
Neda mi gledat da robuješ ti;
Već sjeća me, da i u mojih žila
Prevruća krvca za osvetom vri.

Al mladom brzo skršili bi krila,
Jer dosuđeni još nij' došo čas —
Al nij' daleko, domovino mila,
Pa sunce božje grijat će i nas.

A kad se narod na osvetu sjati,
I ja ko sinak ustati ču tvoj,
Pa s milim Bogom, s milimi Hrvati
U osvetnički pohrlit ču boj.

Tad vrele krvce poteći će mnogo,
A smrt će harat, čudit će se sviet;
Nu tko tad smrti bojat bi se mogo,
Kad za dom mili slatko je umrijet.

Pa makar pao — za te past ču milu,
Slobodno mrijet ču — ne ko crni rob,
A ti tад, majko, u slobodnom krilu
Poginulom češ sinku dati grob.

„Hrvatska Vila“, 1883.

NOĆ NA FORU

Ko pusto groblje slave pokopane,
Po kojem miso na uzdahu prši,
Preda mnom dižeš stupe tasklimane,
Preda mnom stereš polomljene krši.
Bljedolik mjesec — svjedok tvoga cvjeta
Po tvojim sjetnim ostancima plazi,
Do mrtva srca kroz prašinu slazi,
Ko snužden čuvar uz mrtvaca šeta — —
Nek laka noć ti! Rim tvoj slatko sniva.
Tišina brda sedmera mu skriva,
I toranj isti cara-okrutnika*
Sve u snu čudne preživljuje dane
I na te, kamen, kameni se sâne,
Kad dah ga glodo majčina krvnika...

Nek laka noć ti! Rim tvoj slatko sniva.
Tišina brda sedmera mu skriva;
Novòvjeka mu bajno snatre čeda,
A l tebi, starče, počinut se ne da!
Otaca dusi u uhu ti cvile,
Potúcaju se boginje i vile
I šuljaju se preživljele sjene
Uz razvaline i uz uspomene.
Nad bliede sjenke Kapitol se penje,
A vjetrić po njem uzdiše i stenje —
I tek se trzne pogružena lika
Na kucaj sata s kršćanskog zvonika !

* Neronov toranj stoji i danaske u Rimu. Vele, da je s njega car pod vijencem i s litom u ruci gledao požar i pjevao stihove o pohari Troje.

— Tuđinac sam i ne rodih se uz te,
 Grud Italije dojila me nije;
 Tuđinac gledim razvale ti puste,
 Ko moji da su — srcem tako mi je !
 Sve prođe tvoje: rob i triumfator
 I svemu dođe vječna smrt i zator,
 Tek na to groblje, na lies bez mrtvaca
 Kapitol sjenom sablasnom se baca !

... Pred njeg'vog oka maovastom mrenom
 Sav bitak samo sanci jesu prazni :
 Čas junak Mucij kraljem pred Porsenom
 Na živoj vatri desnicu si kazni — —
 Il čas mu opet u glavi se roji
 Glinovit Tibar i vali mu žuti,
 Gdje divsku djecu vučica mu doji,
 Da budu orli: pandže i kreljuti — —
 Čas pušta pogled na sedmera brda,
 Do Palatina čas ga misli mame :
 Svud viđa starac čudovišta tvrda,
 Svud suho zlato i niramorne kame
 I trov i ruže i presvisle grudi,
 Sve divsko bje mu — ljudi i neljudi !
 Nu mjesec titra, pa ga iz sna zove
 I lažna varka bjega u grobove — — —

... Što drhtnu, glavo pobjednice Rome ?
 Zar Tabularij od tebe se kida,
 U zadnjem li se zagrljavu lome
 Zar i ta dva tri trošna, trula zida ?
 Il što su žuti tvoga Tibra vali
 Na mjesecini tako zaigrali . . . ?

— — — Na vodi pliva krvav pramen kose,
Oko nje muljni vali se rumene ;
Ko nekad što su, u Ostiju nose
Ledeno tielo žrtve umorene.
I šumi voda... noćna ura bije,
Pod mrkim plaštem krvav kolac krije.
I kolac strši, a za kesu zlata
Slobodi svetoj druga evo žrtva :
Na kôcu glava umorena brata,
Dok Tibar pljušti oko tiela mrtva — — —
A glava gledi gdjeno srijed luga
U rosi suza, hladu od uzdaha,
Na humku jednom glavom maše Tuga :
»Kornelija tu — majka sniva Graccha !«

I klonu glava Rome pobjednice
I sluša gdje se div-Kapitol toči,
A jedna suza mili joj niz lice,
U duši peku mučeničke oči —
Al jeknu kucaj s kršćanskog zvonika
I trznu Romom pogružena lika :

Pod silnom njenom kapom od nebesa
Ko dalek oluj šum šumori zrakom ;
Sve teži uzdah iz dubine liesa,
Kad smrtna nojca dodija junakom.
Gorostas mrtvac Foru diže stienje
I staje, pak se na Palatin penje.
Do dvie kaplje mjesecine bliede
U noći pola crnu tminu riede.
A mrtvac stišće remen obla štita
I munju kopinja blještava i vita . . .

Na Palatinu carski dvor se koči,
U njega sablast uprla je oči.
I gore oči, a koplje se svjeti,
A strašna sablast počela je kleti :
»Slobodu svetu vratite nam vrazi,
Za koju rt me kod Filipa srazi !«

— — — I cieleg Fora stupovlje se stresnu,
Iz praška svakog jedan šiljak bljesnu.
I u duž, u šir, kuda pogled siže
Iz groba jedan Rimljанin se diže,
Uz sablast sablast srne iz dubina
I kida zadnji kamen Palatina.

Na Palatinu siedi starac čući
Pod zlatnim rubom o čeonoj kosti.
I čeljust miče : Prosti, puče, prosti !
— Al trula čeljust uzalud se muči . . .
— Viek proklet da si ! — zagrmiše glasi
I koplje letnu, krunu s glave smetnu . . .
Pa rasplinu se sve ko oblak bieli,
A jedna ura jeknu s Ara Coeli . . .
Tek slika još mi na mrežnici gine
Ko mutna kap na mliku mjesecine,
Ko atom zadnji od tisuća ljeta:
Baš sve što osta od — povjesti svjeta !

I trznuh se, a prazno korak jeknu,
Niz obraze mi nešto topla teknu :
Tuđinac sam i ne rodih se tamo,
Ta Italija draga mat mi nije ;
Al i mi Forum neoplakan znamo,

Po grudi mnoga sveta sjen se yije
I gdje su mnogi palatinski dari
Tek bili sjajni pogrebni oltari — — —

Pa pođoh ; stara još je Luna sjala,
A ja je pratih, kako lako brodi
Za one gore, gdje u neslobodi
I moje majke kućica je stala.
I gdje mi stoput vrelim mozgom mune
Sve crnja slika domovinskih jada:
Nailjepša gledeć kako kruna trune
I na što narod bez slobode pada — —

„Vijenac“, 1884.

HRVATSKOJ

Raskrivaj se raju, planite nebesa
S andeoskog plama u tom trenu svetom
Kad s nje kopren skidam — u prah, oj, čudesa,
U prah tim boštvom, pred tom ženom spetom!
Suzna su joj lica, o ruku joj visi
Sa krvavog gvožđe zahrđalog znoja — — —
Je l' to tebe gledam, jao, kakva li si,
Izmučena majko, oj, Hrvatsko moja ?!

Na skršenih daskah drhturiš li tako,
Kraljice moguća, nesretna i tužna,
Podupriev si glavu, da trajuć kojekako
Tuj li, majko, čekaš čas pokopa suzna ?!
Oj, zar zbilja misliš, da ti usnut valja,
Oj, zar zbilja čutiš, grob da čeka tebe?
Lažna ptica kuka: prah da zadnjeg kralja
I budućnost našu za uviek pogrebe !

Ne ! ti nisi tužna, jer o žiću dvojiš — — —
S tegotnijih rana padaš u očaje !
Kô silovit vihor uzdahe rojiš
Al da kuneš sina, srce ti ne daje !
Gle, to srce, majko, milosrdnog dara,
Mileno i krasno kao doba cvjetno,
Gle, to srce puno nebeskoga žara,
Mila moja majko, nije, nije sretno !

Što ćeš ? je l' da kucaš neljudem o vrata,
Da moljakaš ono, što te Bogom patri — — — ?
Joj ta tebi mnogi ne bi od Hrvata
Dao ni da žila otpisiš o vatri !
Već bi klete ruke pograbile tebe,
Uz konopac da te preprodadu griešno ;
Što da majka ti si — mareć tek za sebe.
Osim zvonke kovi, sve je njima smiešno !

Već ti gledaj majko, gdje pred tobom padam,
Stetan, jer bar tebe majkom zvati smijem!
Tuj u krilo tvoje mlado čelo sladam,
Tuj o tvojem vratu dug zagrljaj vijem!
Sve je moje pusto, cielim, majko plamom
Pred tebe se spuštam, jer si sve mi milje;
Jednom dušom dišem — tebi žrtvovanom,
Jednu crkvu imam — tvoje to okrilje!

Tu ti mlađan kažem: da nas ima dosti
Prokušanih biedom, odojenih jadom;
Što ne ćemo živit kao od milosti,
Već podignut tebe ma i krvnim radom!
Do trpećeg križa oko svih nas nosi,
Zapinjuć o čelo propetom božanstvu,
Zavidna nam usta krunu onu prosi — —
Nek bi tebi bili, On što čovječanstvu!

Oj Hrvatsko sveta, kad ću tako za te
Pod žrtvenik klonut čela moći vedra ?
Kad te majko, traci slobode pozlate,
I mrtva će meni uzdrhtati njedra!
Možda za te slave ti ćeš, tugo moja,
I moj uz grob stati, pa zaplakat tio:
»Snivaj, tužna žrtvo, iza nepokoja — —
Mrtav si mi ponos, živ mi vjera bio!«

A sad majko mila, dok se jošte bijem,
Daj, da s puta tvoga nikad ne bih skreno;
Pusti da ti ruke o vrat slatki vijem
Pa da tebe nemam, jur bih davno sveno !
Ti me tako kriepi, ti me vodi sobom
Kroz trnje sve tamu, gdje je slava tvoja —
Da uzmognem majko, vragu ti nad grobom
Kliknut »Zdravo sretna, oj, Hrvatsko moja!«

„Bugarkinje“, 1885.

BOG I HRVATI

Kad prvi cjelov blagoslovan plane,
Kad vjera vjeru sveže kod oltara,
Na plamnu grud, kad prva suza kane
I »ljubim« drhtne usna puna žara —
Na prvu sreću, kad se slegne mir
I draga dragom o vrat kad se svije,
Naoko noć se vije,
A ljubav slavi pir — —
Oj, tad,oj,tad, nek sretnik se spomene:
Milijun braće da u lanci pati!
Pa neka šapnu prsi zaljubljene:
Bog i Hrvati!

Kad sretni ljudi iza sretnih ljeta
Plod ljubavi si ugledaju vruće,
Kad borac novi stupi na tlo svieta,
A majka čedo ogrli drhćuće —
Kad vas mu put iz majčinog krioca
U naručaje oca,
Jednom stazom — trn gdje niknut nesme — —
Tad one tužne nek se sjete pjesme,
Uz bugar-žice što nam narod prati,
Dok trpi i dok pati,
Zaludu vapeć sunašcu da grane!
U trenu tom, oj usna, nek im šane:
Bog i Hrvati.

I kad se milče nad prah zemni digne,
Na raskrižje, kad udes ga navrati,
Iz tihog raja, kad do bura stigne,
A ne zna vjetra, koj k poštenju prati;
Kad kane suza, prva suza jada,
Kad drhtne grud, a duša mlada

Pod vječno nebo goni ruku
I zavjet zbori: »Prezirat će muku,
Napried krenut
Nikad bledit —
Pa il mriet,
Il pobedit!
I prezret zamke i omame biesa — —
Ja — na vas kunem, gromna, oj, nebesa!«
Ah, tad, ah, tad, kad duša zavre,
Nek sjeti se: koliko l' još ih pati,
Pa na tu usnu, nek prisegom navre:
Bog i Hrvati!
Dà, svud i svud — od kolievke do groba
Nek to nam bude vjerovanje sveto!
Uz takvu pjesmu dignut ćemo roba,
Uskrisit srce mrtvilom šapeto! — —
U šaptu prve rajske sreće,
Pod krunom božjeg milja,
Iz duše burne i trpeće,
Il majci iz okrilja — —
Mi šapćimo,
Dok kliknemo;
Kô grom, kad vihor prati:
Pod barjak taj,
Za puk, za raj,
A uz nas Bog — — —
Dà, Bog i svi Hrvati!

„Bugarkinje“, 1885.

HRVATICA KOD KOLIJEVKE.

Snivaj sinko — snivaj blago,
Dok te hrani mir,
Kad dorasteš, moja snago,
Tad te čeka, moje drago,
Krvav, krvav pir!

Ne će, ranče, majka tvoja
Nikad sretna bit!
Vaj, iz suzna nepokoja
Uzdisaji, sve bez broja
Nebu će se vit — — —

Snivaj sinko, gle o stieni
Otčev hrđa mač!
Tko zna, dal' ćeš — jao meni —
S njim za domak premileni
Krvav plakat plač!?

II.

Očice su mutne tvoje,
Tužna li im slut!
Zar već čutiš, dijete moje,
Da sve naše zgaženo je,
Ah, koliko put!?

Rano l' si mi tužit stalo,
Rana l' ti je bo!
Kô da si mi jadno znalo,
Da si na svjet ovaj pa'č
Toli nevoljno!

Plači sinko, vikni jadu,
Crn je istok tvoj!
Priući si dušu mladu
Ljutoj žedi, ljućem gladu,
Patnji svakojakoj!

III.

Imao si oca — diva,
Čvrsta kao hrid!
Slomiše ga, a ja živa,
Što sam Bože još ti kriva?!
Ej muti se vid — —

Kušat ćeš mi: što je zloba,
Izjest će tejad;
Očevog ti eno groba —
A svanut će ona doba,
Da ga svetiš mlad:

Ali tada, rano moja
Gonit će te vrag,
Neka usried kletog boja
Okrvavi ruka tvoja
I domaći prag!

IV.

Gonit će te srca ledna,
Da mi kloneš mlad — —
A na pragu doma biedna
Gatati će suza jedna,
Što te čeka tad:

Majčin šapat — kletva grda,
Tuđi divljak — Bog!
Brige teške — poput tvrda
I kamenit log!

A kad tvoja klone snaga,
Ljut će dat ti dar:
Prognat će te do nedraga,
Nek vrh rodnog kloneš praga
Skršen nebogar!

„Bugarkinje“, 1885.

IZ »SONETNOGA VIJENCA«

Ah, zlato moje, križ naroda moga
I mene čeka – žrtvu zadojenu –
Pa privij zato dušu posvećenu
Uz lomno krilo roba ubogoga

I – žrtvoj se ! u pjesnika ćeš svoga
Ti naći ljubav – al u mnogom trenu
Orosit suza vedru će ti zenu;
Crn kruh je plaća duha vilenoga!

Al žrtvuj se, da lakše kob podnesem
Duboki u driem sve jur klonulo je
I ja bih moro, da tim robljem stresem.

A slab u žice jedva diram svoje,
Trepteći, što sve srca polomljena
I ja još moram primit na ramena!

„Bugarkinje“, 1885., sonet 9.

NAJLJEPŠA PJESMA

Ah, kaži, druže, možeš li mi reći,
Da l' pjesmu kada ponajljepšu ču,
Da l' slušao si gdjegdje zvonko teći
Ah samo nju, i samo, samo nju ?
Al ti mi nosiš pisan list papira
I kažeš: Evo genijalni trud.
Al da te čuje pjesnik, što te dira,
Oj Bog zna, što bi na tvoj reko' sud.

A ja ju vidjeh, ja ju stoput začuh
I da ju nađem, pustim srcu mah
I u radosti i u gorkom plaču
Udahnuh sto put njezin vječni dah.
Koracali su uz nju mnogi ljudi,
A malo njih ti njezin spozna trag.
I dok ju mnogi s dal'kog kraja žudi
Ja posve blizu čar joj nađem drag.

Ne stoluje ti ona na visokom,
A najmanje ju koji gavan zna,
I malo ih je te bi svojim okom
Pogodit znali, gdje je pjesma ta.
Ne ponosi se zlatnim nakitim
I ne hvali ju trgovački sud;
Ta nije rietka—svagdje ti je ima,
Al treba srca, da ju nađeš svud.

Aj kaka li je, pitaš, pjesma ova,
Ded kaži mi ju ! Reko bi ti rad,
Al ime njenog tanka tvore slova,

I ja joj ne znam odgonetnut sklad.
Ali ja ju čutim, tol duboko čutim,
Da viš put sebe zaboravit znam
I kad se trgnem — onda tekar slutim
Tajinstven kol je svete pjesme hram.

Potraži, brate, nesreću i sreću
I gledaj pir i gledaj pusti grob,
I gledaj zvezdu na nebu trepćeću
I gledaj uzu, gdje li strada rob.
Da, čitati ćeš pjesmu nepjevanu
I biti će ti koštio meni bi,
Kad stoput mi u trenu milovanu
Ah, božji plamen u dno srca vri!

Oh, tol je gluho kano da u grobu
Probudih vam se, davni pokojnik,
Da plašno zurim u tu pustu sobu
Ko poluživi, polumrtvi lik.
Pred sobom viđam strunu popucanu,
Po guslam mojim gusti pao prah,
A ja ga čutim ko da kamen panu
Na vrućeg srca slovodni mi dah

Oj, kol su teške ove snene veđe,
Oj, kol me peče u očima krv
Ikako pitam: čutim gdje mi sveđe
U grudima još stari kopa crv...

„Jeka od Osijeka“ Kluba hrvatskih književnika u Osijeku
za god. 1918.*

*) Ovu je pjesmu spjeval Kraničević u jeseni 1888. u Bjelini, gdje je
službovao i poslao bez jedne popratne riječi, biva kao probu svoje pje-
sničke produkcije, svojemu prijatelju Ljuboju Dlustošu.

AL JE LIJEPĀ ...

Al je liepa narav ova,
Kad je Vesna cviećem kiti –
Al je teško, al je teško
U tom milju mrtvac biti!
I dok cieli svjet se smije
Teško onom, komu duša
Plač i smijeh zaboravi!

Već na kamu zabačenu
Trudnu glavu čvrsto stište;
Ne zna ni sam, što mu oko,
Što mu puno srce ište;
I kada mu pogled suhi
Gdje o cvjetak zapne viti,
O, što jadnik gorko šapće:
Teško li je mrtvac biti!

Al je liepa narav ova,
Šarno li je poljsko cvieće,
Al je teško, kad ti duša
Pjevat ne će, plakat ne će!
Već uz staze strlaš gluhe,
Ne mareći kud ni kamo,
Kano kamen, što mu isto
Pao amo ili tamo.

„Vijenac“, 1888.

IDEALI

Tajna večer, topli osjećaji,
Lagan vjetrić, suhi uzdisaji,
A maglica tanka, laka
Milo trepti, milo sieva, —
Vrh valovlja i oblaka
Eno traka mjesecева,
Pa im šapće, što sve nebo sniva,
Kako suza sjajnom zviedom biva.

Sveto nebo, i vi iskre male,
Kažite mi, šta ste zadrhtale?
Sjećate l' se časa mila,
Kad sam bio čedo malo,
Pa bi — čedo — majci s krila
Na nebesa pogledalo,
Mazilo se, tepajući tada:
Ja bih, majko, onu zvezdu rada!

Ide vrieme: zvezde zapadaju,
Vrata raja brige zatvaraju!
Žeže sunce, želiš hлада,
Ali ti želja gladna mrije;
Ah, nikako i nikada
Stignut, kud ti duh se vije,
Pa u vise neizmjerne leta,
A iz tiela u ponor sapeta!

A na umu, ah, toliko snova,
Cielom svietu dosta blagoslova:
Srce kano sveti plamen

Pred žrtvenik ljudskom rodu,
Čvrsti osnov, stojni kamen
I priestolje za slobodu
I krv živa nek se u prah gubi,
Ustreba li, da se tako ljubi !

Čiste želje – ko vi, zvezde sjajne,
Nedohvatne – ko i vaše tajne !
Vi alemi vasione
Gledate me čudno, je li ?
Ko blažene noći one,
Kad sam majci o vrat bieli
Mazio se, tepajući tada:
Majko, ja bih onu zvezdu rada !

„Vijenac“, 1890.

AH SVE JE SANJA PUSTA . . .

Ah sve je sanja pusta,
Sve umišljeni raj;
Sve želja želju guši,
A uzdah — uzdisaj.
I u tom sva ti bajna
Života kipi slast:
Na trnu si mi cvao
I u blato ćeš past!

I što smo, srce moje,
Obilazili svud,
Sve kapale su suze
I krvca uzalud.
Ah svagdje vara oko,
Što lažni veze san
I slatko poji nadom
Sve — što je utaman!

Pa kad je čemer ljuta
Prenešitila grud:
Je l' igra sve to kruta
Il' ljudski privid lud,
Gdje nema nigdje svjetla,
A vjera časom mre:
Ah srca gdje tu nema,
Ni žarke krvi, ne . . .

Ej onda vidjeh vilu
Na ljudski saći put —
I žedne usne moje

Cjelivahu joj skut.
S oblaka pjesan začuh,
Da život nije san
I ljubav da je sunce
U vječni majske dan

Ti milosrdna laži,
Što lanuo te raj!
Gle omamno li sine
Tvoj kratki, kratki sjaj,
Il' otrov je il melem
Taj biser s oka tvog?
— Ah tko vjerovat može,
Tog silno voli Bog!

Pa u srce kad spomen
Svoj nokat rine ljut,
A pjesma — čedo njen
Ko divlja kida put,
U strahu samo pitam:
Zar to su tvoji sni?
A nešto u njoj jeca
I šapće: — To si ti!

Sve, sve je sanja pusta,
Sve umišljeni raj,
Gdje suza suzu guši,
A uzdah uzdisaj.
A ti si harfa samo
Kroz koju tuži svjet,

I sve je tvoje cvalo
Za pogrebnički cvjet! —

Ni mislit mi se ne će,
Sve pepeo gledam svud,
On zanio je cvieće
I zapunio grud . . .
A preko njega strujne
Kadikad čudan šum;
To katkad cvili srce,
A ruga mu se um.

„Vijenae“, 1891.

VILI PJESENKE

O ta nemoj pustit mene,
Med svojima nemam svoga;
Nemam nikog do li tebe
Svoje vjere, svoga Boga.
Pred tvoje sam noge pao,
Da ti dvorim, dok me traje;
Pelenom se ovjenčao,
A sve mislim, lovor da je!

O ta nemoj pustit mene,
Pa da svisnem u samoći,
Pa da srćem poput sjene
Jadni sliepac sliepom noći;
Već mi nosi tajnu tugu,
Dušu moju po vedrini,
Kroz šarenu gdje se dugu
Svijet ovaj rajem čini.

Dok progledah, sitno čedo,
U kolievci brbljajući,
U oblak sam tebe gledo,
Kud me smâmi titrajući,
Gdje u carstvu priče šarne
Mali bôgo sanja plovi;
Ljulikaju ga pjesme čarne,
Lepet krila serafovih.

I plako sam s tajne želje,
Svoje čežnje ne znajući;
Drhtalo je srce tako
Tvoje nebo gledajući

A kad dođu gluhi sati,
Trzavo sam snivo tebe;
Pitala je čedo mati:
Što ga boli, gdje ga zebe?

— Što me boli, majko moja,
Ni danas ti ne znam reći;
Samo čutim, majko moja,
Sve to ljuće da će peći!
Što u srcu, majko, peče,
Nije, majko, rana laka;
Čudne boli, što se lieče
Onim smieškom sa oblaka! . . .
O ti, suzo svih srdaca,
Kad s pjesničke želje ginu;
Sjajni trače, što ga baca
Toplo sunce u prazninu;
O ti, koju srce voli,
Slatka vilo sladih usti, —
Neka peče, neka boli,
Samo ti me ne zapusti!

Bez tebe sam mrzak sebi,
A uza te svemir grlim,
I kad dignem oči tebi,
Ko po cvieću trnjem hrlim.
Zvjezde su mi oči tvoje,
Munje tvoji osjećaji,
Srce tvoje — sunce to je,
Što srcima dobrim sjaji.

Gle ja ne znam sreće steći,
Ne znam puzit, a u prahu;

Ne umijem ništa reći,
Što nij' srcu na uzdahu!
Mnogo se je, vilo, oko
Narugalo već budali:
Jedni, što su previsoko,
Drugi što su nisko pali !

Al što marim, gdje se smiju,
Il preziru ili škode,
Kad me twoje misli griju,
Kad me twoje zvjezde vode, —
A kada se srce ciepa
Onda boli melem ištu,
Gdje ti dišeš, vilo liepa
Kroz prirodu na nebištu.

O daj vatrom s toga neba
Istine mi pali usti,
Andeoskog daji hljeba,
Ne zapuštaj, ne zapusti
Da sa kama hladna, gola,
Tvojim prožet zborim žarom,
Uzdižući kupu bola
Bogu pravde pred oltarom!

„Vijenac“, 1891.

IZA SPUŠTENIJEH TREPAVICA.

Nikad ljepše, neg kad ovako
Naklonim glavu lagodno, meko,
A negdje šuška granata lipa
I veselo cvrči vrapčije jato
U mladom lišću...

Divno je, divno
Sklopiti oči, a tamo, s neba,
Glatko se duga otegla traka
I mekano plazi niz trepavke tanke,
Draškajuć blago zavjesu svilnu
Između mene i između sveta.
O ala je hitra ta šarna igra,
Što mi je sunce stovrsnim vezom
Veze i šara ko vior i oblak
Na tamnoj mreži mojega oka.
I igra tako: u crvenom moru
Pliva i tone zeleni kotač
I bude od jednoć žutijem dimom,
Iz kojeg pršte srebrne iskre—
Kao kad rumen zlaćane zore
Struji niz greben alema samih,
A od te pjene da bude magla,
Što trepti za blage sutoni majske
Nad mladim životom.

I to su časi,
Kad priroda slatko srcu ti tepa,
Kad čutiš lako i talas onaj,
Što ga u rietkom vazduhu diže
Krilo u muhe, kad naoko lieće.

I sitna buba, što negdje zriče
Vazda jednako, al dosadno nikad,
I cvjetni pelud, što pada zrio
Od želje, da drugi oplodi cvjetak,
Pa lutne katkad, kada mu vjetrić
Bračno veselje obiesno sprieći,
Te on, siromah, visi o dlaci
Koprive ljute i suši se tako,
Jalovo suši odlično sjeme —
Svakako gorka, vajna sudbina !
Dà i ta buba i pelud onaj
I bezbroj drugih nevida jošte
Što u toj zračnoj prašini titra,
O sve ti, sve ti govori bratski,
I poludrieman bez svosti plivam
Opojnim vitrom svemirske pjesme.
Lebdim nad strujom, što se lelija
Od rajske harfe i tamjana svježa,
Što se kroz devet vije nebesa
I desetom ovom majčicom zemljom,
Dokle mi kakva bezočna osa
Ne sjedne na nos ! — Ah na krik bola
Namah se rajska sklapaju vrata,
A oči ljudske glupavo zinu ...

I evo — još bih mogo u svetu
S udesom nekud primirje svezat,
Kad ne bi vila ljudskog užitka
Plašiva, mala košuta bila,
Al u te je vile zečije srce !
I dok te, plaha, ostavi sama,
Istom dok kakva osa te bocne,
I dokle širom otvoriš oči,

A pusta proza u srce uđe,
Svud vidiš, kako bezumna obiest
Po liepom tvojem edenu hara,
Kako se ptica s ptičicom čupa
O ciglo sitno proseno zrnce,
I kako kobac grlče peruša,
I žaba zlatne bubice guta,
Pa onda sita sa hrpe mulja
Krekeće krjepko, i sve to ječi
Ko himna valjda divna i sveta
U slavu svječnog svemirskog sklada !
Ah, mrzim silno glasne ideje,
Koje su vazda žabam na usti,
A svak ih od nas na pamet znade !
I svakom od nas probiše uši !
I kad se onda bezvoljan vraćam
Kući od moje granate lipe
I mislim : što to priroda sebe
Ždere i gradi, gradi i ždere,
A sve, što je liepo, skladno i pravo
Tek da je čedo maštanja našeg,
O onda mi biva da leden stojim
Pred strašnom sfingom, a moje usne
Ne mogu pred njom moliti više
Ko čedo malo, kad sveto kleči
U zipci svojoj ručice dižuć
Tamo spram stare slike o zidu;
Već šutim i mislim i — ne mislim ništa !
Ah, zar je za to, što mi nijesu
Sklopljene vjeđe i što mi snuce
Ne draška više zavjese svilne

Izmedju mene i između sveta
Ah, zar je za to, što ode od mene
Dalko daleko — o vilo šarna —
Što si mi slatke bajala priče
I tankom pređom leptirskih krila,
Skrivala vječni, ogavni kostur,
A ja ga ljubljah kroz tvoju pređu
— Sklopljenih vjeđa ?!

,,Vijenac“, 1891.

STARA SLIKA

Bojni redi — sve momak do momka;
Ali bi bili valjani kopači!

Bojni topi — gvožđe potraćeno;
Ali bi bili valjani orači!

A telećak — ao kože puste,
Ali bi bi bila torba milosnica,
Što je babo darovima puni
Na badnjake i u dane svake,
Kad se ves'o svome pragu vraća!

*

— Desno! — Lievo —

Naprijed! — —

Teško je, al

Zapovjed!

Kano striela

Juri red;

Puška s puškom

Upored...

Stani! — Stade

Kano zid —

Kamen tijelo,

Kamen vid ...

• Čuješ, Ivo! šapće Jovo —

U grlu me pali:

A panem li, podaj Mari

Ovaj prsten mali.

I maramu, što mi dika

Na oprاشтaj dade,

I taj cvjetak sa livade,

Gdje joj dragan pade.“

„Čuješ, Jovo! — šapće Ivo —
Nesrećno sam snivo;
Pokojni me moj babajko
U čelo cjelivo
A panem li — ti se vратиш —
Pozdravi mi majku
I odnesi pozdrav ovi
Na groblje babajku.““

Jedan časak — još su ljudi;
Drugi časak — krv iz grudi;
Treći časak i — nebo se stresa,
To već nisu ljudi,
Već hrpe od mesa!

A u selu
Preko devet gora i planina
Jedna baka čeka sina
A djevica svoju diku bijelu.
O duvaru slika visi,
Pred njom žižak sije,
U nju gleda u nju pilje
Seljakinje dvije — —

I gle čuda! zaljulja se
Ona slika stara,
Zaljulja se, s klina zdrava
Pade sa duvara.
A sirotam ko da srce
Puče sriedom sriede;
Ne, ne plaču, tek se samo
Ko dvie lude glede — —

A po selu
Ide priča; gata se i baje;
Plaću seje, ljube maje —
Ko u selu,
Gdje se svašta
Pod istinu i prima i daje!

A van sela
Vele: To su selske trice
Tà dakako
Tko bi plako,
Ako kakva slika pade,
Il protuže kukavice!

„Vijenac“, 1891.

JAGATĀNU

Hej oštracu, gujo ljuta,
Što se ljuljaš o duvaru;
Kakva to se šala budi
U tvojemu pametaru?
Hej oštracu, il bi htio
Cjelivati čije grudi — — ?
Hej oštracu, mani šalu,
Drukčije se danas sudi!

Tlapi ti se: e su davno
Svjellali te naši stari,
Kad je babo dora jaho
Po krvavih po pazari',
Kad su one glave muške
Kosile se ko u šali;
Suze naše? kakve suze,
Kad smo ciele glave dali!

Hej ne ide danas više
Da se polja krvlju tope,
Pitoma smo i mi djeca
Milostive Europe!
Prostili smo svud i svima
Neplaćenu krvcu staru,
Ne volimo, kad nas sjećaš
Prošlih dana, moj handžaru!

Sve Sloboda svjetom hoda,
Svakomu će pravo dati;
Kad poteku kome suze,
Serbez*) mu ih ubrisati;

*) Turska riječ = slobodno.

A grunu li s novih jada,
Prosto mu je tražit suda;
A škrine li opet zuba.
E onda je biesna luda.

Moj handžaru, vidiš i sam
Da za tebe posla nema;
Hvala Bogu, te u grobu
Kraljeviću Marko driema,
I još više Bogu hvala,
Što ustati Marko ne će:
Ta kaki je krvnik ljuti,
Krvio bi ovo sreće!

Već se nama danas hoće
Umištiti divlju klicu,
I raskovat gvožđe tvoje
U tananu neku žicu,
Pa pohvatat biesna srca
Te se s neke krivde tuže,
I brnjicom vezat usti,
Što lijepi svijet ruše!

Što je babo tobom sjeko,
Sinčiću su čudne stvari;
E je sinak čedo novo,
Tanja krv mu žile žari,
A pamet mu danas fina
Ideale druge šara:
Hej ne treba danas više
Muškog srca ni handžara!

DITIRAMB

Prekrasan život!
Kaljava cesta ode u maglu —
Digneš li glavu tamo k nebesim,
Past će ti na nos kapljica kiše!

Prirodo majko, — kako je tužno
Gledat te tako mamurna lica!
Kako su dosadne mojemu oku
Haljine blatne,
Maćeša zemlja što ih navuče
Plešuć uz svirku eterskih sfera
Okolo sunca...

Ah, ko da mari žarki vjerenik,
Što mu se baka dronjcima kiti!
Tà vječni svemir
Na njeg se smieši
I na bezbrojne očice bistre
Vječna praznina, djevica čista,
Plamen mu slatkih cjelova piće.

A on je ljubi —
Ljubi i dugim trakama žarkim
Sebi je svija.
I u nijemom cjelovu tako
Vjekovi ginu kano i časak
Časak ko vječnost — — —
A ja na ovom kaljavom danu
Iz bare ove mislima plijem
Tamo nad oblak tebi, o Sunce,
I vama tajne pokretne sile,
Svemirski sklade, da vašeg mita
Udahnem tamjan!

Ah tamo nema varave laži,
Ni suza ni ljudi ;
Tamo me talas eterni ziba
I ja u tihom, opojn m času,
Neznajuć za se uživam onu
Zaborav slatku, s koje se mrtvim
Otvara nebo.

Gorko je, gorko
Stajat uz odar vlastite volje !
A srce bješe žarko, ko svjetlo
Plameno sunce,
Čisto ko božje biserne zvjezde;
Želje, ko miris otajnog raja,
Da svijet grle, s njime da plaću
I da se smiju s njegove sreće;
Rođen, da živiš na krilu lakom
Slobodne misli i da se kriliš
Navijek više — tražeći tamo
Edena kutić, najmanji za se, —
Survaš se onda... u kalnoj bari
Ko stranac gacaš međ svojom krvi
Ko munja, koju uguši blato,
A ona e mogla da razbija oblak!

Al opet — Zemljo majko, oprosti,
Ako ti gorku rekoh !
Tà ja bih rada, da divna cvjetaš
Ljiljanom pravde, ružom slobode,
Da budeš prvi svemitski alem
I prvi cvijet božije misli !
Kroz duge dane tekla je krvca

Napretku tvomu, zlatnoj slobodi,
A dobro znadeš, kapi kolike
Nikad ti gasna prašina popi !
I suze gdje su i genija smijeh,
Koji su s tvojih premudrih hira
Došli na luda kucati vrata ?!
I gdje su drugi, gdje mnogi jadi
Teži no cieli svemir — — ?!

Ali opet

Majko oprosti !
Pusti mi samo iz tvog da skuta
Na tužnu harfu istisnem koju
Iskrenu suzu — dar čovječanstvu.
A kada puknu i harfa i srce,
Onda nam budi mrtvima barem
Majčica bolja, kada za vieka
Tebi smo samo pastorci bili !

„Vijenac“, 1892.

MOJSIJE

„... Izvedi narod moj: o Gospode,
Izvedi ga iz ropstva zlopatna
I skini mu sa vjeđa spospanih
Još onu mrenu tvrdnu, zlokobnu,
Što zastire sad oči njegove!
Spomeni se, da ropstvo nemilo,
Ko teško ono stienje nadgrobno
Na leđima mi tlači bratskijem,
I da nam ljuti naši krvnici
U utrobama djeci sudiše!
O smiluj se, o silni Jehova,
Prokuni kletvom krvne silnike
I spasi narod moj, o Gospode!“

— A luda želja! da al ljudska jest!
Da kunem kletvom krvne silnike
Da bijem narod, a zbog naroda,
O stvore moj?! A zašto da bih ja
Zbog jednog stvora drugi kido stvor?!!
Gle zapad tamo, istok amo gled'!
I sjever ondje i ovuda jug,
A sve sam ovo napunio ja
Života klicom, svim je mio viek
I svačije je pravo disati.
A ti sad tražiš, sam da pogazim
U prirodi mi zakon najveći!
Al da je tebi stati onamo,
Početak gdje je mojem pogledu,
Tad video bi, što je sićušna
Ta tvoja ljudska, krvna željica.

S visina mojih, ljudski jadniče,
Jednako mal je piramida rt
Ko rov, što neznan izbaci ga krt.
I pespomoćna sve je natega! — — —
»Nedohvatni su sudi, Gospode,
U kojima se nama pojavljaš,
I zakoni su tvoji vječiti,
A da bi crv tvoj mali, sićušni
Sa stožerima tvojim drmao.
Davnina mrka prošlost zastire,
Otkako si u svojem Edenu
I zemlje prvog stvora izveo,
Udahnuo mu dušu besmrtnu,
Ali to bi mrva s tvoje mrvice.
I od onda smo svi mi smrtnici
Komadić tvoga bića velebnog,
Pa sve, što jesmo — sitni, maleni,
Ali tvog smo ipak bića čestica!
I čovjek eto gord sa rodbinstva
Sa vječitijem tvojim iskonom,
O Gospode o silni Jehova,
Ponosit diže čelo prevedro
I teži tamo gore nad zemlju,
Gdje meki, svilni plove oblaci
U zlatnom moru zraka sunčanih,
Gdje njegova je duha kolievka.
Pa, Gospode, o, reci, vječiti,
Je l' ljudsko čelo za to stvorenno,
Da u prah pada ropski kukavno,
I one ruke, u koje si ti
U tajne svijeta postavio ključ,

O reci, jesu l' tako slabašne,
Da niesu vriedne s tobom, Gospode,
A u čast tvoju vladu dieliti?
O klanjam ti se, silni Jehova,
S visina tvojih sve je jednako
Na ovoj maloj, sitnoj zemljici.

Ali kod nas ovdje, s našeg pogleda
Baš ravan nije piramida rt
Sa rovinama, što ih diže krt,
I makar da je sve to natega!
Već pomiluj mi, silni Jehova,
Tu ludu, smjelu, ljudsku željicu ;
Izvedi narod moj, o Gospode,
Izvedi ga iz ropstva zlopatna
I ne daj, da ti stvor na oblik tvoj
U prahu leži čelom puzeći!«

— Po riečima te poznam smjelima,
Da imaš krila, koja užvija
Plamičak sveti, što sam potako
U srce prvog onog čovjeka,
Dok boljim pojmom grlio sam svjet.
Ojadniče, kad prokleh onda rod
I sve, što smrtna žena baštini
Od zagrljaja s muškim plemenom,
Zaboraviv u srdžbi pravednoj,
Da duh svoj u tom rodu ubijem,
Da utrnem mu onu iskricu,
Što u grud sam mu svetu metnuo
Ko odliku u cielom stvaranju ;

O neokajna moja pogrješko !
Prikratio sam vijek besmrtni,
Ali ostade mu plamen iz neba
Ko za retani žar pod pepelom,
I bude katkad, pa se u srcu
Ko zublja žarka iskra razbukti
I čovjek teži gore nad sebe,
Gdje meki, svilni plove oblaci
U zlatnom moru traka sunčanih,
Gdje njegova je duha kolievka —
Ali bolno — bolno odmah osjeti
U ovoj svojoj gustoj kaljuži,
Da ta mu vatra nije tuda krv.
Ali on da nije svojoj hrpi svoj !
I gle — kad tako već je ukleto —
I prokletiće naviek ostati, —
Smilovat ću se twojoj željici,
Ali jao tebi, što si želio.
I tebi baš, što goriš plamenom
Od idejala silnih, vječitih,
Ta sjajna vatra crna bit će smrt,
Mrijeti ti ćeš, kada počneš sam
U ideale svoje sumnjati

I prosuo se narod pustarom
Ko oblaci od guste prašine,
Kad zaigraju kolo vjetrovi.
Ali šta je život — ko i pustara,
Ali šta su ljudi — ko i prašina,
Ali nad svim visi krilo udesa
I mota gore, dolje, upored :

I čas se prašak ljeska o suncu
I preljeva se bojom šarenom,
A čas ga eno s blatom smiešana
I neviđena gdje u kaljuži.

Pred silnim ljudstvom gorio je stup
Od crne zemlje pa sve do sunca.
A usred stupa žario se prst
Na ruci silnog boga Jehove.
»Ovuda! — strašno grmio je glas —
»U obećani rajske Hanaan,
Kud teče mlijeko i slađani med!«
A narod božji gledao je stup
I šapto: baš ga j' liepo vidjeti!
I sigrao se šale svakakve.
Ali što se trese gora sinajska
I što to grmi strašnom pustarom?
Na hiljade su onaj čule glas
Razumio ga samo genije,
Po drugiput si slušo osudu:
»I tebi baš, što gorиш plamenom
Od idejala silnih, vječitih,
Ta sjajna vatra crna bit će smrt,
Mrijeti ti ćeš, kada počneš sam
U idejale svoje sumnjati!«
I kad mu — divu — riječ gromovna
Ko šiljak oštiri srce prosjeknu,
Kad okrenu se svome narodu,
Da nađe tamo nade, okrepe,
Ali ono narod, božja odlika,
Sagradio si tele zlaćeno
I tele slavi, a ne Jehovu!

»...Oprosti, vječni, silni, svemožni,
U naroda je krivi prorok prav
I narodi su djeca velika,
Što lako im je kupit igračke!
Oprosti im, o silni, svemožni,
Izvedi narod moj, o gospode!«
Nasmiešio se silni Jehova,
Ali ima smieha, kojim sužalost
Nad jadnicima suze proljeva.
I smijeh taj je čuo Mojsije,
Iz vatre nogu stupa božijeg,
Šta sjajio je ispred naroda
Onuda, kud je zemlja Hanaan,
I gdje su preko brda velikih
Na medna polja puti vodili.

Tu navrh brda svietli genije
Raširio je ruke brižljive.
Ožario ga tračak sunčani,
Ljepotom još ga osu Jehova.
Što geniji ga nose u srcu;
»O evo tebi, izbran narode,
O evo tebi zemlje rajevne,
Slobodu svetu tu da zagrliš,
Da srećniji ti budu sinovi,
Neg' ti uz pune lonce misirske!«

Ali stoji sviet — i ko kad krošnjama
Polako stane vjetar zibati,
I sve to jače lišće uzdrhće,
A granje onda stane pucati,
O tako krenu žagor narodom

I ču se s hrpe glupa poruga:
— Aј to je dakle zemlja Hanaan!?
I zato si nas vuko pustarom,
Da još nam za nju valja strmoglav
Niz ovo gadno brdo srnuti,
Da panemo na hladna ognjišta!
I tko je tebi pravo podao,
Slobodi da nas vodiš silovno
Po svojoj volji,— ko na uzici,
Od lonaca iz zemlje misirske ?!
Probledio je silni genije
I kroz srce mu ruglo prožignu:
Da, tko je tebi pravo podao,
Slobodi da nas vodiš silovno
Po svojoj volji,— ko na uzici ?!
Tek primio se srca očajno
I dviće mu oči suza zalije.
Još zadnjim trenom vid mu počinu
Na obećanoj zemlji Hanaan,
I glava mu se mrtvo obori.
A gromom grmnu riječ Jehove:
»I tebi baš, što goriš plamenom
Od idealu silnih, vječitih,
Ta sjajna vatra crna bit će smrt,
Mrijeti ti ćeš, kada počneš sam
U ideale svoje sumnjati!

„Vijenac“, 1893.

MRAMORNA VENUS.

Divna je bašta – ko istočna sanja,
Što hašiš je prede i ljubavna māma
I paome šuštaj i tajna mila,
Skrovita negdje kraj Ganga i Nila.
Divna je bašta – njoj u sriedi
Cjeliva mjesec mramor bliedi :
Boštvo ljestvite punom u jeku
Kan da si uda kupa u mlieku.
Kroz toplo noćno magleno velo
Sav svjet puni bujno joj telo
I tko je vidi, krv mu se gruša,
Pod grlom žarka staje mu duša
I srce staje i trne noge.
Pod plaštem noći – svodilje tajne –
Čuti je često uzdahe vajne:
O vrati mi mir moj i Boga !

Tamo sam i ja nekada upo . . .
Ah i od tada mnoga me zora
Srvana nađe kraj mramorna stvora,
Gdje plačem – skupo !
A lik joj gordi sjajem kristala
Ponosno u noć mličnu se koči,
Pobjedno u me upire oči
S kraljevskog piedestala – – –

– – – Ta bijah pjesnik – u pola luda ;
Sitna mi bila rođena gruda
I usko leglo sred majčina gniezda,
Pa htjedoh sjesti na stotinu zvezda !

Šta obzor tiesni i zemske međe,
Šta vedrog neba krugovi plavi?
Vjetropir sve to pjesnički pravi
Od jednoć trpa pod vjeđe!
Pjesničku brižno smotah prtljagu,
Cjelunuh zemlju — majčicu dragu,
Strpah u kovčeg sve ideale,
Spustih još jednu suzicu bônu,
Ne znam od zbilje ili od šale
I . . . digoh se u balonu!
. . . »Zbogom, vi zemske prašnjave ceste,
Evo se sunca mašam ;
Za mene jeste više i nieste,
Svemirski građanin ja sam !«
I dok to rekoh, kolo me ovi
Novijeh, drukčijih bića,
Klikujuć: ajde, građane novi,
Kušaj i našega žića !

Ne rekoh ništa, nikog ne pitah,
Tko je i okle i gdje je;
Tek mi se ciela pričini svita
Ko apsolutne ideje !
Oh tamo nad zemljom prekrasno sve je,
Posebnom osuto slašću — —
I onda na koncu ja i ideje
U čarnu pođosmo baštu . . .
Divna je bašta — ko istočna sanja,
Što hašiš je prede i ljubovna mama
I paome šuštaj i tajna mila,
Skrovita negdje kraj Ganga i Nila
Divna je bašta — njoj u sredji
Cieliva . . . sec mramor bliedi:

Boštvo ljepote u punome jeku
Kan da si uda kupa u mlieku.
Kroz toplo noćno magleno velo
Vaskolik svjet puni joj telo . . .
I tko je vidi — krv mu se gruša,
Srce mu staje, staje mu duša
I tako mrije —
I živ je i — nije —

Dugo sam ondje besviestan ležo,
Bježala noć je i dan je bježo.
I mnoge noći i mnogi dani
Odoše tako ko prospavani — —
A sa mnom cieli svijet se klanja —
U divotnoj bašti ko istočna sanja —
Tek lik se gordi sjajem kristala
Ponosno u noć mliečnu koči,
Pobjedno u nas upire oči
S kraljevskog piedestala — —
A oko gorda, ponosna lika
Mnogi se suše, u suzam gube,
Cjelovom zadnjim ah — samrtnika
Punanu nogu joj ljube.

Vjerujuć u strast, stisnusmo uho
Vapijuć: Bože, s nebesi !
I nikoga nema, tko bi ga čuo,
Gđe grmi: Adame, gdje si ?
Tek jedva . . jedva glava se miče
Nategom, uporno . . zadnje . .
Već gotovo hladna se usnica tiče
Kamena, umiruć rad nje!

À ona . . ? Stoji nogom na glavi
I vrat nam grijе i vratnam davi,
Gledа nas pogledom zmije — —
À ja sam srećan, ako još dublje
Tisne mi u grud dvie paklene zublje,
Te ledene oči dvije !

,,Prosvjeta“, 1894.

HERONEJSKI LAV.

U mjesecu svjetlu, u tajnoj driema noći
Kaprena, selo malo na prahu Heroneje.
To bajni joj je ležaj u magičnoj bljedoći,
A pokrila se plaštem od grimiz-epopeje.

O kakav grimiz to je, o kako se rumeni
Neizbljeđela krvca, što nekada poteče
Za grčku zemlju dragu na krvavoj areni
Sloboda kada sveta pred barbarima kleće —

U vrhu Akropole kad božica i djeva
Proljevala je suze i kad joj kopanje klonu
I srce kad joj puče, gdje tuđa zvezda sieva
Po mramoru Kadmeje i njenom Partenonu

I kad je otac ljudi, Olimpa i bogova
Ukočio se gledeć, gdje krv se gusta puši
Na maslinovoj grani u gaju lovovora,
I gdje se palma mira pod sjekirama ruši.

O Helado! još danas u tajnoj driema noći
Kaprena, selo malo, kraj tvoje Heroneje;
Kroz vjekove kroz duge, u magičnoj bljedoći,
Otkako plašt je pokri od krvne epopeje.

Sred gluha polja gusta, gdje sveta četa zginu,
Na groblju djece tvoje strahovit lave spava,
Pod svojom šapom čuva i Tebu i Atinu
A suzu katkad pusti od mramora mu glava.

U nizu dugih ljeta, u osvit krvne zgode,
Iz sela kad Kaprene u ponoć kucnu zvona
Sa crkvice, što stoji kraj grobišta slobode,
Gđe pjevale su nimfe i lira Apolona,

Ah svakog tako ljeta, kad jekne zvonce noćno,
Strahovit lav se budi i diže se i koči,
I tešku šapu grči i — klone bespomoćno
I obore se suze po mramorovoj ploči.

Iz magle onda guste, što poljem popadala,
U povorkama dugim, tek primiču se sjeni,
U strašnog lava glede sa očima od kristala,
Sve starodavni to su i besmrtni Heleni.

I pričaju mu priče, da razvedre mu oči,
I pjevaju mu slavu o heronejskom maču;
Ali on se nijem trese na mramorovoj ploči —
I plaču mrtvi ljudi i mrtvi bozi plaču . . .

A Macedonac pada na heronejske kosti
I pokornički spušta tu pobjedničku glavu.
I vapi, teško vapi: Ta prošlo je, pa — prosti;
Sa Heroneje grčku proširio sam slavu!

Ali strašni lav se diže, ko krv mu gore oči,
I grče mu se nokti i bokovi mu skaču
I sve se nijem trese na mramorovoj ploči —
I plaču mrtvi ljudi i mrtvi bozi plaču.

Kad strašna ponoć mine i zadnja sjen kad ode,
A pjesnik neznan stupi pred lava kraj Kaprene
I pobriše mu suze na grobištu slobode
Poljubi mu grivu u žaru uspomene,

O, tad ih mjesec gleda u zagrljaju dugo,
Na grobištu slobode gdje zagrljeni šute —
Svud noć i mrtvo polje i — ništa, ništa drugo,
Al ranu Heroneje tek lav i pjesnik ēute.

,,Nada“, 1895*.)

*) Nakon bitke kod Heroneje god. 338. po Hr., podigše zahvalni potomci u slavu poginuljim borcima protiv Filipa na bojnome polju spomenik-lava od mramora. Taj proslavljeni preostatak klasičnog doba oborio se tečajem dugih stoljeća, a ruševine nalaze se kraj sela Kaprene, gdje je također i grob svete čete Tebanaca, koji padoše za svoju domovinu sve i jedan kako se i zavjeriše. Grčka vlada pozvala je svojedobno u poslu Partenona profesora Durmu u Atenu, a tom zgodom uznastojalo je grčko-archeološko društvo, da opet uspostavi onog lava kod Heroneje. Srećna Helado, kraj ovakovijeh uspomena.

MISAO SVIJETA

In labore requies.

Ima vječna zvezda zlatna — za oblacim negdje trepti,
Ne vidje je smrtno oko, samo srce za njom blepti.
Srce samo zvezdu sluti — ideja je vječna, sama,
Adamovo teži pleme k njozzi krvlju i suzama.
Niko ne zna, kad se rodi — možda pravo onog sata,
Kada su se strašnom lupom zatvorila rajska vrata.
I od onda kroz eone: vjekovi su zvezdu snili,
I od onda kroz eone: oblaci su zvezdu krili.
U daleko, mutno doba, pod povorjem Himalaje,
Tražile su zvezdu onu plačne oči drevne raje.
Na pustaram zvali smo ju i po prahu i po kalu,
Polusveti kad su magi bacali nas u peć Balu.
I veliki kad su kralji igrali se piramide,
Što i danas gordo stoje — ko kad nešto krvca zida!
I danas se dive ljudi, gledajući čuda ova
I debele knjige pišu o veličju Faraona!

Sveta bašto Getsemanska, sveta vodo od Kedrona,
Recite mi, gdje je ona tajna zvezda vasiona?
Po vama su suze pale na iskrene dvije oči
I sva bieda čovječanstva u njima se posvjedoči.
Popila ih crna zemlja, popilo ih žedno more,
Cstala je pusta priča za dječinje razgovore!
A vječna je suza bila — Njemu samo posuđena,
Od viekova ljudskih muka u oku mu sakrivena.
Dizale se za njom ruke, one oči pune bola
Na podnožju Akropole, na proplanku Kapitola,
Posred dima barikada zvalo se je njeno ime,
Tražio ju staklen pogled ispod noža guilotine...
... Il su lažni ideali, ili laže ovo doba;
Tko će otkrit ovu zvezdu s ovu stranu našeg groba?

EPILOG

. . . Raslo čedo prenejako i u gladu i u sramu,
Ostavila njega majka, ljudska pravda mačeha mu,
Kad je išlo ulicama, niko njega nije gledo,
Niko pito: da l je sito nečešljano, suho čedo?
A gospoda sva u zlatu, s odličjima na svom fraku,
Ogadom su obrazila malo čedo na sokaku;
Fine gospe stiskale su nosiće si nježnje, male,
Milnitismom maramicom, kad bi čedo ugledale
Smrdilo im čedo uljem, smolom, bojom, jelovinom,
Starim gvožđem i kožama i još nekom izmetinom
I sve tako... čedo raslo, te sad bilo — kako bilo:
Jednog dana sve je gvožđe ovog sveta pokupilo!
I čekiće i lemeše i sjekire — takve trice,
Nu što grieħ je, dragi Bože: i — topove i sabljice!
U po polja čedo sjelo, pa ko vosak gvožđe miesi,
I sve raste... raste... raste... glava već mu pod nebesi!
Pa sa visa, što je više neg bi ikad onaj bio
I sve kad bi Faraune naglavire postavio,
I najvišem piramidu po svećenoj metno kosi —
Prtili su drugi kamen, nek ga i on malo nosi —
— Haj s visoka toga visa, kud se samo sunce penje,
Nasmija se čudni junak i sva zemlja porumenje.
Takva rumen tek se vidi, kad se smieši zora rana,
Pa naviešta milim stidom osvit novog, ljepšeg dana.
Diže desnu junak dobar, preko neba noktom manu,
Oblačine s neba zdera, ko hartiju tan-tananu.
A cblaci to su bili crni, teški, ledni, gusti;
Sa zemljice viekovi ih isparili mučni, pusti!
Pa su krili zvezdu onu, što ju ljudsko srce sluti,
A ljudske je niesu oči nikad mogle dostignuti — — —

Ukaza se preko neba ljudske patrije slika ciela,
Svjetlost ju je na nebesa za dan suda prenijela !
Planu zemlja, svemir planu u krvavom, žarkom kriesu,
A sa slika, ko da sumpor, vrele suze kapale su.
Kapale su vrhu živih i vrh onih što su bili,
Kroz viekove što su ljudstvu kaplju po kap krvi pili.
Proklete su onda glave okrenule zemljji lice,
Ne mogavši gledat neba: strašne knjige osvetnice !

A vrh sveta azur drhtnu tamjanovim lakim dimom
Nad bratskijem čovječanstvom i nad zemljom domo-
vinom !

Glas se začu sa nebesa: Amo k meni, pravde žedni,
Amo k meni uvriđeni, poniženi, gladni, biedni !
A obasjan srijed sveta o alat se junak štapi,
— Bogu hvala ! muški zbori, briše s čela znojne kapi.
Gledao je pun veselja, gdje se zvezda na njeg smije,
Pa je protro zadovoljno žuljevite ruke dvije.
I podiže čekić teški miškom tvrdom kao kamen,
»Napred!« reče, a nebesa namignuše na to: Amen !

„Vijenac“, 1896

ZADNJI ADAM

Ta ista nikad neviđena usta,
Što nekada su životvorno rekla:
»Nek bude svjetlo!« — i to svjetlo bi;
Ta ista nikad neviđena usta,
Zaniemila su; krvca što je tekla
Kroz žile svieta smrznu se i susta,
A zemlja bje ko stožer ledeni . . .
Svjetlonoša se izmorio siedi
I mrča mu se lice,
Niz zlaćane mu nekad trepavice
Za suzom samo suzica se ledi.
Bez smrtnе svieće, bez samrtnog zvona
Mru bozi, svjetlo, vasiona . . .
— — — Oj zbogom, Febo! — glasi se Geje struje,
Oj zbogom, Gejo! — pozdrav je od Feba,
A niemi Fatum grdan sanduk kuje
I leden prevjes tke im preko čela.

Mru bozi! Čudno kako brzo bliede
Te sjeni, što ih strah i varka sprede
Pod Himalajom il na vodi Nilu,
Na piesku puste, na Olimpu gori
Ko mojoha il čarovnu idilu,
Kad čovjek poče da nebesa tvori,
Da vječni Sveduh nedomašan nikad
Sve čudno se je smješkao kadikad.

Mru bozi — košto magla vrh pučine,
Mru — košto sanja u prozorje mre,
Mru — košto sviest na samrti gine
I s njome ljudske tlapnje sve!

— — — Tek tko se ono potruške svija
Ne lednoj kori mramorna vedraca ?^{a)})
Za njime smrt se ko lavina vija,
Da sniegom zadnjeg zasiplje mrtvaca,
A on još diše zadnjim dielkom pluća
I još se giba zadnjom kapljom krvi;
Božanstva gdje su pala umiruća,
On ne da da se smrvi !

Vrhunci brda, mora i doline
Pod krutim ledem leže izravnana,
A on zar sami grobne sred tišine
Da zadnji bude krajem zadnjeg dana ? !
I tko je taj što živio je doviek,
Da vidi konac svjetskim mirijadam ?
Je l' Bog ? Ne, slabici, poslijednji je čovjek,
Na odru sveta izdišući Adam.

I tu je pao ! Žile mu se koče.
I savija se zgrčenijeh šaka,
A suha rebra uporno se boče —
Ah zraka ! zraka ! zraka !
I ne će mrieti ; ne će ! ne će ! ne će !
Nek mriju bozi, vasioni svemir,
Nek mrije sve, al ljudstvo prkoseće
Svoj danulo mu nemir.
Pa on je tu ko zadnji od Titana.
Ko zadnji svjetlac prometejske vatre,
Da pita, prije nego smrt ga zatre :
Za čega ta nirvana ?
Buntovnik mrtvz što bojovz dira,
I — tužitelj svemira ! — —

^{a)} Kristal.

— — Ah nekada, što ne vije mu oko,
Ti bajni luzi — gdje su !?
I tropske palme do neba visoko
I sjajne zvijezde u majske kriesu
I brze rieke — ko da biser teče
I more silno, jedino i samo,
Oblačci laki u zoru i veče.
Gdje su . . . kamo ?

Slavujak mali, mjesecina bajna
I vrela krvca i milje života
I cjelov žarki i još mnoga tajna,
Tajna i divota !
I radost slatka — ta sve raduje se,
I obiest laka — ta sve obiesno je
Vjekovit blagdan — ta sve miluje se —
Kud je — što je ? !

Ciela poviest pokopana krvi,
Jednakost, bratstvo i sloboda !
Da čovjek bude do nebesa prvi.
Da Bogu ruku poda ?
I sve na zemlji što se rajem zvalo,
A čovjek svojim stvorio je znobjem,
Sagradič carstvo Edenovo palo
O trudu samo svojem ? !

— — — Tek vječni led ! I žile mu se koče
I savija se zgrčenijeh šaka,
A suha rebra uporno se boče,
Ah zraka ! zraka ! zraka !
Još ne će mrjeti ; ne će ! ne će ! ne će !
Nek mriju bozi, vasioni svemir :
U njem vapi ljudstvo prkoseće,

I vječnog duha nemir!

Da pita: kud je što se rajem zvalo,

A čovjek svojim stvorio je znojem,

Sagradiš carstvo Edenovo palo

O trudu samo svojem!

Ali gle! s daleka sjevera onamo

Na polutnik se silna santa skliže.

Niz led i snieg prašti amo tamo

I juri sve to bliže.

A na njoj čudnim odrazom se sije

Sred pustog leda ukočeni krst,

Sa svetog Petra možda il Sofije

Oborio ga sverazorni prst.

Oborio ga pred hiljade davne

Sa gordog visa, s ponosnih kubeta,

I odvlači ga preko puste stravne

Na odar zadnjeg Adama i sveta.

I zadnjim kretom ruke

On grabi krst, al žile mu se mrznu,

Uz zadnji jecaj samrtničke muke

Tek nemoćno se trznu,

A usna samo ukoči se niema

U gorki smiešak beznađa i jača:

Na tvrdi led mu mrtva glava pada.

Ko pitanje što odgovora nema.

Tek gorki grč - ko ocjena božanstva

Na zadnjoj mrzne usni čovječanstva.

I prosto se je izdanuvši tako

Cielog ljudstva oboren lik,

A bledim noktom zadnie što je mako:

Napisao je u led - upitnik! - - -

— — Praminja snieg i pokriva žurno
Taj zadnji znak, što čovjek ga je piso,
Ko svjedočanstvo očito i burno,
Na zemlji da je bio i bitiso!
Praminja snijeg, sipa inje gusto
I silne grude naokolo baca
I krije znak pod noktima mrtvaca,
Sve više rada nj brdo valja pusto;
Spomenik svietu, što ga više nema,
Do neba gruda ledena, golema!
A pod njom spava kao luda sanja
Sve što je bilo, da isprazno prođe
Bez glasna traga, dokle opet dođe
Nov kaos mutni do — drugog izdanja!

„Vijenac“, 1895.

MOJ DOM

Ja domovinu imam; tek u srcu je nosim,
I brda joj i dol;
Gdje raj da ovaj prostrem, uzalud sviet prosim,
I . . . gutam svoju bol!

I sve što po njoj gazi, po mojem srcu pleše,
Njen rug je i moj rug;
Mom otkinuše biću sve njozzi što uzeše
I ne vraćaju dug.

Ja nosim boštvo ovo — ko zapis čudotvorni,
Ko žića zadnji dah;
I da mi ono pane pod nokat sverazorni,
Ja past ču utomâ.

Ah, ništa više nemam; to sve je što sam spasao,
A spasoh u tom sve,
U čemu viek mi negda vas srećan se je glaso
Kroz čarne mlađe sne!

Kroz požar, koji suklja, da oprži mi krila
Ja obraz pronieh njen;
Na svojem srcu grijem već klonula joj bila
I ljubim njenu sjen.

I kralje iznjeh njene i velike joj bane,
Svih pradjedova prah,
Nepogažene gore i šaren-đulistane
I morske vile dah.

... Ja domoviru imam; tek u grud sam je skrio
I bježat moram svjet;

U viencu mojih sanja već sve je pogazio,
Ali ovaj nije cvjet.

On vreba, vreba, vreba... a ja je grlim mukom
Na javi i u snu,
I preplauen se trzam i skrbno pipam rukom:
O je li jošte tu?

Slobode koji nema, taj o slobodi sanja
Ah ponajljepši san;
I moja žedna duša tom sankom joj se klanja
I pozdravlja joj dan.

U osamničkom kutu ja slušam trubu njenu
I krunidbeni pir,
I jedro gdje joj bojno nad šumnu strmi pjenu
U pola mora šir!

Sve, cvjetno kopno ovo i veliko joj more
Posvećuje mi grud;
Ko zvezda sam, na kojoj tek njeni dusi zbore,
I . . . lutam kojekud.

Te kad mi lednom s dušom po svemiru se krene,
Zaorit ću ko grom;
O, gledajte ju divnu, vi zvezde udivljene,
To moj je, moj je dom!

„Vijenac“, 1897.

U MASKIRANOJ GOMILI.

Pjan je karneval – divljem u biesu
Alkohol i noć škaklju u mesu –
Šapću se laži kroz vino i pivo,
Koljena drhću, dižu se grudi ...
Veselo sve je srećno i živo,
Što tren im prosto – ne biti ljudi!

O alaj bliošte, gore i sinu
Te ženske oči u poludimu!
Opojno gore iz polumaske :
Žeravka čas ko munjevna letnu,
Fosfor što tinja Ivanjske noći;
Čas su ko iskra, trule u daske
Što je zar ruka zlotvorna metnu !

Ciliču gusle . . . Pean užitka
Hvata se pasa, tiela vitka –
Vitla se, vitla . . . ciliču gusle – –
Resko i drsko, razbludno – milo.
Valom širokim omamna žara
Na oči, uši ravno su ušle
Opojne slasti željno u krilo – –
Smanuše već mu mitna stražara !

Dè, i ja žeđam ! Nazdravit žudim
U ovoj noći bijelim grudim,
Plećima što su mramor ko parski,
Rukama gojnim, očima sjajnim ;
Svevlasti ženskoj, što sjedi carski,
Trepavkam vještim migom pod bajnim

— I htjedoh piti i — nisam mogo!
— — — O čedo malo, čedo o bielo,
Zašto je tebe dovela mati,
Rulja gdje ova krila ti blati,
Peto što ljeto kite ti tielo?!
Smieh da slušaš nervozne žudnje,
Pogled da gledaš propale bludnje — — ?
— I htjedoh piti, i — nisam mogo.

* * *

Amo te, sveta udesu kruti,
Sfingo ledena usnama makni
Mramornom pandžom srca se takni,
Rad sam te čuti!
Tuži te ovdje — ne znajuć ništa —
Ovo anđelče — pet mu je ljeta —
Tuži te rose kapljica čista,
Što se na percu ljubice blista...
Čelo i vlas joj, stasić joj viti
Tuže te ovdje — u što će biti,
Šestnajsto kad joj ljeto procvjeta?

Niema je stala besrdna avet,
Vjeri i umu podla rugavet:
Stoput anđelku strgaše krilo —
Igrački bit će, košto ih bilo!
I lier cvate, cvjet se razdâ.
Jedan se truni, a drugi cvjeta;
Pjesnik što plače, ne plaču vazda
Curice mlade šesnajst od ljeta!

— Našto li — tisnuh — onda je meni
Srce da vene, život da grkne?

Čemu se moja krvca ledeni
Sluteći njenu zvjezdu gdje mrkne?!
Čemu mi čustva udahnu ova, —
Plakat da moram luđe i luđe
Tuđih grieħa, tuđih gr̥ebova
Zločine tuđe ? !

— Niema je stala besrdna avet;
Ja uzeħi čašu suza i krvi,
Lupib je o tu podlu rugavet —
— Sve nek se mrvi!

„Vijenac“, 1897.

SLAVENSKA LIPA

Od iskona o drevni dube,
Što dva ti sveta prekri grana:
Gdje Jadran-vali žalo ljube,
Do Tihog tamo okeana,
I preko silnih rieka trista
I tisuć gora i planina –
Svud isto gnezdo, ptica ista
I rod i rieč materina!

Što miriš svetog Kremlja širom.
Sred grada cvateš Libušina,
Nad savskim šapćeš biser-virom
I lovćenskijeh vrh visina,
Nad Labom štono činiš hлада,
I vrhu kama Wawelova,
I sveto što ti sjeme pada
Po grudi grada Metodova !

Od kraja sveta drugom kraju.
Oj drevni dube, krošnja ti si,
Gdje Perun sjedi u svom raju,
Do zvezda mu se munja visi,
Pa vatrenijem žezlom prijeti
I slavenski si oganj brani,
Dok pradjedovi naši sveti
Sve krile ruke ponad nami!

Iz tvojih žilja l je česma,
Što poji divske milijune,
Nad živom vodom živa pjesma
Vjekovitom se slavom kune

Sve tebi, slavo u toj grani,
U kojoj šapće duh otaca
I naši djedi, naši bani
I besmrtni nam glas mrtvaca!

Treperi njihov šapat tajni,
Kroz stožere nas sveta spaja,
Ko oganj gori žarki, sjajni,
Daljine naše ogrijava —
To slavenska je rieč slatka,
Što polom zemlje se romoni;
Ko božićnica pjesma glatka
U osvit ljudskoj sreći zvoni!

Pod dubom tvojim čedo spava,
Ko Mojsije na valu Nila;
Ah slavenski mu žar i glava,
Budućnost mu se smješka mila.
On donijet će tamjan mira,
Na golubjem što gori srcu;
U mrzle žile zemnog šira
On topliju će stavit krvcu!

I nek se kolo, sveti dube,
Pod mirisnu ti krene granu,
Nek bratinske se usne ljube
Uz majku Ladu i Živanu —
Te naš će soko da se vine
Nad gordih ptica jata ciela,
Gdje plavom nebu sa visine
Luč sjajna bljeska dana biel.

I pobjedne će sjat' mu oči
Vrh tvojih, sveta lipo, grana,
Gdje Jadran biser-pjenu toči,
Do Tihog tamo okeana,
I preko silnih tieka trista,
I tisuć gora i planina :
Svud jedno gnezdo, ptica ista,
Svud rod i pjesma materina !

„Nada“ 1897.

RESURRECTIO

Požar suklja ulicama, nad Parizom samrt lieta:
Osamnaestog grmi veka osamdeset i deveta.

Kroz noć vrve mrkle sjeni, pa valjaju kam i drvlje
I penju se divljom vikom na stratila ko će prvlje.

Pod nogom im daska praska, bršivo se drvo svija ;
Gladna zieva barikada, trobojka se vrh nje nija.

Njom se gole pletu ruke, vrzu noge — sablast prava,
Po njoj vatra sa Bastille žuto-tujno potitrava . . .

I velike sjeni baca ulicama u dubinu,
Pa stravične crte suče u dimljivu pozadinu.

Vrh gomile barikadi truo stolac deran klima;
Nekada je prijesto bio pomazanim kraljevima.

Prevrat mu je grimiz svuko; ko na stupu od sramote
Drhće poput babe stare, skinut suhe do golote.

O kičmi mu, gdje su nekad odmarali kralji telo,
Trikolorni stieg leprši obiesno i veselo.

Požar suklja, samrt staje i oštricu diže kosu,
Rukom mane: top i puška po gredama zrnje osu.

Stresla su se silna rebra; neko pada, neko kleca,
Vrh gomile стоји само jedan čovjek na lik sveca.

Niti kleca niti pada, već granitna kao stiena
Stoji velik usred grada od olova ražarena.

Podigo je desnu ruku, o njegovom kažiputu
Sve se kreće, sve se vitla u požaru i barutu.

— »Za Francusku!« neko — viknu njemu oko suzom sinu,
Vidi mu se i on negdje imao je domovinu!

— »Na osvetu!« — viknu drugi — opet mu se oko sveti!
Vidi mu se: trpio je, al ne umije da se sveti!

Već ustaje čvrstom stopom, barikada sva se trese
Na gomilu glavom manu i naprič podiž se.

Pa koracim velikima na krvave grede gazi,
Za njim rulja poderana po utrtoj srne stazi.

I pokliče: »Za jednakost i za bratstvo i slobodu!«
I pojuri za neznancem na velikom njeg'vom hodu.

Poznao ga niko nije i okle je med nje došo,
Pobiedivši nisu znali, kud je tajni stranac — pošo?

Samo oni, što su zrnom pogođeni smrtno pali,
Nazriješe ispod suze, što im zadnja oči zali

Iz neznana da je došo i u neznan da se vinu,
Ko meteor, što na časak rasvietli pomrčinu.

Gledahu mu sjajnim tragom, izdisahu lako, tio:
Hrist je ovo s križa sašo, sad je evo u nas bio!

„Vijenac“, 1897

DVA BARJAKA

Uđri u cimbal šumni, idejo evanđeoska!
Jedanaest stoljeća ropskih psalam si šaputala;
Čekajući dan slobode, ko lik od mrtvačkog voska,
Ti si na Golgoti stala.

Uz tebe beskućni protok gorku je tužaljku pjevo,
Dok se ne ganu svijet; tobom ožaren evo
Šalje ti preko mora, s napornih, veljih daljina
Buillona, Balduina.

Preli se naroda talas. Šest sto hiljada striela
Posu u jednom mahu Saloma grada zide,
Črveni krsni časti s plašta ratnika smjela
Još se krvaviji vide,
Oni su pili piće da ga pjanijeg nema,
Golgoto, lavovi to su podno spomena tvoga;
Oni su pili času vjerskog oduševljenja
I ubit će u ime — Boga!

— »Gospod caruje danas, nek strepe koljena ljudi!«
»Sjedi na kerubima! Nek slave silu cara,
Svi koji pravdu ljube!« »Slava mu imenu budi!«
— I Seldžuk pade u krv, skršeni rt handžara
O svetoj zveknu zemlji, ko strta ljutica guja,
A krstar zapjevo glasno: »Hosanah! Aleluja!«

Goni se ulicom vojnik. Plašne Judejke mome
Vire iza prozorka — s kamena saronske ruže —
Bujne im drhću dojke, u strahu samrtnome
Oči po strancima kruže — — —

Bajne haremske gospe čarne skrivaju oči,
Kraj njih muž i gospodar bodež ogleda tanak;
Uzalud konj mu rže, u boj ga krvavi roči:

Pre ginut će žena, pa — Franak!
Al grmnu s ulice vika, divlja, potožna, žarka:
Na Golgotu! Pjevat će tamo »Te deum« patrijarka!

*

Sve čovjek čovjeka nosi. Ko mrtavi Golgotom mile,
Penju se brdu na vrh, tura se hrpa i gužva,
Stoljeća nakon dugih, krvi i krvave sile,

Sjajna će pjevat se služba!
Tu će u dražesnoj slici biskupi crni i bieli
Pružit si poljubac mira; žarka će planuti zublja,
Duhom Hristove rieči zbor će zapjevat cieli:

Ljubite se, košto vas ljubljah!

A oltar? Golgotin oltar krvav je kam božanski,
Krst li je krvav na njem, kuda mu glava pala? !
Teso ga pomalo cieli narod je čovječanski,
Majčica Judeja čavle tek dala!

I sjajna otpoče služba. Mitre arhipastira
O južnom bljeskaju suncu. Isto sunašće ljubi
Sjajne im aleme drage, objesno draška i dira
Kao i šiljak kopila, kad mu probiše grudi!
Tanjian je zavio goru, kroza nj prediru rati
Silnih krstaških četa, ječe oklopi teški — —
Tamo od Maslinske gore milo sunašće zlati
Ruke što kaju grieš si viteški!

Na oči žena i djece suza, je izbila žarka,
Plakala sva je vojska i starac patrijarka:

O Bože, o Hriste, o Bože, smiluj se s krsta na nas,
Evo smo ginuli za te, dok te nađosmo danas!

On je visio gore o tvrdom drvetu krsta,
Visio viekove duge nad svojim ljubljenim gradom,
Niem je gledao u svjet; kruna trnova čvrsta
Cvjetala jadnim cvjetom, novom žaokom mladom.
Davno su prošla doba, svetu kad rieč reče,
Ali gleda: krvca teče, premnoga suza kapa,
U sreu šiljak oštari teže i pali i peče,
Čuje još uviek zvek srebrnjaka — —
A tko bi katkad došo vrh njegve svete gore,
Umjesto vjere odnio bi komad krstove kore!
Pa je otvorio oči. Hiljade hiljada ljudi
Udara šakom u grudi, plače i milost prosi;
Tamjan se Njemu diže, sustalu krv da budi,
Psalam mu pobjedni nosi!
Spram tvrda krstova drva, kud ga pribiše stramno,
Krstaš se barjak vije, ime je Njegovo plamno!

I on je pogledo s krsta, vidje ulice mile,
Kud je djetetom luto, mila ga tražila mati,
Biele viđa ruke, što su mu vienac vile
Protočkom gradu na vrati!
Maslinsku goru vidi, i krv si pokapanu,
I kamen onaj kruti, o kojem štrvan pade,
I prvu šibu čuti i zadnju smrtnu ranu,
I sve što ljudstvu dade!
Kad nakon stoljeća dugih eto mu osvanu slava;
Lešine leže gradom, dršću žene i djeca,
S križarskog krstaš-stiega krvava ljudska glava
Prevrće oči i jeca — — —

On je zadrhtao gore, danuo iz dubine:
Prosti im, oče, ne znadu što čine!

— — — — —
Ljudi su pjevali dalje, od čuvstva silna i žarka
Triput u nesviest pade sam starac patrijarka.

„Vijenac“, 1897.

ŽENI

Hotio bih stihom reći
Onaj grč ti, trpak tako
Što ukoči usne tvoje,
Kad ti pričah ponajlako
— Oziruć se iza pleći —
Čim to rode čežnje moje!

Ah to bješe uzdah niemi,
Što ti zamro na usnama,
Pa u suze ne proteče.
Ostavmo ga među nama;
Zatureni, zagrljeni
Toplimo ga dan i veče.

On će proći — nestat će ga
I tvoje će usne male
U smjeholjka nabrat dva se,
Kada rumen lake šale
Prelije se preko njega,
Pa ti licem poigra se.

A što mene viek će peći
I mutit će moje dane,
O — zaklopi dječje oči;
Zasprij samo tu uza me,
Nikada ti ne ću reći,
Da predamnom još se koči!

Tek po tvome čarnom polju
Neka teče med i mlieko.

Poljet bulji, ptiče moje!
Meni Bog je pjevat reko,
I ja vršim božju volju —
I ja jedem srce svoje!

„Vijenac“, 1898.

PRISTUP.

*Štaješ li slobodu, ljubit li ju umieš
Razgovoru našem nije treba rieči :
Ja tvoj uzdah, suzu moju ti razumieš !*

A. Mickiewicz.

Ej vi muke nikad oplakane,
Ma kukali preko groba svoga !
O moj dome — na sve četir' strane
Zgažen raju usred srca moga !
Sanče prvi, otkad živjet začeh,
Prva misli krvava i tmurna,
Vjerna suzo, otkad duša plače,
Lovoriko sred poloma burna,
Kad mi pada pogled izvarani
Vrh mojih krpa i prosjaka,
I vrh lista prava poderanih,
Vrh naroda — sapeta junaka,
Okovana finom mrežom onom,
Što se teže od željezne kida,
Što te davi dok u ropstvu bônom
Čovječjega ne poturiš stida !
Rane moje — rane dana naših —
Jad pjevaču bugarija vaših !

Il na ravni il primorskoj stieni,
Gdjegod baka našu prede žicu,
Svuda hladne obilaze sjeni,
Zloduh neki tuši tamburicu.
Sve tavori, a kroz uzdisaje,
Ko sirota, kojoj otac živi ;
Osta janje, osta na zaklanje,
Pastir mu se uz vučinu privi —

I čuti se kleti prelom vjere,
Gdjegod Hrvat tuđi kamen tuče,
Za tuđ hatar pod nebo se vere,
Vadi zlato, pustaram se vuče — — —
Još si krušac od ustiju steže,
Ne bi li se otkupio prije,
Kad za drugog snoplje svoje veže,
Kad za drugog sinje more bije;
Svojim znojem tuđe plaća duge — —
Ej vladaru — na vratima sluge!

Vilo moja, bez srca li niesi,
Ne protuži s kamenih srdaca! —
Majko moja, preni se potresi,
Jača budi od svojih mrtvaca!
Vjerna suza onud mene vodi,
Kud su tebi ponajlući jadi,
Ah, a to je, da mi srce brodi,
Kud god tvoje ima potomčadi!
Sve i svuda mora zlopateća
Olovno je gnezdo posavila,
Gdje i božja pravda svevideća
U čas težak na pomoć ti bila,
Te još niesi kao mrtva pala,
I ako te crna muka bije,
Pa i ne ćeš — Bogu dragom hvala:
»Dok te s neba žarko sunce grije,
»Dok se bura tvojim hrašćem vije,
»Sve nas žive zemlja ne pokrije!«

Ne nabiraj na plač, majko, usne,
Što ti pjevač mrgodne je čudi,

Crna sanka što se njemu usne,
Pa nariće kad u gusle gudi!
Takova su njegova posiela;
— Nekada su drugačija bila —
Vrh gradova tvojih i sela
Drukča se je nekad davorila!
Nu u doba pitome kulture
Na Božić se više ne puškara,
A pjevaču mah se oči tmure
Bez čuture i bez džeferdara!
Pak radije mrzovoljan hoda
Od Vratnika do Ponosne Gere,
Od Zemuna do istarskih voda,
Na jug gdje ti more noge pere.
A kada se povrati sa puta,
Ružno sanja — zaturen, iz kuta!

Iz „Uskočkih elegija“, I. pjesma

SIJELO

Sred grada u kamenu Senju
Na glasu je božiji hram;
To crkva je svetoga Franje
I mrtvijeh uskoka stan.

Tu dolje pod pločama teškim,
Kroz stoljeća snivaju svi,
A bura nad krovom im pjeva:
O mletačkoj galiji,

O Zmaju i Markovu lavu,
O šajci ko galebu — —
Kroz lubanje šuplje im šapće
U dugijeh stoljeća snu.

Tek stoljeća svakog jedamput,
Kad ponoćni otkucne zvon,
Zazveknut će oružje staro
I božji se ljuljnuti dom.

A dolje u rakama trulim
Kosturi se pomaknu svi;
Na otprte grobnice sjednu,
I šute ko ukleti.

Tek katkada podignu glavu
I šuplje si očnice,
Kad među nje uniđe junak
I sjedne na kamenje.

Sve ulaze redom junaci
Po krivijem čordama,

I podzemni pune se kruzi;
Sve jedna su grobница

A velika grobница ova
Ko hrvatska zemlja je sva
I junačka kneževa brda
I kraljeva Srbija.

A Bog zna, gdje leže junaci,
Kad nije im sastanka čas,
Dok ne kucne jednom u vječku
Nad rakama ponoćni glas?

I sjede vam tako i sjede
I šute ko mrgodni svi;
Na Drini je gdjekoji pao,
A drugi na Neretvi.

Još gdjekog je proždrlo more,
A gdjekojeg tuđinski kraj,
I timočki nekom su žali
Pjevali oproštaj.

Iz litica Crnoj u Gori,
Od talasa Sitnice,
Sa Dunava, Save i Tise
Il Bosni sa brzice,

Sve dolaze pogleda mrka
I suđeni čekaju sat
Kad dusi se vraćaju natrag
U grob u nepovrat.

I jošte, još čekaju malo,
Zar ne će, dok otkucne zvon:
Nad glavom im zapjevat pievac,
Nad velikom grobnicom ?

A kada bi zapjevo pievac —
To tvrdo vjeruju svi:
E umah bi uskrsli opet,
Ko niesu ni umrli !

Nu liena pjevčina šuti
I driema na buništu;
A divovi junačkog roda
Svi u grob se vraćaju !

Tek jednoć je pjevnuo malo
U gavana nekoga baš,
I bundžiju spremiše umah
Na predivan paprikaš!

Pak prolaze ljeta i viesi.
I gluha i nemila kob;
A budni su zaspali pievci
A junački pljesnivi grob — —

Tek vide se stoljeća svakog
Na kratak i turoban sat,
I opet u grobnicu idu
I vele da zaplaču tad!

Iz „Uskočkih elegija“ 2. pjesma.

NAŠ ČOVO . . .

Otkad tebi, moj prosjače, ti rukavi prazno vise?

— Pa od onda, gospodaru, kad smo bili ispod Lise.

— Grmilo je, kršilo je, ko da vrazi svi se nose;
Ja se popeh vrh fregate, jer naš barjak zapleo se.

— Usred dima, usred zrnja jurnula je naša prova¹⁾,
I sada bih život dao za taj smiešak Tegetova.

— U visini stojeć 'nako, niz pučinu samo trenuh,
Ni ne vidjeh više mora u oblačju zadimljenu.

— Tek križevlju silnih nava²⁾ ljudjahu se oštiri vrsi;
Pa svejedno — rekoh sobom — što da naš se barjak mrsi??

— Od jedamput spazih eto: Talijanac na nas suče,
Sa križa mu vojnik vreba, da nam ratni barjak svuče

— Nećeš, rekoh, galijote³⁾), — — — pokrih barjak u
tom trenu,
A ozdo se zrnje osu i po meni i po njemu.

— Tek ga nazrieh kako ljosnu, a za njime ljosnuh i ja:
Padajući on je vikno: »Ev=ev=iv=va I=ta=li=a!«

— Ja pomislih: »Što se u nas talijanski dereš, skote!«
Pa poviknuh: Admiraljo naš eviva, ti čozote!⁴⁾

— Što je dalje bilo, ne znam; tek bilo je dugo, dugo:
Tu izgubih obje ruke; sad sam 'vako, što bih drugo!

— Penzijice nešto imam, dobri ljudi dadu tralja,
Svakog ljeta misu platim za pokojnog amiralja.

— I molim se, Bog da prosti svima nama grješne čine
I da jošte do godine u životu pridrži me.

— Pošao bi Majci božjoj na proštenje a na Krasno ⁵⁾,
Pre nek umrem da se skrušim, da ne bude poslie kasno.

— Jer me peče, gospodaru, što krštenoj rekoh duši,
Pasju riječ. Bog da presti, kad se ono s križa struši!

— Nu... rekoh je! Branio sam s obim rukam amiralja,
A nijesam ni ja bio vazda 'vaka kljasta tralja !!

Iz „Uskočkih elegija“, 3. pjesma.

1) Kljun lade. — 2) Ratna lada. — 3.) Pogrdna riječ, ko obješenjak.
— 4. Tal. ribari — 5) Krasno : na glasu primorsko zavjetište u Velebitu.

PRED KRALJEVSKOM PLOČOM U BAŠKI.

Daj da spustim čelo svoje
Na taj kamen poizdrti,
Daj mi časak, da mi duša
Pomoli se prije smrti!
Sa njega se u srce mi
Neke duge trake šire:
Imena su tvoga crte,
Kralju Dmitre Zvonimire!

Rastjerajte hitre ptice,
I ljudske lne mrze rieči;
Oni idu ko na nogam
Da im gvožđe neko zveči...
Pustite me u samoći;
Bog jedini samo znade,
Kako li je srcu momu
U čas, nade kad ne 'made!

Nu pjevajte poljem cvjetnim
Laku pjesmu »nina — nena«.;
Poturite radje glavu
I panite na koljena!
Il zar evo ne vidite,
Baš u srce gdje vas dira
Jedna duga zraka žarka
Sa imena Zvonimira?!

Kako oštro ona trepti
I uzalud kako lieta
Da ražari srce vaše
Osamstotin dugih ljeta!

Pustite me u samoći,
Da joj pijem svu vrelinu,
Da raskopam onda gnjevno
Rodna polja i dolinu.

Da prolijem vrh nas more
I po dolu i po gori;
Neka gine zemlja ova,
Kad nas sama ne umori!
Šta me briga; — ja ne mogu
Da vam ljudski život dadem,
Dati ču vam ponajljepše,
Zadnje s vama što imadem!

Pružimo si bratske ruke
Rastrgane iz daljine,
Iskopajmo grob si velik
S kraja na kraj domovine,
I lezimo u njeg mirno,
Kao braća zagrljeni;
Udruženi jednim srcem
I naviek sjedinjeni!

Vrh mogile ja ču silne
Udariti natpis gore:
Čudna slova, ploču čudnu
Za povjesne razgovore!
Šta nas briga — neka u sve
Začuđene oči gvire. . .
. . . Aj mi čemo spavat skupa,
Kralju Dmitre Zvonimire!

Iz „Uskočkih elegija“, 9. pjesma.

GUSLAR

. . . Povlači se kao kuga,
Ni prosjačit više ne smie,
U torbi si prti druga,
Žuto drvo svoje pjesme,
Iz zakrpa izderanih
Gusle vire s gladne torbe:
Ah to mole kralji, bani
Koru hleba, žlicu čorbe! . . .

Pođi sa mnom, moj lazare,
U kućicu pođi moju;
Napojit ću sve ti care,
Sve im carstvo – torbu tvoju !
Neka moje blago vide,
Gdje im častim carstva ciela;
Hej međ moje, među zide
Sva je jedna prošlost sjela !

Postavite sofru amo;
Carevi su došli k meni,
Ostati će časak samo
Na odmoru neviđeni
I odmah će da se krenu
Na daleke dane hoda,
Među jele, među stienu
Ko – carevi i gospoda !

Neka časom cure skoče,
Ti davori stara pjesmo;
Nek se gosti osvijedoče,

Da smetnuli ništa niesmo,
Da ljubimo sveto, slije po
Onaj zavjet, onaj stari . . .;
Ipak, ipak — nije liepo:
Kud vam konji i handžari ?!

S grdna stida danas šta bi,
Da poviču: Momci, hajte!
Sablju hvataj, pušku grabi
I slobodno zapjevajte!
Kuda bismo s bruke velje,
Da nas zovnu mačem svojim
Na pir muški, na veselje,
Misleć, da smo koljeno im ?!

Ne vidješe — Bogu hvala —
Idu na put, na daleki;
Gospodska im valjda šala
Ko i prosjak lutat neki!
— . . . A ja stojim pragu u dno,
Carskom im se klanjam licu;
Gusle ljubim žedno, žudno,
I guslara u desnicu . . .

Iz „Uskočkih elegija“, 10. pjesma.

SAN ILI JAVA?

Usnio sam ružan sanak: Bog bi znao.
Ali mi ga je raj al pako prišaptao;
Usnio sam ružan sanak: — od tog maha
Ne prođe mi ni čas jedan bez uzdaha.
A nijesam prazne vjere, slabe nade,
Znadem dobro, sanak mutni što valjade;
Ali ipak . . . ali ipak — od tog časa
Sve uza me nešto kuka u po glasa,
Sve uza me nešto jeca nešto mrije —
Zadnji odjek kô od zvona mrtvačkijeh —
A nijesam prazne vjere; — — Bože mio,
Ah, je l' ono samo pusti sanak bio?

Usnio sam, da sa briega visokoga
Gledam polja i doline roda svoga,
I kućarke i ponosne biele dvore, —
Kolibica još najviše moj nebore!
I krovove trulom slamom pokrivenе,
Po cestama hrpe djece zapuštene . . .
Gledao sam čudne slike, sve i svašta,
Ponajviše svojevoljna siromaštva !
U palačam, vldjeh, prvih ljudi ima,
Misli su im svuda, svuda, tek ne s njima,
Nad jednog se drugi koči, mnjenje bistri,
I svi rad bi postanuli bar — ministri!
A seljaci u dvorištu punom kala,
Il kraj čaša rakijinskih i stakala:
»Hoće l' ljetos biti rata?« — mudro zbole,
Dokle susjed — tuđin neki — šuteć ore . . .
I gledo sam pustom zemljom gore, doli,

Vidio sam, a što vidjeh, to i — boli!
I uzalud — u tog jadnog svieta moga
Manjkala je ta dabome, još i sloga:
Do po čaše složno pili i još kako,
Od po čaše — i sve podi naopako!
Sve ti jedno drugom prieti, grdi nešta,
Po sriedi je vjera, pravo i koješta.
Još se koji mudrac nađi brže bolje,
Pa ih huškaj, nek se bratstvo jače kolje;
I dokle se braća tako revno biju,
Mudraci im ispred nosa vino piju!

I tako je išlo dugo, išlo redom,
Zavile se mnoge kuće crnom biedom,
Mnogo sljeme propanulo, sve se satre
I domaće davno iskra zgasnu vatre
I krveć se pala braća u dno groba,
Ne znajući nikad pravo, okle zloba,
I još im se mrtve one mrze kosti,
A na domu treći im se davno gosti — —
Vrieme leti — dug je moro viek da bude —
Onda vidjeh istu zemlju, a i ne ljude!
Drugi jezik, tuđe pleme i sve strano,
Sve koljeno bog zna okle posijano,
Ne čuju se gusle više, ko se čulo,
Davno im je zadnje drvce istrunulo.
Manje vike, manje buke, više rada,
Manje p'janih i veselih, manje glada!
Pred kućicom one braće starac sjedi,
Zadovoljna, sviesna oka u sviet gledi —
A četica žurne djece, zdравa, čila
Oko starca veselo se uhvatila.

On im priča na staračku lako milo, . . .
Što je nekad u svijetu davno bilo — — —
I gle — eno — odnekale malo čedo
Preda nj skoči, pa će reći: Gledaj, djedo,
Što je ovo? — Ded mi kaži — Bog bi znao,
To sam evo igrajući iskopao!
Gleda djedo, s dlana na dlan tako meće,
Misli dugo, pa sigurno onda reć će:
E, moj sinko, hiljade su tome ljeta,
To su kosti prepotopnog — magareta!

I otpljucnu. — Stid mi krvav podbi lice
I zgrozih se nad sudbinom povjesnice;
Ali me sjeti jedna gorka suza samo,
Da mi više povjesnice ne imamo!
I to mi je sanak ružan — Bog bi znao,
Ali mi ga je Bog al đavo prišaptao?
I to mi je sanak ružan — od tog maha
Ne prođe mi ni čas jedan bez uzdaha.
Ali nijesam prazne vjere, slabe nade,
Znadem dobro, sanak mutni što valjade,
Ali u srcu kopka, boli — ; Bože mio,
Ah, je l' ono samo pusti sanak bio?

,,Izabrane pjesme“, 1898.

PRED KNJIGOM POVIJESTI RODA MOGA

Nije čelik moja desna,
Ali te krepko srcu nosi ;
Suza moja, tebe sviesna,
Krvave ti liste rosi !
Otvaram Ti svoje grudi,
Grijem Tebe na svom žaru,
I tamo mi ono budi,
Što je boštvo na oltaru !

Grudi moje burno biju,
Ti si njima bilo dala ;
Oči moje vatrom griju,
Ali ti si ih zagrijala ;
Krilo moje raste jače
S tvoga dahha od viekova ; —
S tobom moja duša plače,
Baštino mi pradjedova !

Moj je djedo ocu momu
Na samrti tebe predô :
Rekô j' babo čedu svomu
Da sam i ja tvoje čedo.
Ali ja vatrom žarke snage
Do zadnjega bit ću dana :
List hrvatske lipe drage
I slavenskog debla grana !

I kunem se ostat tako,
Dok mi božje sunce svieti,

I za tvoje slovo svako
I živjeti i umrieti.
I kunem se ciela sebe
Žrtvovati tvomu zmaju;
Kad mi srce iščupaju!

Ah gdje nema polja pusta,
Kud bi naše kosti biele,
Gdje se vrana jata gusta
Sve uz našu krv vesele ? !
Boli spomen ! al jednako
Kunem Ti se pravdom neba:
Tvoje gorko slovo svako
Oplakati kako treba!

I tako mi djeda moga
I prsiju majke moje
I tako mi svega tvoga,
Što ti sveto i milo je,
I tako mi moga groba
I zvijezde, što me vodi:
Bit ću žrtvom svako doba
Imenu ti i slobodi !

Gle gusala slave naše,
Na tebe ih evo skladam!
To nam božje vile daše,
Da ne plačem, da se nadam.
Ta sva poviest moga roda
S guslinih se žica čuje,
Sa gusala nam sloboda
Ljepše dane prorokuje,

Njenoj sreći moja krvca, —
A kad dođe umrijeti,
Metnite mi blizu srca
Poviesti nam listak sveti!
I kako se ptica vije,
Moj će dašak da se gubi;
Jer se lako, lako mrije,
Kad se poviest svoja ljubi!

, Pobratim“, 1898.

HRIST DJETETU U CRKVI

— Kud si zalutalo, diete? Što će na mramornoj ploči
Pamučno tvoje koljence? Čemu da anđeli slieću
Klecat po hasuram amo, žive da uzdižu oči
Mrtvom po oltarskom cvieću?

Pođi, o pođi odovud! Ne smetaj likove stare;
Ozbiljni, kameni sveci u te sa posmjehom gvire,
Majčici bliedoj pod križem lica se s dragosti žare,
Hikoće sav »Dies irae!«

Vani, gle, ptičica s grane na tebe očicam miže,
Janješće blekeće bielo, leptiri sunčaju krila;
Pred tobom mekim i malim priroda u čast se diže,
Rad ti je pričat ko vila.

Ovij se o grlo njozzi; umjesto tamjanske zduhe
Ljubit će uvojke tvoje kaduljin talas sa gora,
Pjevat će ševa i lišće, zlaćane zrikat će muhe,
Sumorna umjesto kora.

Kada na nebnoj kadifi kao na vezenoj grani
Proplanu biserne zvezde, srebrni lune obručak,
U tu će kutiju divnu Otac te sklopiti sami
— Alem na svilni jastučak.

Zajedno sklopit će s tobom leptire stobojnih krila,
Ptice i zlaćane bube, bijelo, rudasto janje;
Svu noć će slušati ando, kako je šuškala svila
Gdje su vam igrale sanje.

Pođi, o pođi odovud! Ne smetaj likove stare;
Ozbiljni, kameni sveci u te sa posmjehom gvire,

Majčici bliedoj pod križem lica se s dragosti žare,
Hihoće sav »Dies irae!«

-- Onda, ah jednoga dana, rednju kad ispiješ kupu.
Tvoje kad ostari srce, život se ohladi vrući,
Hitro kad nekada krilo mrtvo se spusti po trupu
— Već ćeš mi klecavo ući!

Stati ćeš negdje u kutu, gledat pred sobom tamo
Suho mi, patničko lice, kako je klonulo s krsta;
Umjesto molitve svoje čut ćeš gdje pucaju samo
Članci u sklopljenih prsta:

Gledat ćeš krvava mene — mrtva na drvu i platnu —
Kako mi ugasle oči prepasno nad sebe vire,
Gdje me s bogata stropa gleda na osnovu zlatnu
— Demon sa »Dies irae!«

I onda, patniče ljudski, ako ti utroba drhtne,
— Onda si svhatio moje velike ljubavl boli,
Gorki i čemerni grč će učiti usnice smrtne,
Kako se ljubi i moli.

Podigni krst svoj i podi: prije neg slaba ti mine
Noga kraj školjke za vodu, nagni se nad nju i s oka
Suzicu u nju izažmi — vjeruj mi, čovječji sine,
Ne će joj oslabiti soka!

„Život“, 1900.

PORTRET

. . . Znaš li, sinko suza što je ?

»Znam: prvo je u njoj voda.

Klornatrije i fosfati.

A budala moja mati

Po odaji mrsko hoda,

Kad joj pričam, suza što je !«

. . . Znaš li, sinko, domak mili !

»Što je — to je ! Zemlje šaka

Uz to jošte niže vrsti,

Gdjeno guslar blatnih prsti

Mudro laže i moljaka

I o nekoj bunca vili !«

. . . Znaš li, sinko, plamen što je,

Te u srcu žarko gori ?

»Znam, bolest će biti neka,

Možda i smrt nedaleka —

Sve rada i sve mori,

I sve onda svejedno je !«

. . . Vrlo dobro, moj junače !

Sve je tako, kako reče :

Suza zanos, domovina

Analizu svoju ima !

Tek me nešto oko peče

I u meni nešto plače.

Bit će valjda, da se sjetih

Na luđaka Buba-Mehu,*)

I ljubi je - ko nikada,
Što po svojoj zemlji pada
I u ludom grli smiehu
Pradjedovski odžak sveti !

„Behar“, 1908.

„) Poznati ludjak po starim Sarajevskim ulicama. — Ovo je jedina pjesma te vrsti, i jedna od za njih isjeđenih pjesama, gdje je Kranjčević prikazao neke izopačene karaktere našega naroda.

JA MIŠLJAH . . . *)

Ja mišljah: eno proljetna je šuma,
Što okuplja me peludom i cviećem
Gdje samo šapat bielih vila strecem
I ptice što se igraju sred druma.
Ja mišljah: evo pod nebesa liećem
U pjesmi srca – u okrepi uma!

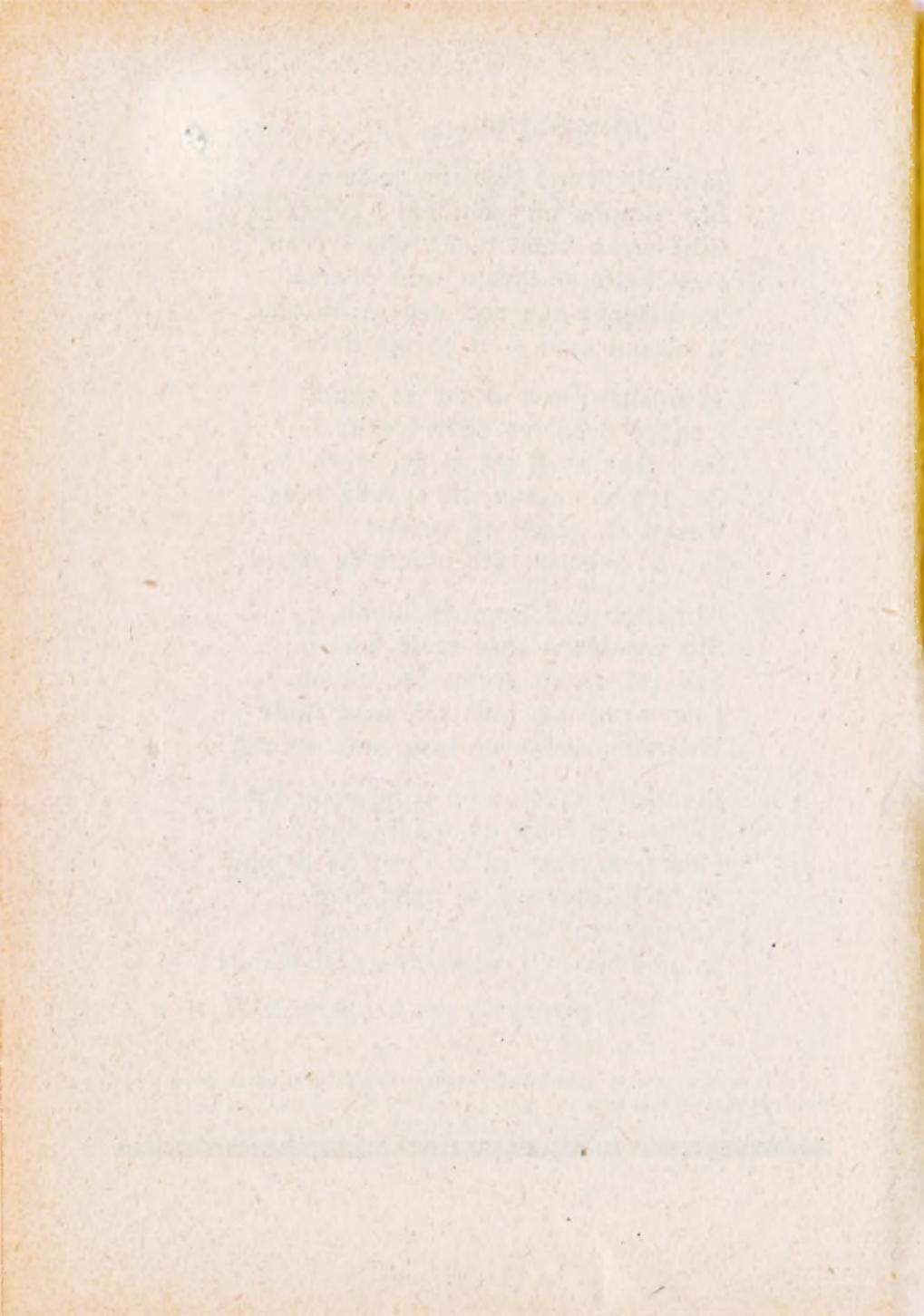
Ja mišljah: evo otvori se nebo
I anđeo pred me došo i veli:
No i tebe smo, gle, u raj izveli
Pa grij se za sve, što si dole zebo,
Veseli se, veseli se, veseli!
Ja . . . mišljah: eto otvori se nebo!

I htjedoh reći Bogu ili komu,
Što raskidano srce moje znade, –
Sav raj u oku preliva se momu,
I ne tjeraj me, gdje mi noga stade
Jedamput jedva na prag raju tvomu!

Ja mišljah tako . . . nu ja ne znam kako,
Tek sudba hoće da začara šumu:
I sve je kamen – cviet i ptić na drumu.
Al idol dragi sve se nježi lako
I smieškom tepa i srcu i umu –
Ja gledim u nj' i ne smiem da bih plako!

„Pjesme“, 1908 (Divot izdanje D. H. K. u Z.)

*) Spjevana je o 25. godišnjici pjesnikovoj, kao neki odjek prvoj pjesnikovoj pjesmi »Zavjet!«



BIBLIOGRAFSKI PODACI O S. S. KRA NJČEVIĆU

TKO JE SVE PISAO O KRA NJČEVIĆU

O Kranjčeviću se pisalo*) kod nas i vani dosta mnogo: »Bugarkinje« je ocijenio Štepeli u »Vijencu« 1885. — M. Marjanović pisao je g. 1898. o Kranjčeviću u »Ljub. Zvonu« i »Slov. Pržehledu«, g. 1900. portret u »Svjetlu« (Karlovcu), g. 1902. o »Trzajima« u »Obzoru«, iste god. opsežnu studiju u »Zvonu«. — Povodom »Izabr. pjesama« napisao je 1899. u »Vijencu« prikaz J. Hranilović, a g. 1899. u »Novom Vijeku« prvu oveću studiju Jakša Čedomil. U Mostarskoj »Zori« (g. 1899.) prikazao je »Izabr. pjesme« J. Dučić. — M. Nešnajev ima prikaz u »Obzoru« (g. 1899.) — Vl. Lunaček ocijenio je »Trzaje« u »Agr. Zeitungu« (1902). — U »Hrv. Straži« g. 1903. ima opsežna studija od »Criticusa.« — G. 1902. prikazao je Kr. C. Alberatinov u »Prosveti«. — Iste god. u »Katol Listu« studija Ferde Rožića — G. 1903. u »Obzoru« dr. Gjuro Šurmin. — G. 1900. pisao je u »L' humanaté nouvelle« o Kranjčeviću dr. I. Krnić — G. 1905. u »Nuova Rassegna« preglednu ocjenu Stj. Ilijić. — G. 1907. u »Slov. Pržehledu« prikaz P. T. Grabowski, koji je na poljskom jeziku izdao (g. 1908.) u posebnoj knjizi čitavu veliku (146. str.) studiju**) o pjesniku. — G. 1907.

*) Ovaj povratak je nadopunjjeni izvod bibliografskih podataka M. Marjanovića iz Kranjčevićeve »Piesničke proze«.

**) »Współczesna Crorwacya« (Savremena Hrvatska) Lwów, 1908

priopćio je »Slavomir« u »Prosvjeti« neke uspomene iz Kranjčevićeve mladosti. — A. G. Matoš pisao je g. 1908. studiju i impresiju u »Hrvatskom Pravu«, pa u »Savremeniku.« — U »Spomen-spisu« »Behara« 1918. pisali su o Kranjčeviću: Osman-Aziz, J. Milaković (istи i predgovor za »Odarbrane pjesme omladini« i u Savremenikovom spomen-broju: »Prvo poznastvo«. Lj. Dvorniković (Filozofija Kranjčevićeve poezije, Kr. Humor). Lj. Dlustruš (Kr. kao nastavnik, isti kasnije u »Školskom Vjesniku« analističnu studiju o Kr. poeziji.) Supruga mu Ela (Moj Silvije). U spomen-broju »Savremenikovom« osim spomenutih: P. Krstinić (Moje uspomene), J. Turić (Uspomene), V. Treščec (Uspomene), J. Kosor (Uspomene), dr. Karlo Horvat (Kr. u Rimu), D. Trstenjak (Kr. kao slobodni mislilac), Iso Lano (Uspomene), Dr. Prohaska (O Kr. poeziji.) — G. 1908. napisao je u »Nar. Novinama« (poseb. preštampano) Mil. Grlović Uspomene na Kranjčevića. — G. 1908. priopćio je prikaz o Kr. dr. M. Ogrizović u »Glasu Matice Hrvatske.« R. F. Magjer pisao je g. 1909 o 25=god. S. S. K. u osječkoj »Narodnoj Obrani« i prikazao S. S. K. kao omladinskog pjesnika iste god. u zagrebačkom »Pobratimu.« — Rikard Nikolić pisao je g. 1911. u »Jugu« (Spljet) o pjesničkoj formi Kranjčevića. — O Kr. je pisao češki V. Jelovšek (»Moderna Revue«), A. Černy (povodom smrti, izdanja prijevoda, pjesama i više drugih, zatim o desetgodišnjici Kr. smrti) od god. 1899. dalje u »Slovanskem Pržehledu« i »Cesti« (br. 21. i 22. od god. 1918.), poljski: Saryusz i drugi — Iscrpivi prikaz o Kr. kod Čeha napisao je Adolf Černy za 9. svesku »Književnoga Juga« od 1. XI. 1918. i u istom

broju Zdenka Markovićeva o Kr. kod Poljaka, a Vladimir Čorović prikaz »Kranjčevićev interes za narodni jezik. — U 43. broju »Hrvatske Njive« od god. 1918. napisao je dr. Vladimir Dvorniković »O psihi Kranjčevićeve poezije«, Svetozar Čorović »Jedna uspomena na Kranjčevića«, a u 44. broju »Hrvatske Njive« od god. 1918. V. Čorović članak pod naslovom »Kr. i ruska književnost«, a VI. Dvorniković »Neke bilješke o Kr. kao čovjeku.«

KRANJČEVIĆEVE Pjesme i proza u zasebnim izdanjima

BUGARKINJE. U Senju. Troškom i tiskom Marijana Župana 1885. Mala osmina, strana VIII + 152. Uvodna pjesma (strana V.—VIII.) nosi naslov »Usponi Augusta Šenoe.« Za ovo izdanje piše Milan Marjanović (S. S. K. »Pjesničku prozu«, izdanje D. H. K. u Z. od god. 1912., str. 90.) kako slijedi: »Bugarkinje su već dugo knjižarska rijetkost, te se prodaju i po 20 K — primjerak. Ali to ne znači, da je bila cijela naklada odmah rasprodana. Nakon prve potražbe metnut je preostatak naklade u neko skladište i tu ga posve izješe miševi, tako da sad postoje samo oni primjerici, koji su bili u prvo vrijeme kupljeni.«

IZABRANE Pjesme. U Zagrebu, 1898. Naklada »Matice hrvatske.« Osmina, str. 224.

TRZAJI. Tiskom i nakladom N. Pissenbergera i J. Schnürmachera komanditnog društva u Donjoj Tuzli 1912. Format Langen, str. 134. Cijena 1 K 50 f.

Pjesme. Izdalo o pjesnikovoj dvadesetpetgodišnjici Društvo hrvatskih književnika u Zagrebu, 1918.

(Divot-izdanje.) Folio-format, str. 115. Cijena 20 K. Svaki primjerak označen je brojem. 20 primjeraka odštampano je na najfinijem kartonu i uvezano u kožu, a prodaje se po primjerku za 50 K. Izdanje ukrašuju slike ovih umjetnika: B. Csikos-Sessia, M. Krušlin, B. Petrović, L. Virant, Lj. Babić.

ODABRANE PJESME OMLAĐINI. Uredio i predgovorom o pjesničkom radu i životu S. S. K. popratio Josip Milaković, Sarajevo, 1909. Tisak i naklada Danijela H. Kajona. Osmina, strana XXXVI+76. Cijena 1 K 50 f.

PJESNIČKA PROZA. Redovito izdanje Društva hrvatskih književnika u Zagrebu, 1912. Uredio i predgovorom popratio Milan Marjanović. Osmina, str. XLII+95. Cijena 2 K. Knjizi su dodani biliografski podaci o S. S. K.

PROBRANE PJESME. Izvanredno izdanje Kluba hrvatskih književnika u Osijeku, 1918.

KNJIGE O. S. S. KRANJČEVIĆU.

SPOMEM-SPIS. Prigodom 25 godišnjice njegovog pjesnikovanja. Preštampano iz »Behara« (sa tri slike). Sarajevo, 1918. Islamska dionička štamparija. Osmina, str. 73. Cijena 1 K. Suradnici: Osman-Aziz, T. Alaupović, J. Milaković, Lj. Dvorniković (urednik Spomen-spisa,) Mirza Safvet, Lj. Dlustuš, Stj. Ilijic R. Katalinić-Jeretov, Ela dr. M. Prolog.

SAVREMENIK, broj 12. (Kranjčevićev broj) za mjesec prosinac 1908., god III. str. 705—780. Vel. osmina. Suradnici: A. G. Matoš, dr. A. Tresić-Pavićić, I.

vitez Trnski, dr. F. Ilešić, Xeres, J. Milaković, Ks. Meško, P. Krstinić, S. Ilijić, J. Turić, V. Vuletić-Vukasović, V. Car-Emin, Z. Markovićeva, R. Katalinić-Jeretov, V. Trešćec, T. Alaupović, J. Kosor, D. M. Domjanić, D. Trstenjak, J. Miličić, dr. K. Horvat, B. Lovrić, Izo Lajnov, dr. D. Prohaska, I. A. Miličević, X., M. (Urednik »Savremenika«: dr. B. Vizner-Livadić. Izdanje: Društvo hrvatskih književnika u Zagrebu.) Sa pet slika.

ZVONO, broj 42. i 43. (Kranjčevićev broj) od 31. listopada 1908., tečaj II. Napisao Milan Marjanović. Sadržaj: Pjesnik nemira, slobodne misli, skepse, rada, suze, pjesnik o pjesmi, pjesnikova filozofija, reasumee. Osmina, str. 645.—776. (Odgovorni urednik: Juraj Gašparac u Zagrebu.)

*

S. S. K. i J. Milaković napisali su skupa kulturno-historijsko djelce »Franjo Josip I.«, koje je izašlo 1898. u Sarajevu na 46 stranica u 4-ni.

PJESNIKOV ŽITOT.

Kranjčević je rođen 17. veljače 1865. u Senju. Već kao dijete bio je — kako priča njegova gospođa u Spomen-spisu o njegovoj literarnoj 25-godišnjici — slabunjav, nježan i boležljiv. Dok li druga braća koje kuda lijetala, on bi ostajao kod kuće, kod svoje mame, koja ga je najvoljela od sve djece. Ona ga mazila, milovala i davala mu kojekakve miloštine, dok su se ostali vani naganjali. A on je rado ostajao kod kuće u svoje majčice. Sjedeći uz nju u kuhinji slušao bi

njezino slatko pričanje o raznim zgodama iz njezina života... ili o vilama, avetima itd. Njegova majka bijaše po njegovu pričanju žena veoma tankih živaca, te je tako često vidjela, što drugi ni vidjeli ni osjetili nisu. Kad je poslije stupio u osnovnu školu, čitao je željno knjige, a sam nauči cirilicu, samo da uzmogne čitati Vukove pripovjetke. Nema sumnje, da to majčino pripovijedanje i prva mu lektira ostaviše dubok dojam u mladenačkoj duši. Pošto svrši osnovnu školu, stupi u tamošnju gimnaziju, u kojoj je pročitao najznamenitija djela hrvatske i srpske književnosti, a upoznao i znatnija djela svjetske literature. Svoj dakovljana i svojih drugova u gimnaziji, koji su ga vrlo voljeli, rado se sjećaše, a isto tako ostade mu uvijek sveta uspomena na njegov rodni dom i na onaj patrijarhalni život u njemu, gdjeno se strogo držali običaji od starine, gdjeno se slavili osobitom poštom Božići i Uskrsi i drugi sveci i blagdani.

U V. gimnazijalnom razredu izgubi svoju dobru majku, koju naskoro zamijeni mačeħa, no dobrota njezina ublaži pomalo tugu za milom roditeljkom. Svršivši gimnazijalne nauke stupi po želji oca svoga u bogosloviju, a po odredbi tadanjega senjskog biskupa Jurja Posilovića ode u studenome god. 1883. u Rim, da u tamošnjem kolegiju »Germanicum« uči filozofske i bogoslovne nauke. Često bi znao pričati, kako je taj zavod ugledan i kako su spram njega bili njezovi profesori obzirni, i kako ga je poglavatar zavoda radi nj gove slabosti oprostio od posta i drugih težih dužnosti, te mu štošta iznimno dozvoljavao. On ipak ne bijaše sretan i zadovoljan, jer se ne mogao njezov slobodan duh nikako priviknuti na stegu i osam-

ljenost, čeznući sveđer za slobodom i životom. Njegovi drugovi, većinom iz Austrije, Njemačke i Francuske, voljeli bi slušati njegovo pričanje o senjskim uskoci-ma, o hrvatskom moru i o Hrvatskoj, te bi se ujedno divili, kad bi im što hrvatski deklamovao, ljepoti i milozvučnosti našega jezika. Kako bijaše sitan, a duša žarka kao vatra, zvali bi ga imenom »Der kleine Seeräuber«. Inače bijaše — kako to priča dr. Karlo Horvat u 12. broju »Savremenika« — uvijek zamišljen i življaje sam za sebe. Sa naucima dođe tek do logike. Već nakon 8-mjesečnog boravka u Rimu, sinu mu u glavi misao da se vратi kući. Nije mu se ipak svjđao taj strani svijet, a i prave volje ne bijaše u njega za to zvanje i on se odluči vratiti u domovinu. No kako će i kuda će? U to začuje mladi klerik, da je došao u Rim vladika Štrossmayer, te odmah pomisli u njega potražiti pomoći i savjeta. On pođe kanoniku dru Crnčiću, te ga zamoli, da bi ga predveo vladici. Crnčić to i učini, a Kranjčević se pred vladikom od srca izjada i reče, kako mu je doteščala klerička halja i da bi se volio vratiti kući, te pokušati gdje drugdje svoju sreću. Štrossmayer mu dade novaca i preporučno pismo na kanonika i historičara Račkoga u Zagreb, te tako Kranjčević svršetkom mjeseca lipnja god. 1884. ostavi Germanicum i veliki Rim koji je inače toliko zanio njegovu pjesničku dušu. Pored njegova imena zapisao neko — jamačno upravitelj zavoda — u glavnom imenu ove riječi: »*Juvenis ingenii boni, sed animi levis, qui ad sacerdotium suscipiendum non erat aptus.*«

Rački primi očinski mladog uskoka, te ga često materijalno potpomagaše. U Zagrebu upozna

Kranjčević svoje književne drugove, s kojima se ubrzo sprijatelji. Tu pomalo pjevaše, pomalo plandovaše, dok se odjednom ne odluči da načini ispit za učitelja građanskih škola. Valjalo je dašto za to pripreme i za to se upisa u zagrebačku školu kao privatni đak, te ondje slušaše 1885. pedagogijske discipline. U Zagrebu surađivaše u raznim listovima stekavši glas boljeg pjesnika, koji po općem mnijenju mnogo obećavaše. Iste godine izda svoje pjesničke prvence »Bugarkinje«, a malo iza toga umre mu otac i on se vратi na kratko vrijeme kući, da uredi obiteljske prilike i da bude uz svoju mačehu. God. 1886. vratiti se opet u Zagreb, gdje nastavi nedavno započete nauke, te tu pod kraj školske godine, makar da mu slabo uspije pokusno predavanje, načini pomenuti ispit, a nakon toga zatraži mjesto u Bosni, kamo se radi žalosnih političkih prilika u Hrvatskoj, a iz ljubavi spram naše braće u tim krajevima odlučilo nekoliko nas otici, te odista dobi mjesto i to u trgovačkoj školi u Mostaru. I tako se potomak senjskih uskoka opet vraća zemlji, iz koje mu se nekoć njegovi pređi iselili, a kršna Hercegovina, postojbina glasovitoga Filipaše Rizvanbegovića i Mažuranićeva age Čengijića sa svojim historijskim uspomenama kao i svojim prirodnim divljim i pitomim izgledima, a naročito krasnim i slatkorjekim narodom mogla je da zanese još više pjesničku mu dušu. Njegova škola ne bijaše dakako suhoparna trgovačka škola, a pogotovo on ni ne predavaše trgovačkih predmeta, već se tu pored trgovačkih disciplina učio naš lijepi jezik, poetika, literatura, zemljopis i povijest, a baš ti predmeti bijahu povjereni vazda Kranjčeviću, koji ih je cijelog svog učiteljevanja predavao. — No u Mostar

ru bude zlobno denunciran da propagira hrvatstvo i on budne već iste godine premješten u Livno, gdje učiteljevaše do god. 1888., kadno ga premjestilo u najistočniji dio Bosne, u Bjelinu, no odatle bude i opet vraćen god. 1892. u Livno, a u listopadu g. 1893. dođe u sarajevsku učiteljsku školu, u kojoj ostade nekih 10 mjeseci, kadno ga u rujnu 1894. imenovalo učiteljem te škole, dodijelivši ga prvom odjelu zemaljske vlade i povjerivši mu redakciju ilustrovanog beletrističkoga lista »Nada«. Tu ostade do 1. siječnja 1904., kadno prestade »Nada« izlaziti, a postavši međuto profesorom učiteljske škole, imenovan budne upraviteljem sarajevske trgovачke škole, kojoj ostade na čelu do malo pred svoju smrt. Posljednje službe svoje nikako ne nastupi. Budne naime dodijeljen školskom odjelu zem. vlade, i tu se tek došao jednom prestaviti, no kako bijaše slab i već teško bolestan, dobio je dvo-mjesečni dopust, a brižna smrt pobrine se, da ga ne mora i opet produljiti, i on dva dana prije izminuća dopusta zaklopi svoje utruđene oči.

Kranjčević bijaše oženjen, te je taman 1908. godine slavio teško bolestan desetgodišnjicu svoga braka za njega ostade njegova supruga Ela, rođena Kašaji koja je nedugo iza pjesnikove smrti umrla i sama*), I mala četverogodišnja kćerka Višnjica.

BOLEST I SMRT PJESNIKOVA.

On poboljevaše već dugo vremena, no posljednjih godina obori ga odjednom ljuta boljetica tako, te joj

* Ela je mnogo prevodila za sarajevski »Školski Vjesnik«. »U Narodnoj »Obrani (posebno preštampano) prikazao je njezin život Lj. Dlustuš.

morade tražiti lijeka kojekuda, iskusivši i dugotrajno bolničko liječenje, a podvrgao se i teškoj operaciji u bečkoj klinici, gdje odleža tri posljednja mjeseca g. 1906. i sedam prvih mjeseci prošle godine. Vratio nam se na oko zdrav, te u njemu a i u nama porastio iznova nade, no oni, koji ga liječiše i koji poznavaju bolje tijek njegove bolesti, znali su, da je to tek kratkotrajno nadanje i da mora doći skoro do katastrofe. No kako bijaše u inače sićušna tijelom čovjek žilava tjelesna snaga, prevarili se i oni, te on poživlje nekoliko mjeseci preko njihova računa. Sva je sreća, da ni mi, a ni pokojnik ne znadijasmo ipak njihova suda, te i kad se i posljednji put s njime oprasťasmo; ne slutijasmo, da je to zadnji puta.

Četiri mjeseca prije Kranjčevićeve smrti proslavio njegovi književni prijatelji njegovu literarnu 25-godišnjicu posebnim brojem beletrističkog lista »Beshara«, što ga izdavao o svom trošku vrli hrvatski rodoljub musliman Ademaga Mešić. Cijeli broj bijaše njemu posvećen, a naš dragi pjesnik primi u sarajevskoj bolnici sa suzom u oku ležeći bolestan u krevetu poklonstvo svojih sarajevskih drugova, koji mu dođoše poželjeti zdravlja, te veselo listaše po svečanom broju, čitajući njemu posvećene pjesničke i prozaičke sastavke. — Ta ga pažnja njegovih prijatelja očito gnula i on se toplo zahvaljivaše. A kako skromna bijaše ta proslava — a da i ne govorimo o tužnoj sobici, u kojoj je proslavljen! — No Društvo hrvatskih književnika u Zagrebu kao da se htjelo odužiti za ono, čim pjesnika ne nagradi što naš opći nehaj, što neimaština i žalosne političke prilike, te ga obradovalo tom prilikom svojom zamisli o sjajnom izdanju naj-

novijih mu pjesama, od kojih bi bio čist prihod zapao pjesniku i koje je sav hrvatski narod tako oduševljeno pozdravio.

Vrativši se iz bolnice obiđe još kupalište Kiseljak nedaleko Kreševa, gdje počiva hrvatski Homer pjesnik »Osvetnika« fra Grgo Martić, no naskoro morede se vratiti u Sarajevo, jer njegova bolest sve više uzimaše maha, a u listopadu obori ga posljednji put u krevet, iz kojega se više ne diže. Sva vještina liječnika i najbrižljivija njega njegove supruge ne pomože i on pade 26. listopada u agoniju, iz koje se više ne probudi. Kršćanskom strpljivošću podnašaše teške boli i umrije tjelesno posve slomnjen, ali duhom jak do posljednjega časa. Još zadnjih dana pisaše u krevetu i snivaše o novim pjesmama.

Umro je u četvrtak 29. X. 1908., a sahranjen je u subotu 31. u 3 sata poslije podne u privremenoj grobnici, odakle mu je osam dana kasnije mrtvo tijelo preneseno i položeno u zidanu grobnicu. Tu mu je postavio haran narod lijep spomenik, kojega je isklesao hrvatski kipar Valdec. Htjelo bi ga prenijeti u Zagreb, ali ga bosanski Hrvati ne daju. Tu je — vele — sav svoj radni vijek proživio, tu neka počivaju i njegove kosti.

Dobra njegova mačeha, rođena Amalija Peršin koja bijaše četvrta žena njegova oca Špire i koja je bila dobra čuvarica njegova doma, nije ga zadugo preživjela. Umrla je 11. prosinca dakle 43 dana (taman koliko njemu bijaše godina) iza njega, navršivši 74 godine. Iza pjesnika ostade stariji brat Filip i mlađi Antun.

BIBLIOGRAFIJA KRANJČEVIĆEVIH PJESAMA

Glavni mu je pjesnički rad u »Vijencu«, gdje je počeo pjevati god. 1884., koje godine priopći: Noć na Foru. Kolo sreće i Primorkinji (Pjena mora). God. 1885. priopći pjesme: Ađe dušo . . . , Ah vječnost se zvao čas i dvije Uskočke elegije god. 1886. U katakombah, god. 1887. jednu uskočku elegiju, god 1888. ne ispjeva u njemu nijedne pjesme, god. 1889. Al je lijepa . . . , Ah hitra kao srnka . . . , Slušao sam . . . , Kol čarobno dr'jema. Da l' ljubim, Ala mi se činiš vedra . . . , Ja sam . . . , Pjesmo moja, kad si htjela . . . , 1890. Ide-ali, Na Kavkazu, Pjesma moje sreće, Novom proljeću, Ljubavi, Astraea, U zanosu, Svet i pjesma, Zadnja uskočka šajka, 1891. Vjetrić vije . . . , Nevinčetu, Utjeha Proljeću j ljubavi, Jataganu, Ah sve je sanja pusta, Kad mi klone . . . , Pamet i sreća, Smrti, Domovini, Hrvatskoj braći iz Dalmacije, Vili pjesme, Obična priča, Vani sn'ježi, Gospodskome Kastoru, Stara slika, 1892. Ditiramb, Angelus, Utjeha, Ljudske misli, Dan. I lane su ruže cvale, Iza spuštenijeh trepavica, Kako je postala nada, U badnjoj noći, 1893. Mojsi, e, Davne želje, U slavu 10-godišnjice Napretka, Lucida intervalla, Na grudi prošlosti, Prvi grijeh. Što me glediš, 1894. ništa, 1895. odlomak iz II. pjeva satire »Efeta«, 1896. Eli! Eli! lâma azâvtani, Pjesnik i svijet, Onda misao svijeta, Snilo mi se, herub da sam, Hrvatskom narodu o otkrivanju spomenika N. Tomaseu, Zadnji Adam, U noći mrtvih, 1897. Dva Standarta U maskiranoj gomili Resurrecțio, Moj dom, 1898. Uz dah, Dosjetka smrti, Ženi., 89. Na kolodvoru, Ponoć, 1900. ništa, 1901. ništa 1902

Slom Campanilla, 1903. Dvije druge, 1904. Groblje na umoru.

U »Prosvjeti« štampane su mu ove pjesme: 1894. Sanak, Besmrtnoj sjeni dra Franje Račkoga, Matematika Venus, 1898. Promašena kob, 1899. Na kolodvoru, 1902. Martiću o njegovoj 50-godišnjici.

U »Salonu« (1898.) priopći pjesmu, U želji ljubavi, »Franjevačkom Glasniku« (1895.) jedan Sonet Martiću i pjesmu Golgota, u časopisu »Narodnom listu« pjesmu Istri, u »Životu« Hrist djetetu u crkvi i Život (Polazak i Povratak) i Groblje na umoru, u »Hrvatskoj Omladini« Nevinčadi i Ko dašak . . . ,

U sarajevskoj »Nadi« ugledaše svijet ove pjesme: 1895. San, Prolaznost, Andeo bola, Heronejski lav, g. 1896. Novoj u osvit, Njegovom Veličanstvu carui kralju, 1897. Slavenska lipa, Na shledanou i Prvi snijeg, 1899. Ouvertura, Mir Vam! 1900. Mjesečina, Duša, 1901. Zimska pjesma. Slap, Svetljudski hram, 1902. Majales, Pogled na zvijezde, Vox humana, Triptih, 1903. Ožujak.

U »Savremeniku« izašle su ove pjesme: g. 1906. Po pučini, Tri pozdrava, Na bojištu, 1908. Hristova slika.

Za almanak Zvonimirov spjeva pjesme : Otpušteni vojnik i Iz samostana, za Matičino »Spomen-cvijeće« pjesmu Privid, a za Strukićev molitvenik pjesmu Svetom Franji.

Pored toga ima još njegovih pjesama u »Hrvatskoj Vili« (Zavjet), u sušačkoj »Slobodi«, splitskoj »Nadi« (Ja pregaram), »Novom Vijeku« (Eli), »Lovoru« »Balkanu«, u »Beharu« (Portreti) i divot-izdanju D. H. K. u Z. Napisa i nekoliko prigodnica, od kojih valja spomenuti onu o Trebevićevu slavlju u Sarajevu i pjes-

mu Učiteljskoj omladini, koju spjeva na molbu Josipa Milakovića i koja još nije nigdje tiskana.

Prevodio je tek Heinea, a te prijevode priopćio je što u »Vijencu« (1891.), što u »Nadi« (Iz knjige pjesama. Eingehüllt in grau Wolken. (Zamotani u oblake.) Das Meer erglänzte weit hinaus (Prelijevala se pučina), Wenn ich an deinem Hause (Uz tvoju kada kuću), a u rukopisu osta iza njega prijevod spjeva Atta Troll.

KRANJČEVIĆ KAO PROZAISTA.

Kranjčević je napisao i čisto uspjelih sastavaka u prozi, to i tu pokaza lijepe osobine svoga talenta. Jezik mu je poetičan i bujan, a pričanje duhovito i lako. Svaki redak zagrijan je čistom lirikom.

U prozi priopćí u »Balkanu« 1886. Žena, u »Vijencu« ove sastavke : g. 1891. alegoriju Vanitas vanitatum vanitas (br. 4.), zatim Priču iz pradavnih dana (br. 8.) i Demonovo ogledalo (br. 16.) god. 1892. fantaziju Glad (br. 41.), u »Dому i svijetu« alegoriju suza, a u »Nadi« : 1895. Čim se ljudi tješe, Ružice stida na licu, satira Pamet s Urvine planine, 1899. Čim se ljudi tješe (II.), 1895. u »Prosvjeti« Mućak i u »Savremeniku« : 1909. Pogled. Pored toga napisa ove prozajičke sastavke: Pokoj ti vječni carice i kraljice naša! i 2. dec. 1848. i 2. dec. 1898., te ritarni članak: Uz 40-godišnjicu književnoga rada Jos. Eug. Tomića.

U »Hrvatskoj Omladini« za g. 1886. napisa zanosan opis Forum Romanum i priповijest za djecu. Dajte i dati će vam se, a u »Nadi« je pisao mnogo

duhovitih odgovora uredništva i poetskih opisa slika. Zabavnu prozu izdalo je D. H. K, u Z.

KRANJČEVIĆ KAO UREDNIK »NADE«

On steče lijepih zasluga i svojim radom u sarajevskoj »Nadi«, koju pokrenu nastojanjem Hörmannovim bosansko-hercegovačka zemaljska vlada. Mjeseca rujna 1894. budnu pozvani sarajevski književnici na zbor i odgovor glavnem uredniku tada vlad. savjet. K. Hörmannu, koji jamačno sporazumno sa Kranjčevićem istaknu glavni sadržaj lista tijećima, da list pokreće čisto prosvjetno načelo, koje da se i u srcu Herceg-Bosne zajedničkom snagom osnuje list, u kojem će se uz rade domaćih sila izlagati lijepi plovđovi literarnog nastojanja odasvud, »kud se čuje pješan Marka Kraljevića«. Osim toga imala je »Nada« da prima, bilježi važnije književne pojave i drugih slovenskih i ostalih naroda, a spram estetskoga načela: da je umjetnost sama sebi svrhom, imao se isključiti iz okvira »Nade« svaki pravac dnevnih političkih, narodnosnih i ličnih zadjevica, pri čemu će se stranice lista uvijek rado otvarati svih književnim produktima, koji se začeše i ogrijaše na čistoj svetoj vatri domovinske ljubavi, na idealu, koji je uvijek i svagdje stvarao velika djela, na zanosu, bez kojega nema prave poezije.

I »Nada« odista osvanu 1. siječnja 1895. godine sjajno opremljena, kako dosele ne bijaše nijedan ni hrvatski ni srpski časopis. Izlazila je devet godina, a da je uginula, kriv je što opći nehaj što jadne naše i

literarne i političke prilike. No jednim ne može se ipak niko ispričati: list ne bijaše preskup, on bijaše pogledom na sjajnu opremu i biranu građu naš najjeftiniji časopis, koji se jedini od sviju mogaše pohvaliti, da je — izuzam nekoliko pjesničkih prevoda — donosio samu originalnu građu.

Za cijelo vrijeme njegova izlaženja radio je Kranjčević u redakciji, naročito valja tu istaknuti lijep ukus u raspoređaju građe, onda divne mu opise slika i uredničku dopisnicu, koja bijaše većinom poučna i duhovita

Kranjčević je mnogo puta pravio osnove za drame, koje smatraše najboljim sredstvom za popularizovanje pjesnikovih misli. U njegovoj «stavštini» našlo se nacrtne za neke drame i jedan i po čina socijalne drame »Za drugoga«

KRANJČEVIĆ U STRANIM LITERATURAMA.

Koliko je štovatelja stekla njegova poezija u stranom svijetu, vidi se najbolje odatle, što se njegove pjesme prevode na mnoge evropske jezike. Najviše pjesama prevedeno je na njemački. Koliko se sjećam, prva na njemački prevedena pjesma bijaše »Radniku«, a preveo ju je u odličnom listu »Vom Fels zum Meer« po kojni profesor Drnka, čije se prevode vrlo cijenilo. Poslijе su ga prevodili naši revni i vrli prevoditelji: gospodice: Lujza de Martini, Osječanka Ružica Dončević i Marija Horvath-Pethö, onda Ida Fürst, zatim Mavro Spicer i E. Koller. Prevodi prvih triju izlazili su ponajviše u »Agramer Tagblattu«, a potonja dvojica izdali su mu pjesme u svojim antologijama. Für-

stova prevede pjesmu Snivao sam, herub da sam . . .
(Es träumte mir, ich wär ein Cherub), Spicer*) (koliko znadem) pjesme: Mein Glück, Komm, Geliebte i Das alte Bild (Kroatische Lieder und Erzählungen, Erfurt 1896.), a E. Koller: Unser Mann, Der entlassene Soldat, Das alte Bild, Die Vorsehung i Das Kindlein (Kroatische Lieder, E. Pierson's Verlag, Dresden). — Na madžarskom jeziku izašle su dvije njegove pjesme, među njima pjesma U maskiranoj gomili. — Najuselji prevodi Krančevičevih pjesama jesu oni, što ih je priredio poznati spisatelj i urednik »Slov. Pržehleda« prof. Adolf Černy, poznat pod pjesničkim imenom Jan Rokyta, a kao prevodilac Jirži Rubin. On se stade življe zanimati za Krančevičevu poeziju nakon njegovog susreta sa našim pjesničkim prvakom u Sarajevu, gdjeno boravljaše Černy nazad osam godina. Od toga doba pisao je on u više navrata o njemu, a preveo je u raznim listovima ove pjesme: 1. u »Sl. Pržehledu« teč. II., str. 7 — 12.: Eli! Eli! lamâ azâvtani?!, Lucida intervalla i Zadnji Ādam (Posledni Ādam); 2. u »Sl. Pržehledu« teč. III. str. 149. — 152.: Dva barjaka (Dva praporja), Misao sveta; (Mišlenka sveta) 3. u »Sl. Pržehledu«, teč. X. str. 1. do 5.: Mramorna Venus (Mramorova Venuše), Ah je l'jepa! (Ah jak je krásná), Onda (Kdysi), Najljepša pjesma (Najljepši pisen) i Excelsior; 4. u »Beseda ma Času« teč. XIII., br. 34. (23., kol. 1908.): Hrist djetetu u crkvi (Ježiš diteti v chramu.) Iza spuštenijeh trepavica (Z pod privrenyh viček); u »Kvetyma« za g. 1908. sv. II. str. 37. — 44. prigodom pjesnikove 25-

*) Na esperantski jezik u »Kroataj poeziajoj« (Zagreb, 1912.) preveo je još »Venu amatino!«

godišnjice: Snilo mi se, herub da sam (Zdalo se mi, že jsem cherub); Zapad sunca (Zapad slunce), Kad mi klone (Až mi klesne), Resurrectio i U noći mrtvih (V noci mrtvyh). U »Sl. P.« za mjes. prosinac 1909. izašli su iz njegova pera još ovi prevodi: Monolog. U želji ljubavi (K chuti libani) i San (Sen) i t. d.

Pored ioga napisao je Černy u »Hlidki Času« teč. II. br. 45. (4. siječnja 1907.) sastavak: »Silvije Strahimir Kranjčević« i na glas o njegovoj nenadanoj smrti u Času (god. XXI. 1908. br. 300. od 31. listopada (vrlo simpatičan nekrolog pun zanosne hvale i priznanja.

A Černy je spremio i posebnu zbirku Kranjčevićih pjesama.

Na talijanski prevodi Kranjčevićeve pesme pjesnik Stjepko Ilijic i to najviše u glasovitoj reviji »Nouvo Rassegna«, koja izlazi u srcu Italije u klasičnoj Florenciji pod upravom odličnog talijanskog spisatelja A. Tossanija. U tom listu uređuju rubriku za hrvatsku književnost dobra poznavateljica našeg jezika gđica Umberta Griffini i pod njezinom redakcijom te rubrike izašle su u talijanskom prevodu što ih priredi S. Ilijic ove pjesme: Heronejski lav, Noć na Foru, Astrea, Zadnji Adam Dva batjaka, San, Misao svijeta. Overtura i t. d. A u čuvenoj talijanskoj reviji »Poezia«, koja izlazi u Milanu, priopćio je dva pjesnička stavka: Eli, Eli! lamâ azàvtani?! i Svijet i pjesma. I Rikard Katalinić Jeretov preveo je na talijanski Ženu u »Il. Rinovamento« i Čime se ljudi tiješe u »Nuova Rassegna«, a osim toga ima od njega i gotov francuski prevod Žene.

Pariška smotra »Revue Yougoslave« (Paris, 9 Rue

Michelet), koju uređuje u prilog Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca A. Arnautović rijetkom slavenskom ljubavlju, donosi od 1920. dalje niz Kranjčevićevih pjesama u dobrom francuskom prijevodu.

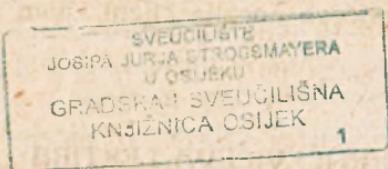
Tu dašto nisu zabilježeni svi prevodi, već samo naglavniji, no i te bilješke svjedoče nam dovoljno kako se Kranjčevićeva poezija cijeni i van granica hrvatske domaje.

KRANJČEVIĆEVA LEKTIRA

Mnogi bi jamačno rado znao i najomiljeniju literaturu pjesnikovu. U Krunjčevićevoj biblioteci mogao si naći najmanje lirske poezije a mnogo knjiga filozofske sadržine, prirodopisna i geografska djela kao i umnih romana i drama. On čitaše najradije ruske pisce, i to gotovo sve odličnije a naročito Dostojevskoga i Gogolja, pa onda druge sjevernjake, osobito Ibsena. Imade pisaca, čija djela poznavanje u najtanje tančine. Mili mu bijahu moderni njemački dramatičari, kano što su Hauptmann i Suderman. Od filozofa čitao je nekoć Darvina, dok za Nitzschea i Schopenhauera, sa kojim ga tako rado neki stavljaju prosuđujući njihove misli, uporedo, priznavaše sam, da ih nije volio čitati, jer mu se nisu sviđali. Poznati mu bijahu i ponajveći romanopisci francuski, talijanski i engleski. Lektirom mu bijahu dakle djela velika i misaona, a najzanimljivije na tome jest to, da u njoj ima ponajmanje stihova.

Od hrvatskih pjesnika utjecahu na nj u mlađim godinama najviše Vukelić, Šenoa i Palmović, a od srpskih

skih Jakšić, koga smatraše svoji m i od Radičevića i od Zmaja. U Jakšića mu se sviđaše dubljina misli i majstorijsa njegova u ritmičkoj muzici. Od Nijemaca najmiliji mu bijahu Heine i Goethe.*)



*) Svi ovi članci izvodi su iz niza članaka o Kranjčeviću iz pera Josipa Milakovića, štampani kao predgovor „Odabranim pjesmama omladini, S. S. K.

S A D R Ž A J:

	S tr
Ljuboje Dlustuš: Predgovor	4
Zavjet (»Hrvatska Vila«, 1883.)	79
Noć na Foru (»Vijenac«, 1884.)	80
Hrvatskoj (»Bugarkinje«, 1885.)	85
Hrvatica kod kolijevke (»Bugarkinje«, 1885) . . .	89
Iz »Sonetnoga vijenca«, sonet 9. (»Bugarkinje«, 1885)	92
Najljepša pjesma (»Jeka od Osijeka« kluba hrvatskih književnika za god. 1918.) ,	93
Ali je lijepa (»Vijenac«, 1888.)	95
Ideali (»Vijenac«, 1890.)	99
Ah sve je sanja pusta (»Vijenac«, 1891).	98
Vili pjesme (Vijenac«, 1891.) ,	100
Iza spuštenijeh trepavica (»Vijenac«, 1891.) . . .	103
Stara slika (»Vijenac«, 1891.)	107
Jataganu (»Vijenac«, 1891.)	110
Ditiramb (»Vijenac«, 1891.)	112
Mojsije (»Vijenac«, 1892.)	115
Mramorna Venus (»Prosvjeta« 1894.)	122
Heronejski lav (»Nada«, 1895.)	126
Misao svijeta (»Vijenaca«, 1896.).	129
Zadnji Adam (»Vijenac«, 1896.)	132
Moj dom (»Vijenac«, 1897.)	137
U maskiranoj gomili (»Vijenac« 1897.)	137
Slavenska lipa (»Nada«, 1897.)	142
Resurrectio (»Vijenac«, 1897.)	145
Dva barjaka (Vijenac«, 1897.)	147
Pristup (Iz »Uskočkih elegija«, 1. pjesma) . . .	153

Sijelo (Iz »Uskočkih elegija«, 2. pjesma)	156
Naš čovo (Iz »Uskočkih elegija«, 3. pjesma)	159
Pred kraljevskom pločom u Baški (Iz »Uskočkih elegija«, 9. pjesma)	161
Guslar (Iz »Uskočkih elegija«, 10 pjesma)	163
San ili java (»Izabrane pjesme«, 1898.)	165
Pred knjigom povijesti roda moga (»Pobratim 1898.)	168
Hrist djetetu u crkvi (»Život«, 1900.)	171
Portret (»Behar«, 1908.)	173
Ja mišljah (»Pjesme«, 1908. Divot izdanje D. H. K. u Z.)	175
Bibliografski podaci o S. S. Kranjčeviću	177

OPASKA: Kranjčevićeve pjesme poredane su kronološkim redom godina, kada je dotična pjesma štampana. Pazilo se na to, da u drugo ispravljeno i popunjeno izdanje uđe više pjesama iz svake od dojakošnjih zasebnih izdanja Kranjčevićevih pjesama.

CIJENIK KNJIGA IZDAVAČKE KNJIŽARE

V. Vošickog u Koprivnici

NAKLADNA KNJIŽARA, KNJIGOTISKARA,
KNJIGOVEZNICA, TRGOVINA MUZIKALIJA.

„Zbirka znamenitih djela“:

	K
Sv. 1. Zeyer: »Andrija Černišev roman«	24
» tvrdi vezani	50
» 2. Schnitzler: »Umiranje« roman	12
» 3. Trebizsky: »Zablude duše«	24
» 4. Schnitzler: »U kolu« 10 dijaloga	12
» 5. Daudet: »Za vrijeme carstva«	30
» 6. Schnitzler: »Ljubakanje«	15
» 7. Benett: »Ljubav i prijestolje«	
» 8 Hugo: »Devedesetitreća«	

„Svjetska biblioteka“:

Sv.	1. Hamsun: »Glas života«	
»	2. Tolstoj: »Posmrtnе pripovijesti«	
»	3. Kuprin: »Olesja«	
»	4. Ljermontov: »Bjela«	3
»	5. Tolstoj: »Zapisci jedne lude«	
»	6. Magjer: »Kolosijek i staroputine«	
»	7. Svetla: »Poljubac«	3
»	8. Čehov: »Seljaci-Diplomata«	3
» 9-10.	Sologub: »Veliki svijet«	9
» 11-13.	Björnson: »Synnöva Solbakken«	9
» 14-16.	Krsnik: »Agitator« roman	
» 17-18.	Balzac: »Žrtva žene« roman	
» 19-20.	Crosby: »Tolstojeva nauka«	

» 21-24. Eckstein: »Afrodita« roman	12
» 25-26. Arcybabašev: »Uspomene«	6
» 27-31. Haggard: »Salamonovi rudnici«	15
" tvrdо vezani	24
» 32-33. »Novele Zole i Mopasana«	6
» 34-36. Hugo: »Bug-Jargal«	15
" tvrdо vezano	24
» 37. Wild: »Zločin Lorda Artura Savilea	7
» 38-40. Čehov: »Na krilima ljubavi«	5
41. { Potapenko: »Pravica«	10
Turgenjev: »Kuc-kuc-kuc«	
» 42. Dr. Blumenthal: »Spavanje i san«	12
» 43-44. Jirásek: »Filozofska historija«	15
» 45. Tolstoj: »Smrt Ivana Iljića«	12
» 46. Kranjčević: Život i probrane pjesme	30
47. Arcybabašev: Smrt Ivana Landea	
Haggard: Marlina osveta	
Goethe: Clavigo	
Scott: Crni patuljak	

„Tako Vam je bilo nekoć“

Sv. I. Miško, mladi div	2
» 2. Tri psa. — Bratac i sestrica	2
» 3-4. Ukleti kraljević.- Kraljevna Jutrenka	4
» 5-6. Kraljević i zmaj. - Krum	4
» 7-8. Kraljevna zlatokosa.	4
» 9-10. Kralj ludjaka	4
» 11. Začarane dinje. - Vodena vještica	4
» 12. Malkin. - Čudnovata biljka	4
» 13. Čudotvorna trublja—Vodene vile.	4

CIJENA

K

» 14. Dik i njegova mačka	4
» 15. Krunski dragulji	4
» 16. Djeca i patuljci	4
» 17. Nevidljivi kraljević	6
» 18. Vještica. — Šumska neman	6
» 19. Tri petra i druge priče	6
» 20. Cvjetni lančić. — Lukavac	6

Razne knjige:

K

Praktična niemačka vježbenica za početnike II. izd.	
Najnovija zbirka ljubavnih listova	4
Bon-ton, ili otmeno ponašanje III. izdanja . . .	
Egipatska sanjarica. Treće izdanje	15
Hrvatski čarobniak	6
Velika narodna piesmarica	15
Nauta Željeznicom kroz Sibiriju	30
Veliki narodni ilustrovani kalendar za g. 1922. . .	30
Katić: Pravopisna obuka u nižoj pučkoj školi . .	30
Velika građanska kuharica	
Dr. Gruber: Zdravstvo spolnog života	
May : Old Surehand	

Naradne knjige:

K

» Tako Vam je bilo nekoć*. I. dio vez.	12
» » » » » II. » » 24	
» » » » » III. » » 18	
» » » » » IV. » » 24	
» » » » » V. » » 24	
Burnet: »Sara Crewe«, tvrdo vezano	15

886.2-1

TVORNICA KUVE

VINKA VOŠIĆ
U KOPRIVNICI

KRA

č

Proizvadja:

sve vrsti kuverata u svim veličinama
i raznoj kakvoći, sa tiskom ili bez tiska,
preporuča iste svim trgovcima, odvjet-
nicima, obrtnicima i slavnim uredima.
Roba je prvorazredna, cijene umjerene,
podvorba brza.

Molimo za preporuku ovog domaćeg
poduzeća.